

Umutlar ve Olasılıklar

Noam Chomsky

1. Bölüm

Latin Amerika'nın Keşfiyle Başlayan Küreselleşme

İnsanlık tarihinde bazı olaylar vardır. Bunlar tam anlamıyla keskin bir dönüm noktası oluşturur. Örneğin, 11 Eylül 2001; bu tarihten itibaren Batı dünyasında artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı söylemi hakimdir. Başka bir çığır açan hadise ise 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılışıdır. 1492 yılı ise kuşkusuz dünya tarihini kökten değiştirerek yeni bir seyre sokmuş ve bununla birlikte hayret verici ve uzun süreli sonuçlar doğurmuştur.

Kolomb'un Batı yarıküreyi keşfetmesinin ardından Avrupalıların Amerika kıtasına gelişi, burada yaşayan yerliler ve çok geçmeden kıtaya Afrika'dan getirilen köleler için korkunç bir zulüm başlatmıştır. Bitmek bilmeyen bu zulmün, Vasco de Gama'nın keşifleri sayesinde Afrika ve Asya'ya ulaşması da uzun sürmedi. Ünlü iktisatçı Adam Smith'in İngiltere'nin Hindistan'daki tüyler ürpertici suçlarına ithafen kullandığı tabirle "Avrupalıların vahşi adaletsizlikleri" yayıldıkça yayıldı. Yine 1492'de Hristiyan kaşifler, barbar hükümlerini Avrupa'nın en gelişmiş ve hoşgörülü toplumlarından biri olan Endülüslere bile uygulamaktan kaçınmadı. Yahudileri ve Müslümanları zorla göç etmeye yoksa din değiştirip Engizisyon kurallarına uymaya mecbur ettiler. Müslüman nüfusa karşı etnik temizlik başlattıklarında o döneme kadar korunup geliştirilmiş klasik çağa ait bilgi birikimini de yok ettiler. Benzer şekilde etkileri halen süren ABD ve İngiltere'nin Irak işgali sırasında asırlık uygarlık hazineleri mahvedilmişti. Uygarlık tarihinin ana fikrine kısaca bakacak olursak, dünyanın büyük kısmının Avrupalılar ve Avrupa soyundan gelenler tarafından fethedilişini görebiliriz.

Avrupa'nın dikkat çekici askeri başarısının dayandığı temel nedenleri iyi anlamak gerekir. Birincisi Avrupa'nın pisliliğidir ki Batı yarıkürede salgınlara yola açmıştır. Yerli halklar daha sağlıklı bünyelere sahip oldukları halde alışık olmadıkları mikroplar nedeniyle bulaşıcı hastalıklara yakalanıp telef olmuştur. İkincisi ise askeri üstünlükleridir. Beyazlar bu sayede, sömürgeci dönemde herhangi bir sosyal, ahlaki veya doğal avantajları olmadığı halde tarihin ilk küresel egemenliğini oluşturup idare etmeyi becermişlerdir. Amerika'dan Güneydoğu Asya'ya kadar tüm halklar aralarında pek barışsever sayılamayacaklar olsa bile yeni karşılaştıkları Avrupalıların vahşeti karşısında dehşete kapılmışlardır.

Gelişmiş zengin ülkelerle dünyanın geri kalanı arasındaki uçurum büyük oranda keşifler sırasında oluşmuştur. Bilim dünyası emperyalizmin kibirli tavrının sakladığı bilgilere ulaşmaya başlamıştır. Avrupalılar Amerika'yı keşfetmeden çok daha evvel, kıtada dünyanın en ileri medeniyetlerinin kurulmuş olduğu ispatlanmıştır. Şu anda dünyanın en fakir ülkesi olan Boliviya'da refah içinde yaşayan sofistike bir toplumun kalıntıları bulunmuştur. Arkeologların sanat eseri olarak kabul ettiği bu alan, geçiş yolları, su kanalları ve kasabalarıyla şu ana kadar dünya üzerinde kurulmuş en ekolojik, en büyük ve en değişik yerleşim alanıdır. Peru'da Ant Dağları'na yerleşen İnkalar Çin, Rus, Osmanlı İmparatorlukları'ndan, herhangi bir Avrupa Devleti'nden çok daha büyük bir uygarlık yaratarak sanatsal, tarımsal ve diğer alanlarda başarılar elde etmiştir.

Avrupa keşifleri sırasında dünyanın öteki tarafındaki Çin ve Hindistan en büyük ticaret ve sanayi merkezleriydi. Kamu sağlığında olduğu gibi muhtemelen piyasa düzenekleri ve karmaşıklığı açısından da Avrupa'dan çok daha ilerideydiler. O dönemde İngiltere oradan buradan aşırıldığı yöntemleri kullanarak, yani günümüzde korsanlık olarak adlandırılan ve "serbest ticaret" adı altında zengin ülkelerce yasaklanan yollarla, tekstil ve diğer imalat alanlarında Hindistan ve diğer ülkelere yetişmeye çabalıyordu. ABD de diğer gelişmiş ülkeler gibi aynı mekanizmalara bel bağlamıştı. İngiltere, artık uluslararası suçlar kapsamına girmiş bulunan korsanlıkta da ilerlemişti. Keynes'e göre İngiliz yabancı yatırımlarının kaynağı, meşhur İngiliz korsan Sir William Drake'in ülkeye getirdiği ganimetlerdi. İngiltere ekonomiye devlet müdahalesi ve korumacılıkla geçirdiği yüzyıllarda rakipleri üzerinde elde ettiği avantajla, İrlanda'ya yaptığı gibi Hindistan'daki imalatı da mahvettikten sonra 1846'da bir çeşit "serbest ticaret" uygulaması benimsedi. Benzer nedenlerle ABD de aynı uygulamayı bir asır sonra benimsedi. Her ikisinde de taahhütler özenle belirlenmişti. Böylelikle Avrupa ve Avrupa soyundan gelenler, yurttan devlet müdahalesi ve şiddet; fethedilen toprakların ise barbarlık ve serbestleştirilmeye maruz bırakılmasıyla zengin ve kalkınmış toplumlar olabilecek; fethedilen bölgeler ise "üçüncü dünya" olacaktı. Elbet, tarihin birkaç etkene indirgenmesi mümkün değil ancak dünyanın kalkınmış ve kalkınmamış olarak ayrılmasındaki etkenler arasında en çarpıcı olanlar bunlar.

Bunun etkilerine gelince dramatik olmak bir yana aynı zamanda tüyler ürpertici olduğunu görürüz. Mesela Haiti'yi ele alalım. Bir zamanlar dünyanın en zengin sömürgelerindendi. Fransa'nın ana zenginlik kaynaklarından biriydi. 1789'da dünyada üretilen şekerin %75'i burada geliyordu. Sanayi Devrimi'nin erken döneminde petrolün yerini tutan pamuk yağı için ekilen pamuk üretiminde başı çekişiyordu. Zamanla sömürgeci güçlerin politikaları ve köleliğe dayalı ekonomiyle birlikte tarıma elverişli araziler ve ormanlar yok edildi. Adaya köle getiren Fransız gemileri Haiti kerestelerini yüklenip Avrupa'ya döndüler. Fransız idarecilerin ormanları yok etmesi yoksulluğa,

erozyona ve daha nihayetinde yıkıma yol açtı. Amerikan destekli Fransız ve İngiliz ordulara karşı verdiği mücadeleden sonra 1804’de bağımsızlığını ilan eden Haiti 1862’ye kadar ABD tarafından tanınmadı. Fransa, Haiti’ye bunun bedelini ödetmeye kararlıydı. Bunu haklı bulan medeni dünya da karşı çıkmadı. Bu yetmezmiş gibi 1915’te Woodrow Wilson’ın işgaliyle kölelik fiilen geri döndü. Binlerce insanın öldürüldüğü dönemde Haiti, Amerikan işletmelerine açıldı. Amerika tarafından eğitilmiş Ulusal Muhafızlar, yalnızca ve yalnızca Haitili elit tabakanın ve beyazların çıkarlarını korudu. Amerika’nın dayattığı bir anayasa kabul edildi. Ne de olsa mülk hakkını alamadıkça Amerikalı yatırımcıların parasını Haiti’ye gömmeleri beklenemezdi. Amerikalılar ülkeyi resmen devralmış oldu. Hem de bunu elde edecekleri ticari avantajları düşünmeksizin babacan bir tavırla yaptıklarını söyleyerek. Terör, baskı ve yolsuzluk Ulusal Muhafızlar ve Duvalier’nin diktatörlüğü sırasında iyice arttı. Elit kesim daha da zenginleşerek toplumdan soyutlandı. Reagan’ın başkanlığı sırasında Haiti’de demokrasinin pekiştirilmesi adına Washington lehine yasalar çıkartıldı. Dünya Bankası sözde rekabet avantajı ilkesine bağlı kalarak, Haiti’yi Karayipler’in Tayvan’ına dönüştürmeyi amaçlayan ihracata yönelik programlar hazırladı. Oysa ki Tayvan dışarıdan idare edilmiyordu. Dünya Bankası desteğini kamu giderlerine ayırmaktansa özel işletmelere vermeyi tercih ediyordu. Haiti’nin Amerika’dan gıda ve diğer malları ithal etmesi gerekirken çoğunlukla kadın Haitili işçiler Amerikan menşeli tesislerde berbat koşullarda çalışarak ömür tüketiyordu. 1990’da Amerika’nın desteklediği değil de Haiti halkının seçtiği adayın başkan oluşu, uluslararası finans örgütleriyle ABD hükümetini şaşırttı. Ülkenin demokrasiye yönelip Amerikan yörüngesinden çıkması, Amerikan yandaşlarının değil de yoksul çoğunluğun ihtiyaçlarına yönelik bir siyaset benimsemesini Washington tehdit olarak algıladı. Amerikan’ın desteklediği bir diktatörlük rejimiyle değil de demokratik bir hükümetle yönetilmeye başlayan ülkeye mülteciler geri dönmeye başladı. 1991’de CIA destekli askeri darbe sonrasında başa gelen askeri cunta yönetiminin yarattığı terör hükümranlığına Baba Bush ve Bill Clinton arka çıktı. Haiti yeniden zenginlere hizmet eden bir diktatörlüğe dönüştürüldü. 1994’te Clinton “uygar”laştırdıkları eski başkan Aristide’in neoliberal rejimi kabul etmek kaydıyla yeniden başa getirilmesine karar verdi. Kuruluşundan bu yana ülkenin en büyük düşmanı kendi ordusuydu ve orduyu dağıtmak isteyen Aristide’in bu hedefi engellendi. Ülke ekonomisinin gelişimine de özellikle engel olundu. Öte yandan ekonomik rasyonalite tarafından empoze edilen koşullar altında Haiti’nin küçük işletmelerinin ABD’nin indirdiği fiyatlarla baş edemeyerek batmasını engellemesi de mümkün değildi.

Sonunda en zengin sömürgesini soyup mahvederek zenginleşen Fransa, Washington ile bir olup, 2004 yılında demokratik yollarla seçilmiş Haiti hükümetini indirdi. Yeni kurulan terör hükümranlığında emniyet güçleri ve adli kurumlarca körüklenen amansız bir

şiddetin egemen olduğu yozlaşmış bir toplum oluştu. 2010'da yaşanan deprem dahil birbirini izleyen çoğu insan eliyle yapılmış felaketler ve bu siyasi kararların sonucunda Haiti mahvoldu.

Haiti'ye karşı gösterilen "bilinçli umursamazlık" insan hakları meselesinin nasıl da insan kaynaklı olduğunun altını çizen çarpıcı bir örnek. Bu sorunları yaratan da, önlem almayan da insan. Haiti'de Fransız işgaliyle başlayan yoksulluk bu sorunların başında geliyor. Uluslararası Af Örgütü'nün kaynaklarına göre dünya nüfusunun yarısını yani 3 milyar insanı etkileyen yoksulluk insan hakları krizlerinin en büyüğü. Felaketleri hafifletmeyi reddetmek de yine insana özgü. 2010 Haiti depreminden sonra Montreal'de düzenlenen yardım konferansında Haiti'ye gerçekten faydalı olabilecek iki konu; borçların silinmesi ve zengin ülkelerin tarımsal ödeneklerinin azaltılması gündeme geldiğinde katılımcılar buna karşı çıktı. Deprem sonrası Haiti'ye yardımda başı çeken Küba ve Venezuela ise konferansa davet bile edilmedi. Küba, yıllardır Haiti'de görev yapan doktorlarına ek olarak yüzlerce doktor daha gönderirken Venezuela Haiti'ye düşük fiyattan sattığı yüklü miktardaki petrol borcunu siliverdi.

Dünyanın öbür ucunda İngiliz kaşiflerin "Londra kadar kalabalık, büyük ve zengin" olarak tanımladığı, uygarlığı, kültürü ve refahıyla Avrupalıları şaşkına çeviren Bengal, yüzyıllık sömürge vahşetinden sonra can çekişmeye başladı. Şehrin nüfusu 150 binden 30 bine düştü. Verimli pirinç ve tahıl tarlalarına afyon ekimini mecbur eden İngiltere'nin girişimleri sonucunda kıtlık başladı ve yüzbinlerce insan öldü. Bengal'e özgü pamuk cinsinin soyu tükendi. Tekstil endüstrisi İngiltere'ye kaydırıldı. Şimdiyse gelişmiş sanayi ülkelerinin yarattığı çevre felaketinin önüne geçilmediği takdirde Bangladeş, yükselen deniz seviyesi altında kalmaya mahkum olacak. Bir zamanlar birer cevher olarak gördüğü Haiti ve Bangladeş'in kaderini karartan beyaz adamın, sebep olduğu fakirlik ve çaresizlik gözünden kaçmış olabilir mi acaba?

Sadece birkaç istisna dışında dünya çapında aynı hikaye devam etmekte. Sömürgeleşmekten kurtulmayı başaran Japonya, o dönemde kalkınmayı ve sanayileşmeyi becerebilen tek ülke. Bu da bize politik ve ekonomik tarih açısından çok şey ifade ediyor. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkün; egemenlik dolayısıyla harici iktisadi kalkınmayı kontrol edebilme yetisi ve uluslararası piyasa sistemine kendi şartlarına göre dahil olabilme becerisi ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez ön koşuludur. Şunu eklemek gerekir ki; sömürgeleştirme keşifleri yapan ülkelerin toplumlarında farklı şekilde yayılmıştır ve halen yayılmaktadır. Avrupalı toplumlar da tarih boyunca sömürgeleştirilip yağmalanmıştır. İmparatorluğun çıkarları özelleştirilmiş ve maliyetler kamulaştırılmıştır. İmparatorluk aynı zamanda emperyal toplumların kendi aralarında verdiği bir tür sınıf mücadelesidir. Adam Smith'e göre İngiliz tüccarlar ve imalatçılar devlet politikasının başlıca mimarlarıdır ve bilhassa kendi menfaatlerini her şeyin

üstünde tutmuşlardır; İngiliz halkının zararına olsa bile... Merkantalizmin dayandığı bu ilke aynı zamanda uluslararası ilişkilerin temelini oluşturur. Sistemin güçlü olanın dilediğini yaptığı ve zayıfın da cefasını çekmesi gerektiğine dayandığını fark etmek dünyayı kavramaya biraz daha yaklaştırabilir bizi. Bu sistemi değiştirip daha düzgün bir insan toplumu olabilmemiz ve hatta hayatta kalma şansını yakalayabilmemiz için neler yapmamız gerektiğine dair biz insanlığa yol gösterebilir.

İkna edici başka bir ilkeyse, eli sağlam olanların etraflarına karşı kör ve sağır olup işlerini etkin biçimde sürdürmeleridir. Bahsettiğimiz temel ilkeler göz önüne alındığında bu netice kaçınılmazdır. Tarihin beğendikleri yerlerini alıp beğenmedikleri yerlerini yok saymak da buna dahildir. Eylemlerinin doğurduğu sonuçları geçiştirmeye çalışmak için başvurmadık yol bırakmazlar. Tam tersine mevcut hikayeyi desteklediği sürece düşmanların suçlarına yönelik olarak kahramanlık gösterisi yapmak adeta bir zorunluluktur. Buna en güzel örnek lise tarih kitaplarıdır. Örneğin önde gelen Amerikalı tarihçiler, Amerika'nın keşfini anlatırken Avrupalıların sanki kıtada hayat yokmuş, medeniyet adına hiçbir şey yokmuşçasına yeni dünyada uygarlık kurmaya geldiklerinden bahseder. 16.yy başında İspanyolların yarıküreyi keşfinin ardından Güney Amerika'daki yerli halkları tehditkar bir tavırla Hristiyanlaştırma çabaları, bir yüzyıl sonra İngiliz kolonicilerin Kuzey Amerika'ya yerleşmesiyle devam eder. Avrupalılar, yeni dünyanın ilk kaşifleri oldukları inancıyla bu toprakları ele geçirdiklerini iddia ederek Amerika'nın asıl sahibi vahşi kabileleri yerlerinden yurtlarından eder. Burada yaşayanların ilkel yerliler olduğu düşüncesi öylesine baskındır ki üstün beyaz ırka öğretebilecekleri herhangi bir şey olabileceği ihtimali dahi akıllarına gelmemiştir. Beyaz ırkın yeni dünyada yayılması için adeta seferberlik başlatılır. İngiltere boyunduruğundan kurtulan Avrupa asıllı Amerikalılar, Kızılderilileri yurtlarından sürmekle kalmayıp Latin asıllıları da iyice güneye iterek boydan boya kanıyla, diliyle alışkanlıklarıyla ve hatta siyasi ideolojisiyle Amerikan bir kıta yaratma hevesiyle, en azından Kuzey Amerika'yı bütünüyle kapsayan benzer kanunlarla yönetilen, birbirine benzer insanların yaşadığı bir ülke yaratma amacı güttüler. Batının keşifleri ve yeni dünyaya yerleşmesi elbette bireysellik ve girişimciliği de beraberinde getirdi. Emperyalizmin en kaba hali olan yerleşimci koloniler, yerli halkların sindirilmesinde önemli rol oynadı. Bu arada Kızılderililerin maruz kaldığı feci muamele ve aşağılama devam etti. Vahşi hayatlarından kurtarılma kisvesiyle sürgüne yollanan, kıyıma uğrayan yerli halklar, yeni komşuları gibi olmaya zorlandı. Bunun barışçıl yollarla ve adil bir şekilde yapılmış olduğu iddiasınınsa düpedüz yalan olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu insanlık suçunu işleyenler arasında bu feci hatayı fark edip tarihin yargılayacağından söz edenler de oldu tabii ki. Ziyadesiyle bir soykırım reddi yine önemsenmeden geçildi. Ne de olsa her şey haklı bir dava uğruna yapılmıştı.

Özetle, aslında sayıları onlarca milyonu bulan insanın yaşadığı, ileri uygarlıklar barındıran bir yer olmasına rağmen, bomboş ve sahipsiz bir diyara geldiğine inanmak isteyen beyaz adam kendisini insancıl ve hayırsever bir kurtarıcı olarak addedip Kızılderilileri sözde kendi iyilikleri için dağlık bölgelere tehcir etti. Günümüzde buna 'etnik temizlik' denmekte. Amerikan yerlileri, Afrikalılar ve Filipinliler ne düşünürse düşünsün Amerikalılar kendilerini kurtarıcı olarak görmeye devam etmekte. Tabii ki beş yüz yıllık vahşet ve yıkımın neler getirip neler götürdüğü tartışılır. Üstelik birkaç yıl öncesinin sıradan söylemleri bile bugün çoğu çevrede basbayağı ırkçılık sayılmaktadır. Bu da, medenileşen Batı toplumlarında 1960'larda başlayan popüler aktivizmin etkisiyle oluşagelen yaklaşımlardan biridir. İlerlemiş olmak için daha çok yolumuz var.

Öte yandan Amerikan toplumunun genelinde, kıtanın keşfinden sonra yerli halklara karşı işlenen bu talihsiz suçların, ülkenin her daim baki kalacak aşkın amacının asaletini bozmayacağı görüşü hakim. Geçmişte yaşananların "gerçeğin kendisi" değil "saptırılmış hali" olduğunu savunanların sayısı da az değil. Maalesef, tarihte böylesine farklı versiyonların yaratılması ne alışılmadık ne de sadece ABD'ye özgü. Tüm bunlar emperyal fetihlerin bir standardı adeta. İnsanlığın vazgeçilmez şartı olarak inanılan, güçlü olanın şiddete başvurması ise günümüzde Başkan Obama'nın BM elçisi Susan Rice'in belirttiği gibi "kitlesele ölçekte ölümle karşı karşıya kalan masum sivillerin 'korunmasına yönelik sorumluluğu' tanıyan uluslararası bir normun ortaya çıkışı" olarak tanımlanmakta. Böyle bir sorumluluğun olması ve BM ile diğer ülkelerce kabul edilmiş olması tartışma götürmeyebilir ancak güçlü devletlerin rastgele bu yola başvurması, tarihin açıkça ortaya koymuş olduğu üzere bambaşka bir meseledir. Çünkü bu norm aslında belirtildiği gibi ortaya çıkmaz. Daha çok ezelden beri emperyal doktrin çerçevesinde şiddete başvurulmasını meşrulaştırmak için kullanılan bir bahanedir. İktidar menfaatlerinin emrettiği durumlarda da umursanmadan yok sayılabilen bir meseledir. Tıpkı kitlesele açlık olasılığı örneğinde olduğu gibi. Diplomatlar ve BM delegeleri "ortaya çıkan uluslararası norm"dan bahsedip durdukça gazeteciler devletlerinin suçlarını inkar etmekte uzmanlaştıkça çözümden uzaklaştığımızı fark etmemiz gerekir. Oysa ki kitlesele kıtlık sorunu herhangi bir müdahale gerektirmeyen özünde sadece insanlıkla halledilebilecek bir konudur.

Amerika'nın Küba'ya yaklaşımı da 19.yy sömürgecilik anlayışının uzantısıdır. Kübalıların kurtarılmak için yalvarıp yakardığını öne sürerek adaya asker çıkarmış ve Küba'nın İspanya'dan ayrılıp bağımsızlaşmasını engellemiştir. Böylece ülkeyi 1959'a kadar neredeyse sömürgesi haline getirmiştir. Sonrasında da Küba halkını cezalandırıp emirlerine itaat etmeyen hükümeti devirmek için ekonomik savaş başlatmıştır. Tek görüşte birleşen bir dünyayı savunarak işgal, terör ve diğer suçlarını günümüze kadar devam ettirmektedir. Küba'ya demokrasi götürme çabalarımızın sonuçsuz kaldığını

dolayısıyla “oraya gidip yardım etmek” gerektiğini söyleyenler acaba asıl hedefin adaya demokrasi götürmek olduğundan nasıl bu kadar emin olabilir? Bunun tek kanıtı liderlerimizin iddialarıdır. Oysa ki olaylar tam tersini kanıtlamakta. Tüm bunlar gerçeğin saptırılması olarak değerlendirilip göz ardı edilebilmektedir.

Aslen Amerikan emperyalizminin 1898’de Küba, Porto Riko ve Hawaii’yi ele geçişiyle başladığını söylemek mümkündür. Bu müdahalelerin ardından Filipinler örneğiyle ise neo-emperyalizme geçilmiştir. Yeni geliştirilen sömürge egemenliği modelinde, Amerikalılarca kurulup gözetim, yıldırma ve şiddet alanlarında eğitilmiş ve ileri teknolojiyle donatılmış polis teşkilatı ile sağlanmıştır. Aynı model dünyanın pek çok yerinde uygulamaya konmuştur. Mesela Reagan döneminde Latin Amerika üzerindeki baskı iyice artmıştır. Yakın tarihin önemli figürlerinden biri olan Ronald Reagan, başkanlık görevi süresince dünyanın dört bir köşesinde kıyım ve yıkıma neden olduğu yetmemiş gibi üstüne nükleer savaş ve terör tehdidi yaratmış ve küresel cihat akımına büyük katkı sağlamıştır. Tüm bunlara rağmen ülkesinde bir katil ve işkenceci olarak tanımlanmak yerine parlak bir lider olarak anılmaktadır.

Tarihsel unutkanlığı şöyle bir örnekle gözler önüne sermek uygun olacaktır: George W. Bush’un savaşın engellenmesi doktrinine dair 2002’de yapılan akademik çalışmalara bakalım. Şimdi biliyoruz ki hepsi Irak’ın işgaline hazırlıktan ibaretti ve Bush ile yandaşı Blair ne zaman diplomatik uzlaşma peşindeymiş gibi görüneceklerini çok iyi biliyordu. Amerika’nın kurucuları da kaçak kölelerle kanunsuz Kızılderililerin, İngiliz ajanı olarak çalıştığı savını öne sürerek tehlike altındaki bir ABD’nin savunmaya geçmesi gerektiğini iddia etmişti. Amerikalıların özgürlüklerini ve yaşamlarını tehdit eden muhtemel bir saldırıya karşı önleyici tedbir olarak harekete geçme geleneği böyle doğmuştu. Halbuki İngiltere, eski kolonileriyle barış arayışı içindeydi. Amerika’nın Küba ve Kanada’yı fethine karşı çıkmak dışında tehditkar bir tavrı da yoktu. Aynısı günümüzde büyük güç olarak görülen başka ülkelerin durumu için de geçerli olabilir. Bu geleneğe uymaya kararlı olan Bush yönetimi de yayılmanın güvenliği sağlayacağını zannetmiş olacak ki; korkuyla yoğrulan başka bir güce müdahale etmeye gerek duymadı. Clinton doktrini de II. Dünya Savaşı sonrası ABD’nin Latin Amerika’daki ‘doğal kaynakları’nı korumasının önemini vurgulayan temayı yineliyordu bir anlamda. Her nasılsa doğal kaynaklarımız başka bir yerdeydi. Aynen George Washington’un yerli halklardan bahsederken Amerikan topraklarında izinsiz yaşayanlar demesi gibi. Kilit pazarlar, enerji rezervleri ve stratejik kaynaklar üzerinde sınırsız faaliyet hakkını garantilemek için ‘tek taraflı askeri güç’ kullanma hakkı olduğunu söylüyordu. II. Dünya Savaşı’nı takip eden dönemde, çıkarlara tehdit oluşturanın korkutucu yabancı düşmanlar değil, aslında yerel kaynaklı olduğunu dolayısıyla komünistlerin etkilediği liberal bir rejimdense güçlü bir yönetim tercih edildi. Resmi politika, halkın düşük yaşam standardının iyileştirilmesine yönelik

popüler baskılara cevap niteliğindeki 'radikal ve milliyetçi rejimler'in Amerikan çıkarlarını tehdit ettiği ve bu eğilimlerin özel yatırımlara olanak sağlayan siyasi ve ekonomik bir ortamla çatıştığı görüşündeydi. Bu nedenle Amerikalı politikacılar yurt içi ve dışında, bilhassa Latin Amerika gibi yakın bölgesinde komünizmi veya ekonomik milliyetçiliğin her türlüünü engellemeye özen gösterdi.

Amerika'nın dünya çapında yayılmaya başlayan, gelir dağılımını geniş kitlelere yayacak politikaların tasarlanmasını öngören yeni milliyetçilik hareketleriyle mücadele etmesi gerekliydi. Özellikle de Latin Amerika'da halk, bir ülkenin kaynak gelişiminden yararlanma hakkının o ülkenin halkına ait olduğu düşüncesindeydi. Bunun tam tersine Amerikan ekonomik rasyonalizmi, Latin Amerika'nın Amerikan çıkarlarını bozan sanayii aşırı kalkındırmaktan geri durarak hizmet işlevini yerine getirmesini ve kalkınmadan ilk yararlananın Amerikalı yatırımcılar olmasını buyuruyordu. 1945'te Latin Amerika'ya dayatılan Amerika Kıtası Ekonomi Tüzüğü'ne göre fanatik milliyetçilikle çılgınca hareket eden, öz kaynaklarını kontrol etmek isteyen ülkeler disiplin altına alınacaktı. Bu tarif, yakın tarihte Amerikan ve İngiliz yönetiminin çıkarlarına uymayınca Irak parlamentosunu devirip kendi istedikleri zorbayı başa geçirmesine benzetilebilir. Oysa ki ABD, kuruluşundan bu yana ekonomik milliyetçiliğin giderek daha da güçlendiği bir yer olmayı sürdürmektedir.

İsimler ve söylemler değişmesine rağmen Amerikan tarihinde aynı temalar yankılanmaya devam etmektedir. Tabii ki bu ABD siyasetine özgü değil. Genel olarak kilit pazarlara, enerji rezervlerine ve stratejik kaynaklara ulaşımı garantilemek için şiddet ve diğer müdahalelere başvurma hakkını tek taraflı olarak saklı tutan imtiyaz sahibi güçlü devletler ve onlara bağlı olanların bu tür saldırılardan muaf olması gerektiği görüşü hakim. 11 Eylül saldırılarının tüm dünyada (hatta cihat hareketleri içinde bile) kınanmış olması, asıl amacın terörü azaltmak olduğu yapıcı bir tepkinin nasıl olacağını göstermekte. Fakat Güney Amerika'dan gelen kınama mesajlarına eşlik eden değerlendirmeler Batı'nın Latin Amerika'ya yüzyıllardır uyguladığı zulme gönderme yapıyordu. 11 Eylül'de yaşananlar feciydi ancak daha kötüsü de olabilirdi. El Kaide'nin ABD hükümetini devirme niyetindeki bir süper güç tarafından desteklendiğini düşünün bir de. Beyaz Saray'ın bombalanıp başkanın öldürüldüğünü; yerine geçen acımasız askeri rejimin elli bini aşkın insanı öldürüp yüzbinlercesine işkence ettiğini, ülkeyi altüst edip dünya çapında suikastler düzenleyen bir terör merkezine çevirdiğini ve başka yerlerde insanları katleden neo-Nazi 'Ulusal Güvenlik Devletleri' kurulmasına yardım ettiğini; hatta bir adım daha öte gidip diktatörlüğün ekonomi danışmanlarının ülke ekonomisini tarihin en kötü felaketlerinden birine sürüklediğini ve üzerine bir de Nobel ödüllerini topladıklarını zihninizde canlandırın. İşte bu çok daha fena olurdu.

Ancak herkesin bildiği gibi, tam da bu tarif ettiğim süreç Şili’de gerçekten yaşandı. 11 Eylül 1973 tarihinde yaşananlar, Batı tarafından nedense fazlasıyla normal karşılandı. Yayılmanın güvenliğe giden yol olduğuna dair resmi görüşte güvenlik derken, toplumun güvenliğinden bahsedilmemektedir. Daha çok politikanın mimarlarının güvenliğidir önemli olan. Adam Smith’in zamanında tüccar ve imalatçılar günümüz dünyasındaysa büyük ölçüde hükmettikleri devletlerin semirttiği mega şirketler ve finansal kurumlardır. Sıkça kullanılan ‘güvenlik’ teriminin gerçek anlamını gösteren pek çok örnek verilebilir. En vahim olanları da nükleer savaş ve çevre felaketidir. Her ikisi de siyasetin baş mimarları ve hükmettikleri devletler tarafından kasten abartılmaktadır. Bunu, düzgün bir yaşama dair umut duyulmasından vazgeçilmesini istedikleri için değil kısa vadeli kar ve iktidar peşinde oldukları için yaparlar. Bunlar da hüküm süren sosyoekonomik ve politik sistemlerin derinliklerinde yatan özelliklerdir. Terör tehdidi için de aynı geçerlidir. Politikanın seyri değişmedikçe ABD için nükleer terör, yüksek bir olasılık olarak görülmektedir. Çünkü izlenen politikalar terör tehdidini körüklemektedir. Irak işgali kendi başına yeterli bir örnektir. Terörü ve nükleer silahların yayılmasını artırma ihtimaliyle yapılmış ve bunu başarmıştır. Hatta her ikisini de istihbarat uzmanlarının tahminlerinin çok üstünde arttırmış, terörü 7 katına çıkartmıştır. Bu Rumsfeld, Cheney ve diğerleri terör istediği demek değildir ama Washington’ı sanayileşmiş rakiplerine karşı avantajlı duruma getiren, dünya enerji kaynakları üzerinde kontrol sahibi olmakla karşılaştırıldığında öncelik olarak görülmemiştir. Irak’ın işgalinin sebepleri üzerine yorum yapan danışmanlardan Zbigniew Brzezinski de II. Dünya savaşı sonrasının akıl hocaları gibi bunun ABD’ye rakiplerine karşı veto hakkı ve kritik bir manivela sağladığını ileri sürmüştür. 2006’da Lübnan’ın ABD-İsrail tarafından işgalinde de benzer bahaneler mevcuttur. Bunun da Amerikan ve İsrail düşmanlığıyla pekişen yeni kuşak cihatçılar yetişmesine yol açma olasılığı yüksektir.

Sınırların çoğu gibi Meksika-ABD sınırı da yapaydır. Fetih sonucu ortaya çıkmıştır. Tarihsel olarak insanların akrabalarını ziyaret için serbestçe iki yönde gelip gidebildiği bir sınırken 1994 yılında Clinton’ın Amerikan sınırlarını ülkeyi istismar etmek isteyenlere teslim etmeyeceğini açıklayarak sınırı askerileştirmiştir. Fakat Adam Smith’in serbest ticaretin işgücünün serbest dolaşımıyla mümkün olacağı savına neoliberal küreselleşme tutkunlarının nasıl yaklaştığını ve insanların ülkeyi istismar etmesini gerektirecek koşulların nasıl oluşturulduğunu açıklamamıştır. Neoliberal reformların sonuçlarından kaçmaya çalışanların göçmen akını yaratacağı beklenen bir durum olduğundan Bush yönetimi, 11 Eylül’ü bahane ederek Meksika sınırındaki güvenliği arttırmıştır.

1994 aynı zamanda NAFTA’nın imzalandığı yıldır. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması olarak anıldığı halde serbest ticaretle alakası çok azdır. Uzmanlar, yüksek ödenekli ABD zirai üretiminin er ya da geç Meksika’da çiftçiliğini bitireceği; Meksikalı

işletmelerin Amerikan şirketleriyle rekabete dayanamayacağını öngörmüştür. Bir diğer olası sonuç da Meksikalıların Amerika'ya kaçmaya çalışacağıdır. 1980'lerde Reagan terörüne maruz kalan Orta Amerika ülkelerinden kaçan göçmenler de eklenince, Meksika sınırının kaçak geçilmesine karşı sınır askerileştirilmiştir. Buradan da kolayca anlaşılmaktadır ki Amerikan yönetimi için, ülkeyi NAFTA'nın ve diğer ekonomik tedbirlerin yol açacağı sonuçlardan korumak terör tehdidinden korumaktan daha önceliklidir. 2004'de Bush'un seçim kampanyası ülkeyi terörden korumaya odaklanmış olmasına rağmen gerçekte bile bile terör tehdidini arttırdı. Kamuoyunun yanlış yönlendirilmesi Amerikan toplumu açısından bir diğer ciddi tehdidi gözler önüne sermekte. Demokratik kurumların işlevine dair büyük bir bozulma söz konusu. Bu durum baş mimarların elindeki inanılmaz güç ve temsil ettikleri çıkarlar göz önüne alındığında tüm dünya için bir tehdit oluşturmaktadır.

Kaygı verici başka bir gerçek ise yurtdışında demokrasiyi altını oyan politik seçimler, yurtdışında da sıklıkla eziyete ve potansiyel felakete katkı sağlamakta. Kamuoyunca karşı çıkılmasına hatta büyük çoğunluğun itirazına rağmen devlet planlamasında çok bir farklılık izlenmemekte. Ekonominin ezici çoğunlukla özel şirketlerin elinde olduğu büyük bir sır değil. ABD'de 1890'da daha ulusal servetin dörtte üçünün özel sektörde olduğu tahmin edilmekte. 20 yıl sonrasında ekonomi ve toplum üzerinde kurumsal şirketlerin kontrolü öylesine genişlemişti ki Woodrow Wilson, Amerika'nın artık eskisi gibi olmadığını, bireysel girişim, bireysel fırsatlar ülkesi değil şirket yöneticisi bir grup adamın ülkenin serveti ve iş dünyası üzerinde güç ve kontrol sahibi olduklarını; hükümetin rakiplerine dönüştüklerini dile getiriyordu. Adam Smith'ın kuralına uygun olarak giderek ülkenin efendisi olacaklardı.

Kanuna göre şirket yöneticileri yalnızca maddi çıkar gütmek zorunda. Kar ve pazar payına olumlu etkisi olduğu sürece hayır işleri yapmalarına izin var. Olağanüstü pek çok imtiyaza sahip olan kurumsal şirketlere tanınan sınırlı sorumluluk hakkı şirketlerin suç işlemesine imkan verirken hissedarları muaf tutar. Şirketler tüzel kişilikler sayılmaya başlandığında muhafazakarlar tarafından bireyin özgürlüğüne ve Amerikan toplumunun dayanıklılığına bir tehdit olarak yerildi. Şirketler hukukuna göre bu tüzel kişiliklerin, aslına bakarsanız gerçek insanlar yaptığında patolojik olarak nitelendirerek topluma zarar vermelerini engellemek için kapatılmalarını isteyeceğimiz şekilde davranmaları zorunlu. Yıllar geçtikçe devletin yarattığı bu özel despotların imtiyazları mahkemeler ve anlaşmalarca genişletildi. Günümüzdeki örneklerinden biri 'serbest ticaret anlaşmaları'nın şirketlere yurtdışında ulusal muamele görme hakkı tanınması. Mesela General Motors, Meksika'ya yatırım yaparsa Meksikalı bir şirkete tanınan haklara sahip olmalı. Fakat bir Meksikalı New York'a gelip ulusal muamele görmek istediğini söylese kendisini Guantanamo'da bulmazsa şanslıdır. Bu manasız bir örnek değil çünkü yasal

olarak tüzel kişi kabul edilen şirketler, insanların haklarından çok daha fazlasına sahipken Amerika'da ikamet etmeyen yabancılar mahkemelerce kişi sayılmaz. O yüzden de gemiye bindirilip Guantanamo'ya gönderildiklerinde herhangi birini koruyacak yasalar onlar için geçerli olmaz. Yeri gelmişken Amerika'nın Guantanamo'yu kömür madeni ve deniz üssü olarak kullanma hakkını, askeri işgal altındaki Küba'ya zorla imzalatırdığı anlaşmadan aldığı fakat hapishane olarak kullanarak anlaşmayı ihlal etmekte olduğunu hatırlatalım.

Bu yasalar bazen tüyler ürpertici rastlantılara yol açmakta. 2009 seçimlerinde iki siyasi parti yasadışı yabancılara sağlık hizmeti verilmemesi gerektiğini savunan sadist doktrine bağlılıklarını göstermek için yarıştı. Anayasa Mahkemesinin belirlediği yasalara dayanarak bu yaratıkların kanuna göre insan olmadıklarını bu yüzden de insanlara tanınan haklardan yararlanamayacaklarını iddia ediyorlardı. Öte yandan yasanın kişi olarak kabul ederek kanlı canlı insanlardan çok daha fazla hak tanıdığı şirketlerin seçimleri satın alma hakkının kısıtlanıp kısıtlanmayacağı tartışılıyordu. Yüzyıldır emsalleri mevcut bulunan karmaşık bir anayasal meseleydi. Çünkü yüce mahkeme, ikamet belgesi olmayan yabancılardan farklı şekilde şirketleri kişi sayıyordu. Kurumsal şirket yöneticilerinin hissedarların parasını seçimlere harcamasını yasaklayan kanun 2010 başında kaldırıldı. Böylece CEO'ların maaşlarını ve ikramiyelerini belirleyen kurulu seçmelerine izin verilmesi gibi şirket yönetiminin siyasi ifade özgürlüğünü kullanırken hissedarların onayına ihtiyacı yok artık. Radikal yargı aktivizminin Bush-Gore çekişmesinde siyasi sürece girerek seçimin tek adaya devredilmesini sağladığı ancak bugün siyasi sürece dahil olarak şirketlerin eline eşsiz bir güç verdiğini söylemek abartı sayılmaz.

Burada Thomas Ferguson'un "siyasette yatırım kuramı"nda seçimleri özel sektörün devleti kontrol etmek için güç birliğine gittiği fırsatlar biçiminde tanımladığını hatırlamak da fayda var. ABD'de mahkeme kararına göre artık şirket yöneticilerinin seçimleri doğrudan satın alması mümkün. Kötü reklamı önlemek için yine de dolaylı yollara başvurmayı seçecekler muhtemelen. Bunu da ticari örgütler aracılığıyla rahatça yapabilirler. Kurumsal kampanyaların seçim sonuçlarının belirlenmesinde önemli rol oynadığı bilinmekte; artık mahkemenin seçmenlere neredeyse sınırsız reklam izni tanımış olması da kuşkusuz belirleyici etkenlerden olacak. Bu da nüfusun çok küçük bir kesimini oluşturan, ekonomiye hükmeden kurumsal lobilerin alınan siyasi kararlarda doğrudan etkili olması demek. Yargının işleyen bir demokrasiye vurduğu can alıcı darbeye demokrasinin altı her vesilede oyulmaya devam edilecek. Üstelik söz konusu büyük bir serveti idare eden ve hiçbir şekilde topluma, çalışanlarına veya paralarını harcadığı hissedarlarına hesap vermek zorunda olmayan kurumsal şirket yönetimi istediği siyasi kampanyaya destek verebilecek. Böylece tüzel kişilik kavramının geliştiğini

ve bununla birlikte hissedarların elinde bulundurduğu gücün yöneticilere geçtiğini görmekteyiz. Kurumsal tüzel kişilik ve bağımsız yönetim kanunlarca onaylandığına göre ekonominin kurumsal yönetiminin kontrolünün geldiği nokta, Wilson'ın yüzyıl önce yaptığı "çok farklı bir Amerika" tarifini doğrular. Siyasi düzen üzerindeki kurumsal kontrol artık çok daha kapsamlı. Bu George Bush ve aşırı sağcı Cumhuriyetçiler için bir zafer niteliğinde.

Yargının sürekli sağa kayması, neoliberal - destekli Amerikan siyasi ekonomi ve toplumunda geniş yer bulan eğilimleri yansıtmakta. Günümüz Cumhuriyetçileri iktidar ayrıcalıklarını "kısırtıcı düşünce yapısı"na sahip "yasaları yorumlarken muhafazakar bir yaklaşım" benimsemiş yargıçları seçmek için kullanmaktadır. Üstü kapalı bu tanımlar aşırı milliyetçi, aşırı iş dünyası yandaşı, sosyal açıdan gerici bir profili ifade etmektedir ki bu da partinin Reagan'dan beri aşırı sağa yönelmesini ve ılıman Cumhuriyetçileri saf dışı bırakmasını yansıtır. Demokratlar da aynı şekilde sağa kaymaktadır. Yeni Demokratlar keskin liberal bir geçmişe sahip yargıç adaylarından kaçınarak orta karar liberalleri yeğlemektedir. Obama'nın atadığı Sonia Sotomayor buna iyi bir örnektir. Sonuç olarak yargı, anayasa hakkında nasıl düşünüleceğine dair bu çarpıtılmış içişleri meselesini sağa çekmiş durumda. Bu nedenle 21 Ocak 2010 tarihi demokrasinin geri kalanı için kara bir gün olarak tarihe geçecek. Yüzyıl önceki klasik liberal ilkelere yapılan ilk anayasa saldırısıyla tutarlı olan mantıkları tartışılabilir olsa da sağcı yargıçların yeni kanunları nasıl değerlendireceğini tahmin etmek zor.

Kıtanın fethedilmesinden sonraki beş yüzyılın özeti Amerika'nın ana mekanizmalarını göstermeye yeter de artar bile. Yurtdışında, zorla liberalleştirmeye birlikte gerektiğinde şiddet uygulama; yurtiçindeyse, özel despotlarca yönetilebilmek için sürekli sınırları zorlayan büyük bir gayretle birleşen devlet destekli ekonomik politika. Üstelik bu despot şirket yönetimleri, büyük ölçüde efendisi oldukları devlet tarafından korunmakta; ayrıca kimseye hesap vermeleri gerekmiyor. Şimdiki haline ise küreselleşme deniyor. Siyasi söylemin çoğu gibi bu terimin de bir kelime anlamı bir de teknik anlamı var. Küreselleşme sözcük anlamıyla uluslararası entegrasyonu ifade ediyor. Başlı çeken savunucuları her yıl Dünya Sosyal Forum'unda bir araya gelip gerçekten insan toplumuna hizmet edecek bir ekonomik, sosyal ve politik birleşmenin biçimlerini görüşüyorlar. Fakat şu anki düzende bu küreselleşme karşıtlığı sayılıyor. Bu tabir, küreselleşmeyi teknik anlamıyla kullanırsak doğru olur. Çünkü teknik anlamda uluslararası ekonomik entegrasyonun bir şekline atıfta bulunarak; liberal ve korumacı tedbirlerle karışık, mahkemelerce insanüstü haklar verilmiş yatırımcıların, finansal kurumların ve devlet-özel sektör iktidarının çıkarlarına göre tasarlanmış, ticaretle değil yatırımcı haklarıyla alakalı kriterleri tanımlamakta.

Teknik anlamda küreselleşmenin etkisinin anlaşılması güç değil. Örneğin, NAFTA'nın hedeflerinden biri Meksika'yı 1980'lerin milyarderler yarattığı kadar fakirliği de arttıran sözde reformlarına kilitlemekti. Bu reformlar, işgücüne değil ama ABD'li şirket sahiplerine, yöneticilere ve yatırımcılara çok fayda sağladı. Birkaç yıl sonra yapılan araştırmalar NAFTA'nın katılımcısı olan tüm ülkelerde (Kanada, ABD, Meksika) işçi nüfusuna hasar verdiğini ortaya koydu. Amerikan işçi hareketi bu üç ülkenin işgücüne yararlı olabilecek alternatifler sundu ama hiçbiri siyasi gündeme taşınmadı. Hatta medyada konuşulmasına bile izin verilmedi. Kongre bünyesindeki Teknoloji Değerlendirme Bürosu bile bu sorunun çözümüne yönelik öneriler geliştirmeye kalkınca kapatıldı. Bu da mevcut kapitalist devlet ekonomisinin gerçekte nasıl işlediğini gözler önüne seren başka bir örnek.

NAFTA'nın Kuzey Amerikalı elitler için çekici tarafı, ekonomi politikası açısından Meksika'nın mevcut ve gelecek hükümetlerinin elini kolunu bağliyor olmasıydı. Özetle ABD, Meksika'da bir demokrasi açılımını ve ekonomik milliyetçiliği bertaraf etmek için tam zamanında müdahale edip, halkın iradesine karşı gelerek NAFTA kurallarını zorunlu kıldı.

Genel olarak Clinton yönetimi sırasında analiz uzmanları dünya ekonomisinin küreselleşmesinin ekonomik uçurumu genişleteceği ve beraberinde derinleşen ekonomik durgunluk, siyasi istikrarsızlık ve kültürel yabancılaşma dolayısıyla yoksul kesimlerde özellikle ABD'ye yönelik huzursuzluk ve şiddet getireceği sonucuna varmıştı. Bu nedenle planlamacılar ABD'nin makul bir askeri harekate hazırlıklı olması gerektiğini kararlaştırdı. Bunların arasında uzaydan müdahale ile kitle imha silahlarının yayılmasını önlemek de dahildi. ABD'nin agresif militarizm programlarının sonucu olarak söz konusu silahların tüm dünyaya yayılması gayet muhtemeldi. Yanıltıcı biçimde 'küreselleşme' ve 'serbest ticaret' olarak tabir edilen uluslararası entegrasyonun beklenen sonucunun uçurumu derinleştirmesi olacağı gibi.

Amerikan dış siyasetinin ilk hedeflerinden biri olan Latin Amerika'nın kontrolü, kısmen doğal kaynaklar ve pazarlar nedeniyle kısmen de ideolojik nedenlerle halen dış politikanın merkezinde yer alır. ABD, Latin Amerika'yı kontrol edemedikçe "dünyanın başka bir yerinde başarılı bir düzen oluşturmayı" nasıl hedefleyebilirdi ki? Nixon'ın Ulusal Güvenlik Konseyi bu yaklaşımla hareket ederek, 1971 yılında Şili'de demokrasiyi çökertmeyi başardı. Çünkü Washington'a göre, Allende Soğuk Savaş politikasının ideolojik temelini sorgulayarak Amerika'nın küresel çıkarlarını tehdit etmekteydi. Şili'de başarılı bir sosyalist devlet kurulması diğer uluslara da örnek olabileceğinden Amerika'yı endişelendiriyordu. Amerika buna karşı çıkmakla kalmadı doğrudan olaya dahil olarak Şili'yi işkenceci bir devlet rejimiyle yönetilen uluslararası bir terör merkezine dönüştürdü.

Soğuk Savaş boyunca iyi örnek bir sosyalist devlet oluşması tehdidini kendine dert edinen Amerikan yönetimi, 1980’de demokrasi ve bağımsızlık yolunda ilerlemekte olan Nikaragua’ya da müdahale etti. Bağımsız bir kalkınmanın başarılı olup diğerlerine örnek olmasından duyulan korku, Guatemala, Küba, Vietnam ve daha bir çok ülkeye karşı Amerikan terörünün ve saldırganlığının artmasına yol açtı. Doğu Berlin, Macaristan ve Çekoslavakya’da çıkan ayaklanmalarda Sovyetler’in Batı tehdidine karşı başvurduğu kadar şiddet ve saldırganlığa mazeret oluşturdu. Washington’ın iyi örnek kaygısı da özgün değil elbette. Tarihte Çar ve Avusturya imparatorunun, Britanya boyunduruğundan kurtulan sömürgelerde yayılmaya başlayan cumhuriyetçiliğin habis öğretilerine ve rağbet gören özerkliğe karşı benzer endişeler dile getirdikleri kayıtlara geçmiştir.

Diğer yandan, son onyılda meydana gelen heyecan verici gelişmeler arasında yerel kültürlerin ve dillerin dirilişi, toplumsal ve siyasi haklar adına verilen mücadeleler bulunmaktadır. Güney Amerika’da uzun zamandır baskıcı devlet rejimlerince ihlal edilen insan hakları ve mülkiyet hakları konusunda başlatılan hareketler ve elde edilen kazanımlar oldukça önemlidir. İnsan haklarına yönelik çalışmalar yanında yok olmaya yüz tutmuş yerel dillerin yeniden kültürel hayata kazandırılmasında, görevli olduğum Massachusetts Institute of Technology (MIT) de kayda değer bir rol oynamıştır. Yerel kültürlerin gelişip serpilerek toplumda düzgün bir yer edinmesi açısından insanların etnik kökenlerine dair eğitilerek kültürel hayata kazandırılması dünyanın her yanında uygulanması gereken bir modeldir.

“Kimin için küreselleşme?” sorusunun yanıtıysa yine terimin hangi anlamını seçtiğimize bağlıdır. Teknik anlamda alırsak küreselleşmenin politikanın başlıca mimarlarının menfaatlerine olacağı ve halkın çıkarları zarar görse de desteklense de bunun tesadüfi olacağına farkına varmak gerekir. Fakat güçlü olanın dayatmalarına boyun eğmemizi gerektiren bir neden de yok. Amerikan mahkemeleri halkın kışkırtıldığında, güç odaklarını sınırlandırabileceği veya bütünüyle bozabileceğine; hem yerel hem de küresel boyutta daha özgür ve adil bir toplum oluşturmak için çalışacağına dair uyarmakta haklı. Geçmişte genelde böyle oldu. Günümüzün Latin Amerika’sı, özgürlük ve adalet için verilen sonsuz mücadelede en heyecan verici gelişmelerin yaşandığı bir yer. Nihayet bölge fetihlerin mirasını devirip geçen yüzyıllardaki dış baskıları yıkma ve bu sayede kurulmuş zalim ve tahripkar toplumsal biçimleri kırma yönünde hızla ilerlemekte.

Geçmişte Latin Amerika gelişmekte olan dünyaya sosyal adalet ve insan haklarına yönelik olarak öncülük etmiştir. 1948’de yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi uygarlığın gelişiminde bir dönüm noktasıdır. Uygulanmıyor olsa da hatta resmi olarak kabul edilmemiş olsa bile etkisini göz ardı etmek mümkün değil. Bu bildirgenin ilham

kaynağının Şili olduğunu da eklemek lazım. Bildirge kritik bir biçimde sosyal, ekonomik ve kültürel hakları sivil ve siyasi haklarla aynı statüde ele almakta. Bu başarı kısmen Latin Amerika insiyatifine dayanmakta. Şilili delege Santa Cruz'un belirttiği gibi politik liberalizm vatandaşlara ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını temin edemiyorsa süregelen bir başarı yakalaması olanaksızdır. Siyasi olduğu kadar sosyal ve ekonomik bir kavram olan demokrasi birbirinden ayrılmayan bir bütündür. Latin Amerika'nın liberal hukuk sistemi ve baskıcı otoriteye karşı isyan geleneği F.D. Roosevelt'e bile ilham vermiştir. Bugün Latin Amerika'da yaşanan halk mücadeleleri, diğer uluslara ve dünyada düzgün insanların özlemini çektiği bir küreselleşme biçimine yönelik ortak arayışa ilham kaynağı olma vaadindedir.

Latin Amerika ve ABD Dışışleri Siyaseti

ABD dış politikasının genel hatları ister Latin Amerika için ister başka bir yer için olsun açıkça bellidir. Anafikir Amerikan istisnacılığıdır ki bu doktrinin temelinde ABD'nin diğer büyük güçlerden farklı olarak Amerika'da ve dünya çapında özgürlük eşitliğinin sağlanması gibi aşkın bir amaç gütmesi yer almaktadır. Amerikan tarihinde bununla çelişen pek çok örnekle karşılaşmamıza rağmen uluslararası ilişkiler alanında realist ekolün öncüsü Morgenthau'ya göre bunlarla zihnimizi bulandırmanın manası yoktur çünkü nasıl olsa hepsi "saptırılan gerçekler"den ibarettir!

Amerika'nın karakteri ve amacı salt mantık seviyesine çıkarılmakta. Harvardlı Samuel Huntington'ın açıklamasına göre ABD'nin ulusal kimliği, özgürlük, demokrasi, eşitlik, özel mülkiyet, ve piyasalardan oluşan bir dizi evrensel siyasi ve ekonomik değerle tanımlanır. Dolayısıyla ABD dünyanın yararına "uluslararası üstünlüğü"nü korumak gibi vakur bir vazife üstlenmiştir. Bütün bunlar tabii ki elinde kozu olanların hoş karşıladığı düsturlardır. Bu gibi rağbet gören kavramların başka bir türü de ideallerimizin asaletinin onları düzenli olarak ihlal etmemize neden olmasıdır. Siyaset bilimci Michale Desch'e göre ABD'nin afili değerleri, Amerikan liberalizminin bağnazcılığa dönüşmesine yol açmakta. ABD'nin bugün bu denli dar görüşlü olmasının nedeni Amerikan liberalizminin ta kendisi. Bunun nedeni de kendi ulusal kimliğini belirleyen değerleri, diğer uluslara da götürme gayretinde olması ve bazen bunda aşırıya kaçması. Washington'ın demokrasinin altını oyan politikalarıyla Mussolini ve Hitler'e verdiği destek üzerine derinlikli bir çalışma yapan, tarihçi David Schmitz'in ulaştığı sonuca göre 20.yüzyılın büyük kısmında ABD, Amerikan siyasi ideallerini, demokrasi ve insan haklarının teşvikine olan bağlılığını ihlal ederek sağcı dikatatörlükleri destekledi.

Aynı kalıbı 20. yy başında da görmek mümkün: Wilson'ın Karayipler yağması ve Filipinler'in kanlı fethi. 19. yy'da yaşananlardan zaten ayrıntısıyla bahsettik. Özetle ABD

tarihi boyunca durmadan kendi ideallerini ihlal etmiştir. Fakat Amerikan liderlerinin bu ideallere bağlı olduğu inancı kutsal bir yazıtımsıçasına tartışılmaz bile. Örneğin, Saddam kitle imha silahı programlarından vazgeçecek mi sorusuna yanlış cevap alan II. Bush, Irak işgaline bahane aradığı sırada Irak'a demokrasi götürme misyonuna bağlılığını beyan etmişti. Ortadoğu uzmanları demokratikleşme trenine atlarken Iraklıların %95'i Amerikan'ın amacının Irak halkına yardım etmek olduğunu reddediyordu.

Amerikan aydın kültüründe çığır açacak bir gelişme olmadığı bariz. Gelenekselleşmiş Amerikan istisnacılığı ibaresinin iki sorunu bulunmakta. Öncelikle istisnacılığa inancı sağlamak için, insanın safi istismar edilen gerçekler olarak adledilen deneyimlerin büyük kısmını titizlikle ayıklayıp aklından çıkarmak zorunda kalışı. İkinci sorun ise vaziyetin acayip bir şekilde Amerikan olmaktan ziyade güçlü devletler arasında tarihsel ve evrensel oluşu.

Şu anki dış politikada, aynı bakış açısı önde gelen akademisyenlere de yol göstermekte. Bush doktrinin merkezinde demokrasi teşviki ve dolayısıyla teröre karşı savaş ve büyük strateji baştan başa buna dayalı. Idealist Amerikan dış politikası giderek sertleşen bir zorlamayla başlıca hedefi olan yurtdışında demokrasi teşvikine devam etmektedir. Gazetecilik ve entellektüel yorumlarda ise bu doktrinler herkesçe bilinen gerçekler olarak kabul edilmekte.

Amerikan'ın idealizminde fazla ileri gitmemesi gerektiğini öne süren eleştirmenler yabana atılmamalı. New York Times diplomatik muhabiri Thomas Friedman'ın belirttiği gibi "Dış politikada idealizmi neredeyse inhisari bir dayanak noktası olarak bahsetmemiz, kendimizi adadığımız başkalarına hizmet açısından meşru çıkarlarımızı ihmal etmemize yol açabilir". Ya da Bush yönetiminin fazlasıyla idealist tavrı savaş planlamacılarına yol gösteren ihtiyat ve pragmatizmi bastırılmış olabilir. Mesela, demokrasi ve insan haklarını düpedüz ayaklar altına alan, toplu katliam ve işkencelerin baş sorumlusu General Suharto'nun Endonezya'nın zengin kaynaklarını Batılı yatırımcıların yağmasına açması, Amerikan hükümetinin gözdesi olmasına yetti. Geçmişte ve günümüzde daha pek çok zorbanın kurallara uydukları sürece Batı tarafından desteklendiği de yadsınamaz bir gerçek. Hatta Donald Rumsfeld'in halk çoğunluğuna uyararak Bush-Blair ikilisinin Irak işgaline itiraz eden devletleri "Eski Avrupa"; kamuoyu şiddetle karşı çıkmış olmasına rağmen işgale destek veren hükümetleri de "Yeni Avrupa" olarak nitelemesi, Bush yönetiminin zihniyetini ve demokrasinin nasıl hor görüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Üstelik Yeni Avrupa demokrasi umudu olarak lanse edilmiştir. Herkesi şaşırtan bir diğer gelişme ise Türkiye'nin %95'lik kamuoyunu dinleyip işgale katılmayı reddetmesiydi. Bunun üzerine Colin Powell ve Wolfowitz Türk devletini şiddetle kınamış, Türk ordusunu Washington'ın emirlerine uymayan hükümeti zorlamadığı için açıkça suçlamıştı.

Türkiye'den özür dilemesini istemiş ve kamuoyu ne düşünürse düşünsün Türk devletinin Amerika'ya yardım etmekten sorumlu olduğunu kabul etmesi gerektiğini öne sürmüştü. En fenası da Batı'da bunun fazla yankı bulmamasıydı. Eski-Yeni Avrupa ayrımı kabul gördü. Tüm bu olanlar, Bush'un mesih gibi üstlendiği ve liberal basının alkış tuttuğu asil amacına, "demokrasiyi teşvik" misyonunun saygınlığına gölge düşüremedi.

Aksi dramatik olarak ispatlanmış olsa da bu idealist söylem saygınlık görmeye devam etti. Ocak 2006'da Filistin halkı, adil sayılan bir seçim geçirdi. Bush yönetiminin desteklediği aday Mahmud Abbas müdahalelere karşın seçimi kaybetmişti. ABD ve İsrail, Filistin halkına bu demokratik hatanın bedelini ödetmeye kararlıydı. İsrail o kadar ileri gitti ki; zaten susuzluk çeken Gazze'nin suyunu kesip elektrik santrallerini bombaladı. İsrail terörü artarak devam etti. Bu sırada Amerikan desteği daima arkasındaydı. Avrupa'nın da bu cezalandırmaya sesini çıkardığı söylenemez. Bush yönetimi her zamanki gibi uydurma bahaneler öne sürerek demokrasi dağıtmaya devam ediyordu. Amerika ve İsrail'inkiler gizli saklı hedefler değil. Amaç, Washington'a destek verinceye kadar Filistin halkına eziyet etmek. Demokrasiye duyulan nefret ve hor görme bir kez daha açık seçik dile getiriliyordu. Yani "ya dediğimi yaparsın ya da sonun fena olur!" Bush yönetimi hem demokrasiyi teşvik ettiği için övülüyor hem de idealizmde aşırıya kaçarak Amerikan'ın kendi kendine zarar vermesine yol açtığından eleştiriliyordu.

Öte yandan Amerikan'ın demokrasi teşviki Soğuk Savaş'ın bitiminden beri devamlılık sergilemekte. ABD hükümetleri sadece ve sadece stratejik ve ekonomik çıkarlarına uygun olduğunda demokrasiyi teşvik ediyor. Tüm yönetimler bu anlamda tuhaf ve açıklanamaz bir hastalığa tutulmuş gibi hatta Reagan döneminde Latin Amerika'da demokrasinin geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapan Carothers bile, Amerikan hükümetlerinin şizofrenik davrandıklarını belirtiyor. Söz konusu programların başarısız oluşunu da sistematik olarak açıklıyor. Reagan'ın sağcı diktatörlere kucak açarak mani olmaya çalışmasına rağmen Güney Amerika'da ABD etkisinin en az olduğu yerlerde demokrasinin gelişimi gayet olumlu seyretti. Amerikan etkisinin yoğun olduğu ABD'ye yakın bölgeler ise en az gelişim gösterenlerdendi. Bunun nedeni olarak da Washington'ın ancak "sınırlı, tepeden inme demokratik değişimler"i hoşgörebilmesini gösteriyor. Yani ABD'nin uzun süredir müttefiki olan hiç de demokratik olmayan toplumlarda geleneksel iktidar yapılarını bozmayacak değişimler kabul. Aslında demokrasi teşviki her daim yol gösterici vizyon olarak ilan edildi. Fakat ABD'nin düzenli olarak parlamenter demokrasileri devirip yerine zalim diktatörleri getirmesi veya desteklemesi tartışma konusu bile olmadı. İran, Guatemala, Brezilya, Şili ve diğerleri buna örnek teşkil etmekte. O zamanlar öne sürülen Soğuk Savaş mazeretleri vardı ama işin aslı araştırıldığında hepsi birer birer çöküverdi.

Bu politikanın çelişkisi liberaller kanadında da fark edilmiş durumda. Pişmanlık duymalarına rağmen durumun kaçınılmaz olduğunu da kabul ediyorlar. Siyasi yöneticilerinin karşısındaki ikilem: ABD'nin, bölge ülkelerini kontrol etmeyi istememiş olsa da gelişmelerin kontrolünden çıkmasını da istememiş oluşu.

ABD politikası, ifade ettiği ideallere çıkarlarına uygunsu uyuyor. Süreç çıkarının tersine işlediği takdirde ise müdahaleyi kendine hak görüyor. Tabii burada altını çizmekte fayda var: Bahsedilen "çıklarlar"ın halkın çıkarları olmadığı kesin. Çıklarlar derken yerel topluma hükmeden iktidar odaklarının menfaati kastediliyor. Amerikan dış politikasını etkileyen iç etkenlerin başında uluslararası alanda faaliyet gösteren şirketler gelmekte. İkinci sıradaysa iş dünyasının etkilediği uzmanlar var. Araştırmalara göre kamuoyunun hükümet yetkilileri üzerindeki etkisiyse ya çok az ya da önemsiz. 20.yy'ın önemli entelektüellerinden Walter Lippmann gibi realistlere sorarsanız halk yeterli bilgiye sahip olmadığından kamuoyunu izlemek zaten işe yaramadığı gibi iktidarın asıl işlevlerini karıştırarak devletin özgür bir toplum olarak hayatta kalmasına bile engel olabilir. Buradaki realizm pek de gizlenmeye çalışılmayan bir ideolojik tercih aslında. Dolayısıyla siyaset üzerinde büyük etkiye sahip olanlardan üstün bir anlayış beklemek boşuna.

Wilson döneminde, Amerikan Dışişleri Bakanlığı aynı adayı paylaşan Dominik Cumhuriyeti ve Haiti'ye göreceli farklı yaklaşımının nedenini, Dominik halkında beyaz ırk ve beyazların kültürünün baskın; Haiti halkınınsa çoğunlukla zenci ve tamamen cahil oluşu olarak açıklamıştı. Wilson'a göre kendi kaderini belirleme hakkı düşük uygarlık seviyesindeki toplumlar için geçerli değildi. Onların korunmaya, yol gösterilmeye ve yardım edilmeye ihtiyaçları vardı. Amerikan istisnacılığı masalına şüpheli yaklaşılmasının nedenlerinden biri de, bu düsturun Hitler, Stalin ve 16.yy İspanyol istilacıları gibi en berbat gaddarları kapsayan tarihsel evrensele yakın durması. Tarih boyunca saldırganlık ve terör, istisnasız nefsi müdafaa ve ilham verici vizyonlara bağlılık olarak tasvir edilmektedir.

ABD'nin Latin Amerika politikasının temel ilkeleri, eskiden beri dert edindiği Küba'da kendini açıkça belli etmektedir. Kübalılar, 1898'de İspanyol ordusunu yenip bağımsızlık ilan etmek üzereyken ABD'nin müdahalesiyle her şey değişiverdi. Fakat bu olay Amerikan propagandası yüzünden dünyanın büyük kısmında Küba'da İspanya'nın estirdiği teröre karşı insancıl bir müdahale olarak bilinmekteydi. Oysa ki işin aslı bambaşka idi. Küba'nın bağımsızlık mücadelesi bir anda ABD'nin fetih savaşına dönüşmüştü. İlk andan itibaren Amerikalılar ırkçı yaklaşımlarıyla Kübalılar'ı hor görmeye başladı. Küba'nın 1959'da gerçekten bağımsızlaşmasından sonra olanlar ise oldukça aydınlatıcıdır. Eisenhower birkaç ay içinde hükümeti devirme kararı alarak askeri hareketlere destek vermeye başladı. Bu daha sonra Kennedy tarafından büyük bir terörist savaşına dönüştürüldü. Bu hafife alınacak bir mesele değildi. 1962'de dünyayı

nükleer savaşın eşğine getiren başlıca etkenlerden biriydi. Füze krizi biter bitmez yeniden eski halini alarak uzun süre daha devam etti. Son yıllarda Washington Küba'ya yapılan terörist saldırıları desteklememeye başladı ama göz yummayı ve azılı teröristleri saklamayı da sürdürdü. Bu durumda kimse de çıkıp Bush'un tekrar edip durduğu teröristlere yataklık edenlerin de teröristler kadar suçlu olduğunu ve aynı şekilde muamele edilmeleri- yani bombalanıp işgal edilmeleri- gerektiği söylemini dile getirmedi. Washington gerçek suçluları cezalandırmaktan aciz değil elbette bunu pek çok kez kanıtladı. Esasında gerekmedikçe veya kendisine ait sırlar ortaya çıkmadıkça buna pek yanaşmıyor denebilir. Daima Amerikan siyasetine karşı gelmiş olan Küba halkını cezalandırmak için Eisenhower'ın başlatıp Kennedy'nin sürdürdüğü ambargo Kübalıların aç kalınca Fidel Castro'yu indirmesini hedefliyordu. Ekonomik tatsızlığın halkın Castro hükümetine karşı ayaklanmasını sağlayacağını ummaktan vazgeçmeyen Amerika, Sovyetler yıkılınca ambargoyu daha da sıkılaştırdı. Küba'nın cezalandırılma nedeni arşiv belgelerinde açık seçik anlatılmış. Küba'nın diğer uluslara örnek olmasından korkulduğundan bahsetmiştik. Toprak mülkiyetinde ve diğer milli kaynakların dağıtımında zenginleri kayıran mevcut düzende fakir ve ayrıcalıksız olan halk Küba Devrimi'nden feyz alıpdüzgün bir yaşam sürmek için fırsat talep etmeye başlamıştı. Latin Amerika'daki sosyal ve ekonomik koşullar insanları yönetimdeki otoriteye karşı muhalefete davet ederek kökten değişimi teşvik ettiğinden Castro etkisi tüm kıtada hissediliyordu.

Halkların seçimleri yüzünden böylesine gaddarca cezalandırılması yeni bir şey değil. Bu iktidarların düzenli olarak başvurduğu bir yol. Yalnızca en güçlü devletler tarafından uygulandığında etkileri çok belirgin ve yıkıcı oluyor. Başka bir sorun da eğitimli kesimlerin ne yaptıklarını algılamak istememesi. Yani pis işlerini başkalarına yaptırıp yükselmeye devam etmeleri. Mesela Usame bin Ladin'in açıklamalarında ABD bir demokrasi olduğuna göre, Amerikan halkının da hükümetinin eylemlerinden sorumlu olduğundan ve dolayısıyla sivillerin haklı hedefler olduğundan bahsetmesi New York Times tarafından nihai kötülük olarak tanımlanırken Filistin seçimlerinden birkaç gün sonra, ABD ve İsrail'in Filistin halkını seçtikleri hükümetten sorumlu tutarak, terör ve ekonomik ablukayı hak ettiklerini beyan etmesi kabul edilebilir bir uygulama olarak yansıtıldı. Aynı tavır bir durumda şeytanlık; öbüründe soylu bir idealizm sayılmakta. Burada belirleyici faktör aktörün kendisi. Yani ne yapıldığı değil, kimin yaptığı önemli. Buna benzer uygulamaların listesi kabarık olmasına karşın, Usame bin Ladin ile Amerikan doktrinlerinin eşleşmesinden daha fazla dikkat çekmedi. Bu da pek şaşırtıcı sayılmaz.

Bazı temel kavramlar değişmeden yükselmeye devam ediyor. Washington, Şili seçimlerinde Allende'in başa gelmesine korku ve öfkeyle tepki verdiğinde, endişesi

sadece ticari çıkarlara bir tehdit oluşturacağından öte Allende'in seçilmesini, Amerikan siyasetinin dayandığı tüm ideolojik temele meydan okuması olarak algılamasıydı. Dindeki ülkeleri kontrol edemiyorsa nasıl dünyanın başka köşelerine uzanabilirdi? Clinton'ın Sırbistan'ı bombalatmasını sağlayan da buna benzer endişelerdi, Kosovalıların feci vaziyeti değil. Çünkü Yugoslavya, Clinton'ın tüm dünyaya uygulamaya çalıştığı neoliberal politikalar kapsamındaki siyasi ve ekonomik reformlara karşı gelmişti. Clinton, Reagan-Thatcher'ın zengin ve seçkinler için güçlü bir devlet kurma projesini yani aşırı korumacı ve müdahaleci yönetim sistemiyle idare edilen "muhafazakar bir dadı devlet" modelini devam ettirdi.

ABD'nin dünya siyasetinde geçirdiği değişime bakacak olursak, iki dünya savaşı arasına bakmak gerekir. O dönemde dünyanın önde gelen ekonomisi olmakla birlikte dünya meselelerinde önemli bir aktör değildi. Sadece kendi bölgesinde egemendi. Sanayileşmiş ülkelerin güç kaybeden Çin'i yağmalamayıp ülkenin zenginliklerini sömürme yarışının bir parçası olarak ABD de Pasifik'te Hawaii ve Filipinler'e uzanmıştı. I. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın petrol temelli bir ekonomiye geçişi nedeniyle ABD, en büyük üretici olmasına rağmen başka yerlerdeki enerji rezervlerini de kontrol etmek istiyordu. 1928'de İngilizleri Venezuela'dan kovup Amerikan petrol şirketlerini yerleştirerek ülkeyi en büyük petrol ihracatçısı yaptı. Amerika, zaten ahlaksız olan Venezuela yönetimine rüşvet yedirerek İngilizleri bertaraf etti ve hedefine ulaştı. Ülkede ekonomik olarak ABD egemen hale geldi. Bu sırada ABD, İngiliz ve Fransızların başı çektiği Ortadoğu'da petrol hakkı talep etmek ve bunu garanti altına almak için uğraşmaya devam etti.

II. Dünya Savaşı sonunda her şey değişti. Amerikan sanayi üretimi savaş sırasında üç katına çıkmıştı. Sanayi rakiplerini çoktan geride bırakmıştı. ABD artık tüm dünyanın zenginliğinin yarısına sahipti. Emniyet güçleri ve askeri kuvveti kimseyle karşılaştırılmaz kadar büyüktü. Nükleer silahları da cabası. Monroe doktrinini uygulayarak dünyanın büyük kısmına hakim olabilirdi. Dış politika danışmanları ve planlamacılar, yeni dünya düzeninde ABD'nin sorgulanamaz bir güce sahip olması gerektiğini, küresel tasarıları karıştırma ihtimali olan herhangi bir ulusun egemenliğini kısıtlayabilmesi ve askeri ve ekonomik açıdan üstünlük sağlayacak politikalar izlemesi gerektiğini belirtiyordu. O zamandan bu yana temel politikalar özünde değişmedi, daha çok uygulanan taktikler değişti. Stratejik güç açısından muazzam bir kaynak olan ve dünya tarihinin en büyük maddi ödülllerinden biri olarak kabul edilen Ortadoğu petrolünü kontrol etmek özellikle çok önem taşıyordu. Ortadoğu petrolünü kontrol eden dünyayı da sağlam bir şekilde kontrol edecekti. Fransızlar yasal hilelerle bölgeden uzaklaştırıldı, İngilizler ise zamanla küçük bir ortağa indirgendi. İtaatsizliğe tahammülü olmayan bir mafya babasına benzeyen ABD bir yandan Latin Amerika'da bağımsızlaşma

arayışındaki uluslarla ekonomik savaş ve şiddete başvururken; diğer yandan “onlar saldırmadan biz saldıralım” mantığıyla Güney Vietnam ve Hindic’in’i işgal etti.

Ne olursa olsun Amerikan kültürünün derinliklerine işlemiş saf korku unsurunu da küçümsememek lazım. “İstedikleri şey bizde. Sayıları da bizden çok. İyisi mi onlar harekete geçmeden biz saldıralım” zihniyetiyle Başkan Johnson’ın Asya’ya gönderdiği Amerikan ordusunun motivasyonunu arttırmak için de aynı korkular tetiklenmişti. Ya Reagan’ın Ruslar adayı ABD’yi bombalamak için kullanabilir korkusuyla Granada’yı bombalamasına ne demeli? Tabii ki saçmalığın aşkar oluşu nedeniyle bu korkularla dalga geçmek yanlış. En azından Johnson döneminde uzun bir gelenekten geldikleri için endişelerinde samimi olmaları muhtemel. Sömürge döneminden beri Amerikan edebiyatında popüler tema, canavarlarca imha edileceklerini düşünürken süper bir silah ya da kahraman tarafından kurtarılmaları. Canavarlar ise hep ezdiklerimiz. “Onlar”dan duyulan korku, yurtdışında saldırganlık ve şiddet seferberliğine; yurtiçindeyse yeni kuşak göçmenlerden nefret edilmesine yol açmakta. Oysa ki göçmenlik bu toplumun kökeninde başından beri var olan bir olgu. Maalesef, göçmenlere karşı nefret beslemek günümüzde çok vahim bir hal aldı. Bu esasında sözde popülizmin periyodik patlamalarının bir ögesi. Vatanımızı elimizden alıyorlar; kültürümüzü ve toplumuzu zehirliyor, alın teriyle kazandıklarımızı çalıyorlar düşüncesi şimdi bir de ABD’de beyazların giderek azınlığa dönüşmesiyle birleşiyor. Popüler yorumlarda ve akademik yayınlardan bunu izlemek mümkün ancak dış ve iç politikada rol oynadığı söylenemez.

ABD, Soğuk Savaş sonrasında da ilkelerini değiştirmede ama bahane ve taktiklerini değiştirerek geliştirdi. I. Bush’un uyuşturucuya karşı başlattığı savaş hükümet ve medyanın elbirliğiyle büyük bir kampanyaya dönüşerek Panama’nın işgaline tam zamanında iyi bir mazeret oluşturmuş oldu. Yurt içinde uyuşturucuyla mücadele, suçla mücadeleye benzer şekilde toplumda korku yaratıp çoğunluğun aleyhine aşırı refahta yararlanılması için uygulanan iç politikalara itaati pekiştirdi. 11 Eylül sonrası ortaya çıkan fırsatları sömürmek adına uyuşturucuyla ilgili olarak iddia edilen tehdit narkoterörizme dönüştürüldü. Latin Amerika’daki ABD askeri ve polis desteği ekonomik ve sosyal yardımları çoktan aşmıştı. Amerikan politikaları, bölgede sivil otoriteler aleyhine askeri kuvvetleri güçlendirmiş, insan hakları sorunlarını alevlendirmiş, ciddi sosyal çatışma ve ekonomik istikrarsızlık yarattı. 2002-2003 arası ABD tarafından yetiştirilen Latin Amerikalı birlikler iki katına çıktı ve muhtemelen halen de artmaya devam etmekte. Güney Askeri Komutası’na (SOUTHCOM) bağlı personel sivil örgütlerde görevli olanlardan kat be kat fazla. Latin Amerika’da askeri eğitim İçişlerinin görevi olmaktan çıkmış durumda, Pentagon’un sorumluluğunda artık. Böylelikle güvenlik güçlerince insan hakları ihlali ve demokrasi koşullarının istismarı daha serbest hale gelmiş durumda. Odaklanılan yeni hedefler, sokak çeteleri ve “radikal popülizm”. Sanırım,

Latin Amerika bağlamında radikal popülizmin ABD çıkarlarına uymadığını tekrar etmeye gerek yok.

ABD'nin Latin Amerika'yı militarize etmesine engel olmaya yönelik çabalar sürüyor. Brezilya, Venezuela ve Ekvator gibi ülkelerden gelen protestolar bunun önemli bir göstergesi ama yeterli değil. Bölgedeki son askeri üssü olan Ekvator'daki Manta'yı kullanma izni iptal edildi. Aynı zamanda Güney Amerika'da Amerikan ordusunun hoş karşılandığı nadir yerlerden biri olan Kolombiya'da 7 askeri üssü kullanma izni için gizli bir anlaşma yapıldı. Bunun resmi nedeni uyuşturucu trafiğini ve terörizmi engellemek olarak gösteriliyor ancak asıl nedenin ABD'nin Kolombiya'yı bölgedeki Pentagon operasyonları için bir merkez olarak kullanma fikri. Kolombiya'nın buna karşılık Amerikan askeri mühimmatından yararlanma hakkına sahip olacağını bildiren raporlar mevcut. Zaten İsrail ve Mısır'ın dışında Kolombiya da ayrıcalıklı biçimde Amerika'dan askeri yardım alıyor. Kolombiya aynı zamanda 1980'den beri bölgede insan hakları açısından en kötü sicile sahip. Amerikan yardımı ve insan hakları ihlali arasındaki ilişki uzun zamandır akademik araştırmalarla ispatlanmış durumda.

Başbakanı sürgüne gönderildikten sonra Honduras'ta askeri yönetim altında yapılan 2009 seçimlerini Obama'nın onaylamasının muhtemel nedenleri, zamanında Reagan'ın Nikaragua'ya karşı başlattığı terörist savaşında Honduras'taki Palmerola askeri üssünün ABD tarafından kullanılmış olması ve Honduras'ın Kolombiya ile güvenlik anlaşması imzalayarak ABD'nin bölgeyi yeniden militarize etme planına uygun düşmesi. Öte yandan Amerika'nın aynı zamanda Hollanda adaları olan Curaçao ve Aruba'da bulunan askeri üsleri kullanma hakkının oluşu da özellikle yakındaki Venezuela tarafından tehdit olarak algılanmakta. ABD, hava sahası anlamında tüm Güney Amerika'yı kapsayan ve Afrika'da ilave üsler kurularak rotayı genişletmeyi hedeflemekte. Tüm bu üsler ABD'nin küresel gözetim, kontrol ve müdahale sistemini oluşturmakta. Tarihte bunun kadar hırslı başka bir yapılanma daha yok. İstihbarat, Gözetim ve İnceleme, lojistik ve ortaklık geliştirme yönünden seferberlik hareketlerinin yapılmasını kolaylaştırmak ve böylelikle savaş alanını genişleterek savaşma becerisini arttırmak. Belirlenen hedefler arasında terörist oluşumlara finansal destek sağlayan narkotik gruplar ve Amerikan hükümeti karşıtlarına karşılık vermek bulunuyor.

Bolivya başkanı Evo Morales Amerika'nın askeri üslerle ilgili planlarından dertli. Obama ve Clinton ikilisinin Panama'da kurulacak olan iki hava ve bir donanma üssü kararını onaylamasından sonra koka yetiştiricileri sendikasına ateş açan Bolivyalı birliklerin yanında Amerikan askerlerinin de bulunduğunu, Amerika'nın tüm Latin Amerikalıları narkoterörist olarak gördüğünü ve Latin Amerika'da tarihin tekerrür etmekte olduğunu dile getirmekte. "Bize artık komünist diyemediklerinde düzen bozucu, uyuşturucu taciri dediler. 11 Eylül'den sonra ise onların gözünde terörist olduk." Morales'in görüşüne

göre, Latin Amerika'daki şiddetin baş sorumlusu Amerikalıların uyuşturucu tüketimi. ABD, sözde uyuşturucu üretimini engellemek istiyor. Fakat Güney Amerika Uluslar Birliği, UNASUR ABD'ye uyuşturucu tüketimini önlemek için birlikler göndermeye kalksa, Amerikan hükümeti buna izin verir miydi acaba?... Mesela UNASUR veya Çin, zararları esrarla karşılaştırılmayacak kadar fazla olan, kokain ve eroinden kat kat daha öldürücü olduğu ispatlanmış bulunan, hatta pasif içicilere de zarar verdiği açıkça bilinen tütünün Amerika'da kökünü kurutmak için havadan ilaçlama, müfettişler göndererek askeri birliklerle tütün üretimine mani olmaya kalktığını düşünelim. Tütün gibi öldürücü maddelerin üretimi ve dağıtımına dışarıdan müdahale edilmesi düşünülemez değil mi? Ancak Amerika'nın yurtdışında kalkıştığı uyuşturucu karşıtı uygulamalar kabul görmekte ve makul bulunmakta. Bu çifte standart yine Batı kültüründe derin yer etmiş sömürgeci zihniyetin başka bir göstergesi. Emperyalist temellere dayanarak ele alındığında bile, uyuşturucu savaşının açıkça beyan edilen hedeflerini ciddiye almak oldukça güç. Çünkü uyuşturucu kullanımının engellenmesi ve tedavi edilmesinin çok daha ekonomik olduğu kanıtlanmış olduğu ve Amerika kendi sınırları içindeki suç ve şiddet oranını azaltmayı bir türlü beceremediği halde bu savaş ısrarla devam ettirilmekte.

Latin Amerika devlet başkanlarının önderliğindeki komisyon, bu savaşın tamamen başarısız olduğuna kanaat getirerek, yurtiçi ve yurtdışında zorla alınan önlemlerden vazgeçilip daha ekonomik ve etkin önlemler alınarak acil politika değişikliğine gidilmesi gerektiğini bildirdi. Ancak bu bildirin de tarihsel çalışmalar ve daha önce yapılan araştırmalar gibi fark edilir bir etkisi olmadı. Bu da doğal olarak bizi şu sonuca ulaştırmakta: Uyuşturucu savaşı da aynen suç ve terör karşıtı savaş gibi açıklanan hedeflerin dışında başka nedenlerle sürdürülmekte. Asıl nedenlerin belirlenmesi için hukuk sisteminde kullanılan bir yöntemi izleyebiliriz. Öngörülen sonuçlar asıl niyetin kanıtıdır. Bilhassa sonuçların uzun zamandır net olduğu düşünüldüğünde açıklanan hedeflere ulaşmakta başarısız olunacağı da tahmin edilebilir. Sonuçları hep açık seçik önümüzde durmakta. Programlar yurtdışında sert etkileriyle özellikle Kolombiya'da kontrgerilla hareketinin temelini teşkil ederken yurtiçinde toplumun kısmen korkutulmasıyla kısmen de Zenci ve Latin kökenlilerin büyük çoğunluğunu mahkum ederek kontrol altında tutulmasına yaramakta. Toplumsal temizliğin medeni olanı olarak algılanabilecek 30 yıl önce başlatılan bu neoliberal programların sonucunda ABD'de zencilerin çoğu hapse atılmıştır.

Başkan Nixon'ın uyuşturucuyla mücadeleyi iç siyasetin merkezine oturtmasının nedenleri arasında, 70'lerin başında Washington'ın Vietnam savaş suçlarından sorumlu tutulması ve gençlerin başlattığı aktivizme karşı tedbir almak vardı. Liberaller aşırı demokrasinin gençleri kışkırttığını ve itaatkar ve pasif bir toplum için gençleri eğiten kurumlarca tedbir alınması gerektiğini savunuyor, hatta devletin medyayı

sansürlemesini istiyordu. Medyanın da yardımıyla Vietnam'daki komünistler Amerikan askerlerine sadece silahla değil uyuşturucuyla da saldırdıkları ve esasında ABD'nin Vietnamlılar'ın kurbanı olduğu iddia edildi. Uyuşturucu bahane edilerek tüm ülkede "kanun ve düzen" kampanyası başlatıldı ve böylece iktidara boyun eğmeyenlerin disiplin altına alınması için temel oluşturuldu. Yine de aktivizmi engelleme çabaları işe yaramadı. Aktivizm toplumun genelinde uygarlaşma etkisi yaratıp artmaya devam etti.

Günümüzde Washington'ın başı Latin Amerika'da ortaya çıkan yeni ve beklenmedik sorunlarla dertte. Venezuela ve Arjantin arasındaki bölge kontrolünden çıkmakta. Şiddet ve ekonomik savaş gibi geleneksel olarak kullandığı yöntemler ise etkisini yitirmiş durumda. Demokratik seçimle başa geldiği halde, 2002'de Bush yönetiminin desteklediği askeri darbeye devrilen Venezuela hükümeti halk ayaklanmasıyla yeniden göreve getirildi. Washington bu kez demokrasiye destek kisvesiyle mali gruplara milyarlarca dolarlık yardım yaptı. Oysa ki herhangi bir güç Amerikan işçilerine karışmaya kalksın yer yerinden oynar. Böylesi eylemler bir an için bile hoş görülemez ama emperyalist zihniyet bunların devam etmesine izin vermekle kalmayıp, aktör Washington olunca övgü yağdırmakta. Uluslararası Af Örgütü'nün Latin Amerika'da ABD destekli darbeler sırasında yaşanan insan hakları ihlalleri hakkında yayınladığı raporlara medyada yer verilmemekte. Ne de olsa bu suçları işleyenler ABD siyasi ve ekonomik iktidar çevrelerinin anlayışla karşıladığı demokrasiyle alakası olmayan hükümetler.

Bununla beraber Latin Amerika'da itaatsizliğe karşı ve ABD içinde popüler muhalefete karşı şiddete başvurmak artık hazırda bekleyen bir seçenek değil. Ekonomik savaş da eskiye oranla etkisiz. Çünkü hükümetler bir bir borçlarını yeniden yapılandırmaya veya ödemeye başladıklarından temelde Amerikan Hazine Bakanlığının bir kolu olan IMF kontrolünden de kurtulmakta. Latin Amerika'daki gelişmeler geniş kapsamlı küresel bir bakış açısıyla değerlendirilmeli. II. Dünya Savaşı'ndan beri, ABD planlamacılarını endişelendiren Avrupa ve Asya'nın daha bağımsızlaşabileceği olasılığı 70'lerde üç kutuplu düzenin (Kuzey Amerika, Avrupa, Doğu Asya) oluşmasıyla artmıştı. Şimdi de Brezilya, Güney Amerika, Hindistan ve diğerlerinden oluşan eski sömürgelerde meydana gelen yeni ve önemli etkileşimlerle Çin ile Avrupa ve Güney ülkeleri arasında hızla gelişen ilişkiler nedeniyle endişeler artmakta. Amerikan istihbaratına göre, önümüzdeki dönemde ABD'nin daha istikrarlı olan Batı yarıküre kaynaklarına güvenecek ama geleneksel sebeplerle Ortadoğu petrolünü kontrol etme ısrarından da vazgeçmeyecek. Özellikle Bush ve ekibinin küstah beceriksizliğinden sonra artık bunun hiç bir garantisi yok. Bush yönetiminin uyguladığı politikalar nedeniyle ABD'yi dünya arenasında yalnız kalması ve Batı yarıküredeki gelişmelerle bu beklentiler tehdit altına girdi. Bush iktidarı, Kanada'yı bile küstürdü. NAFTA kararlarında haksızlığa uğradığını düşünen Kanada, Çin'le yakınlaşmaya başlayarak ABD ile petrol ticaretini kesebileceğini

açıkladı. Washington'ın enerji politikalarına bir darbe de Güney yarıküredeki en büyük petrol ihracatçısı olan Venezuela'dan geldi. Saldırganlığı bariz Amerikan hükümetine olan bağımlılıklarını azaltma çabasıyla Çin ile yakın ilişkiler kurarak petrolünün giderek artan bir kısmını Çin'e satmayı planlamakta. Hammadde ihracatçıları Brezilya, Şili ve Peru başta olmak üzere, tüm Latin Amerika ülkeleri Çin'le ticareti arttırmakta ve diğer ilişkilerini geliştirmekte. Şu anda dünyanın çiftçisi olarak adlandırılan Brezilya'nın en büyük ticaret ortağı Çin. Elbette ki bu artış, daha çeşitli ve çok kutuplu bir dünyaya yönelik eğilimlerin bir parçası. Bu da uzun süredir küresel egemenliği kanıksamış olan Amerikalı planlamacıları, kayda değer ölçüde alakadar etmekte.

ABD'nin küresel programlarına değinecek olursak, Güney Amerika'yı askerileştirmesi esasında daha kapsamlı bir küresel stratejinin parçasıdır. Irak'ta bulunan devasa Amerikan askeri üslerinin akıbetiyle ilgili kesin bir bilgi yok. Resmi olarak ülkeden çekilme sözlerine rağmen fiilen paralı asker olan müteahhitlerin çekilmeye pek niyeti yok. Bağdat'taki ABD elçiliğinin maliyeti Obama döneminde yıllık 1,8 milyar dolara çıkmış. Amerikan hükümeti milyarlarca dolar harcayarak Pakistan, Afganistan'da mega-elçilik binaları; Körfez bölgesinin tümünde kritik üsler ve liman tesisleri inşa etmeye devam ediyor. Sağladığı askeri eğitimler ve silah sevkiyatıyla küresel askerileştirme sistemini genişletiyor. ABD ve İngiltere, Afrika'da planlanan nükleer silahtan arındırılmış alan (NWFZ) ve Pasifik'te Amerikan üslerinin muaf tutulmasını istiyor. Fakat Ortadoğu'da böyle bir plan gündemde değil tabii ki. Oysa İran tehdidini hafifletecek hatta belki de bitirebilecek bir adım olabilir. Amerikan toplumunun büyük kısmının da katıldığı böylesi bir plana yönelik muazzam küresel desteği umursayan yok tabii.

Bu esnada dünya çapındaki askeri harcamalar artmakta ve %40'ından fazlası ABD'ye ait. Bu miktar rakibi Çin'in 8 katı. 2008 finans krizi diğer ülkelerin askeri giderlerini kısmasına neden olsa da ABD için bu geçerli değil. Tabii ki dünyanın her yanında askeri üssü bulunan, küresel gözetim ve kontrol sistemlerine sahip ve düzenli olarak başka ülkeleri işgal edip dokunulmaz kalan tek ülke ABD. Aynı zamanda dünyanın en büyük silah tedarikçisi. 2008 rakamı 32 milyar dolar. ABD'nin imzaladığı silah anlaşmaları dünya toplamının %68'ini oluşturuyor. Dünyanın dört bir yanında devam eden 27 büyük çaplı çatışmanın 20'sinde Amerikan silahları kullanılmakta. Silah satışında ABD, birinci; İtalya ikinci; Rusya üçüncü sırada. Dünya çapında silah satışı düştüğü halde ABD'de yükselmekte. ABD silah ticaretine dair uluslararası kurallara karşı çıkmakta. Obama, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana savunmaya en çok para harcayan başkan olma yolunda. Afganistan için eklenen 33 milyar hariç kongrenin onayladığı 2010 Pentagon bütçesi 708 milyar \$. Bu meblağ bütçe açığının yarısı neredeyse. Bu da II. Dünya Savaşı sonrasındaki bütçe açıklarına denk düşen başka bir rekor. Büyük ölçüde Bush yönetiminin lüks harcamaları için vergi indirimine gidilmesinin sonucu. Bütçe açığı meselesini en çok dert

eden sağcılar ve medyanın endişelenmekte hakkı var belki ama aynı zamanda cari açığı devam ettirmek derin bir durgunluk yaşayan bir ekonomiyi canlandırmanın yolu. Bütçe açığına yönelik projeksiyonlarda halka hizmet eden programlara ve sosyal yardımlara ayrılan meblağlarda kesintiye gidileceği ancak askeri bütçeye dokunulmayacağı. Tıpkı halk iradesini ihlal edip sigorta ve ilaç şirketlerine yarayan bir programa dönüşen sosyal sağlık reformu gibi.

Artık Güney Amerika'nın büyük kısmında Washington ve elit görüş, az bir zaman öncesine kadar kınayıp düşürmeye çalışacağı türden hükümetleri desteklemeye mecbur. Latin Amerika'da bağımsızlığa doğru genel bir kaymanın yansıması olarak değerlendirilebilecek şu anki durumda yerli halklar çok daha aktif ve nüfuz sahibi. Özellikle Bolivya ve Ekvator'da petrol ve doğalgazın yurtiçinde kontrol edilmesini istiyor hatta bazı yerlerde üretimine karşı çıkıyorlar. Artık yerliler kuzeyli şehirliler rahat yaşasın diye kendi hayatlarının, kültürlerinin mahvedilmesi için bir sebep göremiyor. Bölge dahilinde meydana gelen ekonomik entegrasyon İspanyol istilasından beri kalıplaşan dinamikleri de tersine çevirmekte. Latin Amerikalı elit kesimle ve emperyalist güçlere bağlı ekonomilerle ilişkiler değişime uğruyor. Hatta Latin Amerika'nın ciddi iç sorunlarından en azından bazılarıyla yüzleşip duruma hakim olması bile olası görünüyor. Venezuela'nın aldığı inisiyatifler tüm kıtada önemli bir etki yaratıp Pembe Dalga adıyla anılan ve hızla yayılarak Karayipler'e kadar uzanan akımı başlattı. ABD'nin hamiliğindeki Amerika Kıtası Serbest Ticaret Alanı'na alternatifi olarak tanımlanan ALBA aslında bağımsız bir gelişme olarak algılanmalı. Bölgedeki bir diğer örgütlenme de AB'yi model alan UNASUR: Güney Amerika ulusları arasında bir birlik kurmayı hedefliyor. UNASUR meclisinin de Bolivya'da 2000' de yaşanan su savaşlarıyla tanınan Cochabamba'da kurulması hedefleniyor. Cochabamba'da suyun özelleştirilmesine karşı verilen cesur ve başarılı bir mücadele, kararlı aktivizmle nelerin başarılabildeğini göstererek uluslararası dayanışmayı tetikledi. Ardından Bolivya yarıkürede gerçek demokrasiye giden etkileyici bir yol benimsedi.

Latin Amerika yalnızca dış güçlerin kurbanı değil. Bölge zengin ama açgözlü üst sınıfların sosyal sorumlulukla alakadar olmamalarıyla ünlü. Bu açıdan Doğu Asya ile karşılaştırıldığında tüketim alışkanlıkları ve elit tabakanın "statü rekabeti" aydınlatıcı bilgiler vermekte. Latin Amerika'nın Batı yanlısı elitleri, çılgıncasına lüks ithal malları tercih ederken Asya toplumlarında yerli malı tüketilmesine özen gösteriliyor. Asya, Latin Amerika'nın tersine "dayanıklı bir tüketim toplumu olmadan önce fiziksel ve insani kapitalini arttırmaya" bakıyor. Örneğin 1960'ta Gana'nın yarısı kadar bir GSMH'ya sahip olan Güney Kore, neoliberal kuralları kökten reddedip döviz kurunu kontrol ederek ve gereksiz harcama yapmadan dünyanın önde gelen sanayi devletleri arasına girmeyi başardı. Tabii ki Güney Kore'nin ekonomik mucizesi, 90'ların sonundaki düşüşün

ardından uymaya zorlandığı ekonomik yönergeleri uygulamaya başladığında yavaşladı. Bunların arasında küresel güçler tarafından yönetilen Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonu'nun talep ettiği finansal liberalleşme de vardı. Latin Amerika'nın seyri ise bundan çok farklı oldu. Eşitsizlik, eğitim, sağlık ve sosyal yardım açısından neredeyse dünyanın en kötüsüyken Doğu Asya en iyisi. Latin Amerika'nın ithalatı ağırlıklı olarak zengin kesimin hizmetindeyken Doğu Asya'nınki üretken yatırımlara yönelik. Latin Amerika dışına kaçırılan sermaye dış borca eşit. Oysa ki Doğu Asya'da sermaye kaçıışı sıkı denetim altında. Latin Amerikalı zenginler sosyal mecburiyetlerden muafken Doğu Asya'da büyük sorumluluklar almakta. Ayrıca Latin Amerika, şimdiye kadar kontrolsüz dış yatırımlara Asya'dan daha açık olageldi. Bu kalıplarda herhangi bir değişim Washington'ın geleneksel sebeplerle hoş karşılamayacağı gelişmeler elbette. ABD, Latin Amerika'yı hammadde kaynağı olarak görmekte ve pek çok açıdan buna güvenmekte.

Daha önce de belirttiğimiz gibi kendisine bu kadar yakın bir yeri kontrol edemezken dünyanın bir ucunda başarılı bir düzen kurmayı bekleyemez. Bush iktidarının verdiği hasar ve 2007-8 finans krizi bir yana pek çok açıdan ABD'nin küresel hakimiyet düzeni oldukça kırılğan bir hal almış durumda. Latin Amerika'daki gelişmeler, Washington planlamacılarının canını sıkıyor ve küresel bağlamda düşünüldüğünde başka zorluklar da çıkacağına benzer. Güney Amerika ülkeleri arasında çok boyutlu entegrasyona yönelik çalışmalar var. Daha iyi bir gelecek için kooperatif gelişme, etkileşim ve değişim fırsatları mevcut. Yüzlerce yıllık Batı emperyalizminde yepyeni bir sayfa açan Amerika'da başlayan 1980'lerin dayanışma hareketleri binlerce beyazın dünyanın çeşitli yerlerindeki mağdurlara yardıma gitmesini sağladı. Kökleri Amerikan kiliselerinde bulunan bu hareket artık bu küresel bir akıma dönüşmekte. Başta Çin diğer ülkelerle girişilen küresel ticaret ilişkileri ve yatırımlar önen kazanmakta. Uluslararası küresel adalet hareketlerinde bir araya gelen popüler örgütler, düzenlenen sosyal forumlar Latin Amerika'da yaşanan gelişmeleri büyük ölçüde etkilemekte. Yatırımcılar ve finansal kurumların değil de insan toplumunun çıkarlarına öncelik veren bir küreselleşme istedikleri için saçma bir şekilde "küreselleşme karşıtı" olarak adlandırılan bu akımlar giderek güçlenmekte. Bu pürüzlü yolun nereye varacağını kimse kestiremez ama günümüzde tüm kıtada ve ötesinde gerçekten özgürlük ve adalet yönünde gelişme ve işbirliği var. Muhalefetle karşılaşılsa da hepsi umut verici güzel olasılıklar. Bu gelişmeler esaslı bir uluslararası entegrasyonun tohumlarını atabilir ve dolayısıyla yatırımcıların ve güç odaklarının değil halkların çıkarına hakiki bir küreselleşme dönemi başlatabilir. Bugünün kritik göreviyse bu fırsatlardan yararlanıp özgürlük ve eşitlik vaatlerini ileriye taşımak. Gerçekten demokratik toplumlar oluşturmanın önünde sosyal, ekonomik, politik ve kültürel kurumların kontrolü ve hiyerarşi ve hegemonya yapılarının alt üst

edilmesi gibi ciddi zorluklar var ama aşılması zor görünse de gelecek için çözülmesi şart. Bunun tarihsel bir sorumluluk olduğunun farkına varmak lazım, daha fazla geç kalmadan...

Demokrasi ve Kalkınmanın Düşmanları ve Umutları

Demokrasi ve kalkınma kavramları pek çok açıdan birbiriyle ilintili. Ortak düşmanları ise egemenliğin kaybedilmesi. Günümüzün kapitalist ulus devletler dünyasında bir ulusun egemenliğini kaybetmesi o ülkede demokrasinin azalmasına; sosyal ve ekonomik politikaların yürütülmesinde bozulmaya ve uluslararası pazarlara kendi koşullarıyla girme becerisinde gerilemeye neden olur. Dolayısıyla ekonomi tarihinde kanıtlanmış ve beklenen bir sonuç doğurarak kalkınmaya zarar verir. Aynı şekilde geriye dönüp baktığımızda egemenliğini kaybetmenin zorla dayatılan bir liberalleşme getirdiğini ve elbette, bunun söz konusu sosyal ve ekonomik rejimi kurmaya gücü olanların menfaatine seyrettiğini açık seçik görürüz. Son yıllarda bu zorla dayatılan rejime genel olarak “neoliberalizm” denmekte. Bu iyi bir tabir değil çünkü esasen ne yeni ne de liberal. En azından kavramı klasik liberallerin anladığı biçimde değil. Bu koşullarda neoliberalizmin modern dönemde demokrasi ve gelişmenin düşmanı olduğunu söylersek haksızlık etmiş olmayız.

Maalesef çok sayıda değişken barındırdığından ekonomi, bilhassa uluslararası ekonomi çok az anlaşılmaktadır. Neden sonuç ilişkilerine dayanarak değerlendirdiğimizde bile hangisinin neden, hangisinin sonuç olduğundan tam olarak emin olamayız. Çeşitli boyutlarda karşımıza çıkan sorunlara örnek verecek olursak:

- Üretkenliğe sermaye yatırımı mı neden olur yoksa tam tersi mi?
- Ticarete açık olmak ekonomik büyümeyi arttırır mı yoksa büyüme mi ticarete yol açar?

Ekonomi tarihi uzmanlarından bazısına göre korumacılık, çelişkili bir biçimde, ticareti arttırmıştır. Bunun nedeni korumacılığın büyümeyi kamçılama ve büyümenin ticarete yol açmasıdır. Öte yandan 18.yy’dan beri zorla dayatılan liberalleşmenin ekonomiye zararlı etkileri olmuştur. Tarih kanıtlarıyla göstermiştir ki; ticari liberalleşme ekonomik gelişmenin sebebinden ziyade sonucudur. Elbette hammaddeden yararlanan ayrıcalıklı sektörlerin gelişimi bunun dışında değerlendirilmelidir. Korumacılığın olumsuz etkisiyle ilintili baskın kuram gerçeklerle fena halde çelişmektedir. Baskın kuram, kendileri baskın bir konuma gelip kendi lehine rekabete girmek istedikleri zaman muntazam olarak ötekilerin ve bazen kendilerinin de liberalleşmesinden yana olan zengin ve güçlüler tarafından oluşturulmuştur. Önce kendileri tepeye çıkmak için kuralları çiğner sonra da

kimse arkalarından gelemesin diye merdiveni iteler. Ardından da kendi menfaatlerine bir düzlemde oyuna “adil” biçimde devam etmeye davet ederler.

1920'lere kadar korumacılığın beşiği olan ABD en hızlı büyüme oranıyla dünyanın en güçlü ekonomisine dönüşmüş, II. Dünya Savaşı'ndan sonra da baskın bir küresel güç halini almıştır. İngiltere'ye karşı bağımsızlığını kazanır kazanmaz ekonomik kalkınmayla ilgili temel programlar hemen yürürlüğe konmuştur. O zamanlar ekonomi öğretisine göre hata sayılan ama artık kalkınmanın değişmez temeli kabul edilen “ithalat yerine sanayileşme”nin öncüsü olmuştur. O dönemde ABD'nin hammadde ve tarıma dayalı ekonomiye odaklanıp Avrupa mallarını ithal etmeye devam etmelerini salık veren Adam Smith gibi zamanın büyük ekonomistlerine kulak asmaması çıkarına olmuştur. Bu tavsiyelere karşı gelirse ülkenin gelişemeyeceğini öngören teori çürütülmüştü ancak temelde halen güçsüz ülkelere dayatılmaya çalışılmaktadır. Savaş sırasında sanayi üretimini üç katına çıkaran ABD, şirketlerinin serbest rekabette yükseleceğine güvenerek kısmen jeostratejik nedenlerle sınırlı serbest ticareti desteklemiştir. Tabii ki kendilerinden önce küresel hakimiyete sahip olan İngiltere'nin yaptığı gibi güçlü olanın yükselmesi için gerekli piyasa müdahalelerini aksatmamışlardır. Nedense serbest piyasa meraklıları bu mekanizmaları görmezden gelmeye eğilimlidir.

İngiltere yüzyılı aşkın yoğun korumacılık ve devlet müdahalesinden sonra nihayet 1846'da liberal bir ajanda benimsemiştir. Zaten bu süre içinde sanayileşmenin lideri olmuş ve rekabet göreceli olarak kendi açısından emniyetli hale gelmişti. Bu sürecin tekstil sanayi kurmak için piyasa ilkelerini hiçe sayıp ekonomiye radikal müdahalelerde bulunan ve rakiplerini mahveden 15-16. yy. Tudor hükümdarlarıyla başladığı söylenebilir. Böylece yüzyıl içinde ihracat yoluyla yeterli döviz kazanarak başlangıç aşamasındaki sanayi devrimine yakıt sağlamıştır. 19.yy ortasındaki liberalleşmeyle tarımsal ithalata izin verilmesi İngiliz imalatçılara maaşlarda düşüş ve karda artış gibi faydalar sağladı. İngiltere muazzam avantajlara sahip olmasına rağmen başta Hindistan olmak üzere korumacı büyük pazarları ele geçirmek için şansını denedi. Afyon üretimini tekelleştirme çabasıyla Hindistan'ın çoğunu istila ederek dünya tarihinde en yaygın narkotik trafiği sektörünü yarattı. Amerikalı tacirlerin girişimi sayesinde o kadar başarılı olamadı. Asıl amaçlanan gambot ve afyonla Çin pazarına girmektir. Çünkü Çin kendi mallarını gayet yeterli bulduğu için İngiliz mallarıyla pek ilgilenmiyordu. Pazarlara uygulanan bu şiddetli müdahaleler başarılı oldu. Çin pazarı “zehir ticareti” ve “domuz ticareti” ile İngilizlere açıldı. Zehir ticareti koca Çin'i afyonkeş yaptı. Domuz ticareti dedikleri ise insan ticaretiydi. Çinli işçiler kaçırılarak Amerika'ya getirilip demiryolu yapımında çalıştırılıyordu. İngiltere afyondan kazandığı parayla emperyalist rolünün maliyetini karşılayarak Hindistan'ı idare etti ve Amerikan pamuğu satın aldı. Bugün petrol nasılsa o zamanlarda sanayinin yakıtı pamuk yağıydı. Tabii ki Amerika'da pamuk

üretimine de serbest piyasa mucizesi denemez. Devlet eliyle şiddet uygulanarak yerli nüfusun saf dışı edilmesi ve köleliğe dayanıyordu. Bu arada Amerikan iç savaşı sonrasında İngilizlerin hakimiyetinden kurtulup bağımsızlığını ilan eden ABD’de Anayasada ilke olarak yasaklamasına rağmen kölelik sona ermedi. Afrika kökenli Amerikalılar yeniden yapılanma sonunda köleliğin yeni ve hatta daha sadist bir türüyle karşılaştı. Zenciler etkin bir şekilde suçlanıp mahkum edilerek bedava işgücü olarak tarlalarda çalıştırılmakla kalmadı; 19.yy sonu 20.yy başı Amerikan sanayi devrimi sırasında fabrikalarda çalıştırıldı. Ancak II. Dünya Savaşından sonra zenci nüfus için fırsatlar oluşmaya başladı. Fakat son 30 yılda meydana gelen neoliberal dönemeç bu fırsatları önemli oranda bitirdi. Çünkü yerli imalat sektörünün yerine ekonomi finansa odaklandı ve neoliberal küreselleşme devreye girdi. Bu defa zenci nüfusu uyuşturucuyla mücadele kapsamında yeniden suçlu sayılmaya başlandı.

Korumacılık ve devlet eliyle şiddet genel olarak İngiltere, ABD ve diğer sanayileşmiş zengin ülkelere yararlı emperyalist güçlerin dayattığı liberalleşme üçüncü dünyanın oluşturulmasına büyük rol oynadı. Sömürge ekonomilerinin zorla açılması kalkınamamalarının sebeplerinden biridir demek abartı olmaz. 19. yy başında ABD ve Mısır karşılaştırması ekonomik kalkınmada egemenliğin ve büyük çaplı devlet müdahalesinin rolünü açıkça göstermekte. İngiliz idaresinden kurtulan ama İngilizlerin izinden giderek devlet müdahalesi ve korumacılığı benimseyen ABD gelişirken; Mısır’ın benzer bir yolla kalkınma çabası İngiltere ve Fransa işbirliğiyle engellendi. Egemenliğin keyfini sürebilseydi 19.yy’da bir sanayi devrimi yaşayabilirdi. Başta pamuk olmak üzere tarımda çok kuvvetliydi ve köleliği gerektirmeyecek yerli işgücüne sahipti. Fakat bağımsızlığını kaybettiğinden kendi ekonomisine hükmedemiyordu.

Bu tarihi gerçeklerden bahsedince bugünkü koşullar da akla geliyor elbet. ABD’yi kollayan Fransa ve İngiltere, İran’ın nükleer araştırmalarından ve füze çalışmalarından vazgeçmesini talep ediyor. Böylece nükleer enerjinin önüne geçilecek ve belki de dünyanın en çok tehdit altındaki ülkesinin ABD veya İsrail’den gelecek bir saldırıya karşı hiçbir caydırıcı etkisi kalmayacak. Fakat Doğu Avrupa ve Körfez Bölgesindeki ABD füze savunma sistemlerini, İsrail’in nükleer silahlarında Fransa ve İngiltere’nin payını ve İran ABD destekli despotun yönetimindeyken Amerikalı yeni muhafazakarların savunduğu nükleer programları da hatırlatmadan geçmeyelim.

Bir ülkenin kendi belirlediği koşullarla uluslararası düzene girme becerisi ve egemenlik ve bağımsızlığın hayati önemini gösteren karşılaştırmalı bir çok örnek mevcut. Mesela Japonya’nın 19.yy sonunda uygulamaya koyduğu modernleşme reformları Batı Afrika’nın aynı dönemde izlediği politikaya çok benziyordu. Fakat emperyalist kuvvetlerin istilasıyla Afrika’nın kalkınmasına mani olundu. Sömürge yönetimi ve

ekonomik kısıtlamalar olmadan kendi seçtiği yolda gidebilenler kalkındı diğerleri geriledi.

Artık "neoliberalizm" diye tabir edilen olgunun sebep olduğu felaketler aslında çok evvel fark edilmişti. Adam Smith, "Ulusların Refahı" adlı kitabında, İngiliz tacirler ve imalatçıların ithalat, ihracat ve yurtdışında yatırım yapmakta serbest olsa kar edeceklerini ama İngiliz toplumunun zarar göreceğine dair uyarıda bulunuyor ancak buna ihtimal olmadığını da meşhur "görünmeyen el" ifadesini kullanarak savunuyordu. Çünkü İngiliz kapitalistler yurtiçinde yatırım yapmayı tercih edecekler dolayısıyla sanki görünmez bir el ülkeyi ekonomik liberalizmin tahribatından kurtaracaktı. Klasik ekonominin başka bir dehası David Ricardo İngiliz tekstiliyle Portekiz şaraplarıyla ilgili ünlü karşılaştırmasında benzer sonuçlara ulaşmıştı. İngiliz tekstil sanayicileri için imalat ve tarıma yönelik Portekiz'e yatırım yapmak avantajlı olsa rekabet avantajı teorisinin çökeceğini söylüyor ancak pek çok varlıklı insan başka ülkelere gidip yatırım yapmaktansa kendi vatanlarında düşük kar etmeyi yeğlediğinden ülkeler arası rekabetin devam edebildiğini ekliyordu. Savlarının ne kadar güçlü olduğu tartışılır ancak klasik iktisatçıların sezgilerinin kuvvetli olduğu kuşkusuz.

II. Dünya Savaşı sonrası dönem bu sonuçlarla örtüşür. İngiltere ve ABD'nin kurduğu Bretton Woods sistemi olarak anılan ekonomik rejim birinci safhadır. Ekonomik egemenliğin elzem olduğu görüşündeki Amerikalı H. Dexter White ve İngiliz J. Maynard Keynes'in ekonomik bağımsızlığı korumak ve devletin müdahale ederek sosyal demokratik tedbirler getirmesini engellemek üzere tasarladığı sistem sermaye kontrolleri ve ayarlanmış döviz kurlarına dayanıyordu. Bu düzen 25 yıl sürdü ve tarihsel standartlara göre fazlasıyla başarılı oldu. 70'lerin ortasında dünyanın bazı yerlerinde kademeli olarak bu sistemin yerine neoliberal prensipler getirildi. Bunun sonucunda büyüme yavaşladı ve eşitliklilik iyice arttı. Tabii ki bu sonuçlar ekonomi tarihini bilenleri şaşırmayacaktır. Latin Amerika ve Afrika gibi neoliberal politikaların sıkı biçimde uygulandığı yerlerde ciddi olumsuz etkiler meydana geldi. Zararlı etkinin görülmediği istisnalar, neoliberal politikaları reddeden Doğu Asya ülkeleri ve Çin'di. Savaş sonrasında gelişmekte olan dünyada yaşanan en hızlı büyüme dönemi ve uzun süren hızlı büyüme dönemleri (Doğu Asya veya Çin ve Hindistan mucizeleri ya da geçmişte Brezilya ve Meksika'da yaşanan hızlı büyüme) aşırı liberalleşme dönemleriyle kesişmemektedir. Uluslararası pazarların sağladığı fırsatları büyük ölçüde kullandıklarında bile büyüme hızı kayda değer oranda artmamıştır. Bu kendilerini koruma yolları olmasına karşın sanayileşmiş toplumlar için de geçerlidir.

Bir önceki çeyrek yüzyılın neoliberal deneyimine düşük büyüme oranları ve sosyal göstergelerde gerileme eşlik etmiştir. Bu zengin ülkelere kadar hepsi için geçerlidir. Neoliberal dönemde genel büyümede net bir düşüş görülmektedir. Yoksulluk

azalmazken eşitsizlik artmıştır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde de büyüme dramatik bir şekilde yavaşlamıştır. Neoliberal kriterlere göre ciddi hatalar olarak nitelenen politikalar sürdüren ülkelerin neredeyse hepsi hızla gelişirken dersini iyi çalışanlar başarısız olmuştur. Özetle ekonomik bağımsızlık, devlet idaresinde ekonomik büyüme ve kontrollü sermayeye dayanan Bretton Woods sistemiyle geçen 25 yıl, takip eden 25 yıllık neoliberalizmden çok daha iyi sosyal ve ekonomik sonuçlar doğurmuştur. Örneğin, 70'lerin ortasına kadar ABD'de büyüme hem hızlı hem eşitlikçi olmuştur. Maaşlar ve sosyal göstergeler artan üretimi izlemiştir. Neoliberal politikaların uygulanmaya başlamasıyla büyüme ve üretkenlik devam ettiği halde sadece giderek artan bir şekilde zenginlerin cebi dolmaya başlamıştır. Teknoloji balonuyla maaşlar bir süreliğine artmış fakat o da patlayınca durgunluk ve düşüş devam etmiştir. Bush döneminde ise beter bir hal almıştır.

Neoliberal rejimde koşulların genel olarak iyileştiği görüşü tamamen yanıltıcıdır. Zamanla koşullar zaten iyileşmektedir. İhracat yönelimini neoliberalizmle karıştırmak gerçekleri örtbas etmek için kullanılan bir diğer yoldur. Şöyle ki; 1 milyar Çinli neoliberal prensipleri ihlal eden politikalar izleyerek yüksek ihracat rakamlarıyla desteklenen büyüme artışı yakalıyor, ortalama küresel büyüme oranındaki artışın da Çin'in uymadığı prensiplerin zaferi olduğu söylenebilir. Ancak neoliberal politikalarla bağlantılı tahribatlar ekonomi tarihinde çok daha uzun bir süredir tutarlı bir şekilde görülmektedir.

20.yy'da zengin sanayi toplumlarında başka etkenler de işe karışmıştır. Bunların en önemlisi çoğunlukla "savunma" kisvesinde ekonomide devlet sektörünün rolüdür. Bu tedbirler sanayi devriminin ilk yıllarından beri teknolojik ve endüstriyel gelişimde rol oynamıştır. Metalürji, elektronik, makineler, imalat süreçleri ve otomotiv sektörünü başlatan Amerika'nın seri üretim sistemi önemli ölçüde Amerikan ordusunun silah üretimindeki yıllar süren yatırım, araştırma, geliştirme ve tecrübesine dayalıdır. 19. yy'ın en karmaşık sanayii olan demiryolu idaresi özel sermayenin kapasitesinin çok üzerinde olduğundan Amerikan ordusuna devredilmişti. Almanya ve İngiltere'de mühendisler donanma için ağır silahların geliştirilmesiyle uğraşıyordu. Devlet sektöründe geliştirilen teknolojiler kısa zamanda özel sektöre kaymaya başladı.

Bu süreçlerde II. Dünya Savaşı'ndan sonra bir sıçrama meydana geldi. Yine savunma kılıfı altında, başta Amerika'da modern yüksek teknoloji ekonomisinin tohumu atıldı. Buna genel olarak bilgisayarlar, elektronik aletler dahildi yani telekomünikasyon sistemleri, internet, otomasyon, lazer, ticari havacılık sektörü ve onunla beraber turizm ve hizmet sektörü, konteynırlar dolayısıyla modern ticaret ve dahası Şimdi daha da genişledi: farmakolojik ilaçlar, biyoteknoloji ve nanoteknoloji, nöromühendislik ve ötesi... ekonomi tarihçileri yüzyıl öncesinin teknik sorunlarıyla bugünkü teknolojik

gelişmeleri karşılaştırınca yüksek teknolojinin sivil ekonomiye etkisinin üç katlanabileceği ve bunun mevcut uzayın silahlandırılması projeleriyle artabileceği kanısında. Yaşamın sürdürülebilirliğine karşı büyük bir tehdit ama ileri ekonomi için bir uyarı. Bilim ve teknoloji alanlarında araştırma ve geliştirmeye yapılan kamu yatırımı özel yatırımlardan çok daha yüksek. Ulusal güvenlik muafiyetlerini güya “serbest ticaret anlaşmaları”na dahil edilmesinin etkilerinden biri, başta ABD olmak üzere zengin sanayi toplumlarının maliyet ve riski kamulaştırıp karı özelleştirmeye dayalı ekonomide devlet sektörünü devam ettirebilmesidir. Dünyanın çoğunluğu içinse muafiyetlerin bir anlamı yoktur.

Hükümetler ve iş dünyası bunu gayet iyi anlamakta. Yeryüzünde yaşamı tehdit eden füze savunma programlarına önce karşı çıkan Almanya, balistik füze teknolojisini geliştirmekle “hayati ekonomik çıkar” sağlayacağını fark ederek maliyetinin çoğu Amerikan veri mükelleflerince karşılanan teknolojik ve bilimsel araştırmalardan geri bırakılmayacağını açıkladı. Benzer şekilde Amerikan ticaret örgütü Japon yetkililere 1995’te füze savunma programına katılmalarını öğütledi. Yeni yüzyılda daha da ilerlemiş askeri programlar özel sermayenin kamu harcamalarından kar etmesi için daha pek çok fırsat sağlayacak. Bütün bunlar doğru dürüst bir dünya olasılığını tehlikeye atıyor ama bu daima ikinci planda kalıyor.

Devlet sektörü yalnızca ulusal laboratuvarlar ve üniversitelerde icat ve gelişmenin merkezi değildir; kurumlara ödenek, tedarik, “serbest ticaret anlaşmalarında tekel fiyatlarının garantilenmesi hakkı, vb. başka hünerleri de vardır. Ancak ekonomi uzmanlarının bu etkenlerle ilgilenmemesi oldukça korkutucu. Örneğin, 2007-8’de idaresindeki finansal piyasaların çöküşüne kadar dünyanın en saygı gören ekonomisti olan Alan Greenspan, girişimci inisiyatif ve tüketici seçimine dayalı piyasa mucizelerine dair nutuklarından birinde yaşanmış örneklerle yer vermişti. Çoğu (internet, bilgisayar, bilgi-işlem, lazer, uydu) devlet sektörüne aitti. Diğerlerinde ya kamu özel sektöre ödenek sağlamıştı ya da devletin başlattığı bir teknolojiydi. Üstelik devletin rolü sadece yüksek teknoloji endüstrisini oluşturmak ve korumak değil, aynı zamanda yönetim hatalarının da üstesinden gelmek. Avrupa ve Japonya’ya yetişmek isteyen ABD’de bilgisayar teknolojisiyle seri üretimi birleştirerek hem imalatta hem de yönetimde kontrolü sağladı. Bu programlar Reagan döneminde yaygınlaşıp piyasa ilkelerini ihlal etmenin de ötesine geçti. Pentagon destekli araştırmalar bilgi işlem teknolojisinde yeni alanları teşvik etti ve interneti daha da geliştirdi. Korumacılığı düstur edinmiş olan Reagan yönetiminin amacı, çelik, otomotiv, bilgisayar vb. süper kaliteli Japon ürünlerini piyasadan uzak tutmaktı. Reagan’ın hedefi, sadece rekabet edemeyen yerli sanayii korumak değil, 90’larda baskın konuma çıkarmaktı. Bunu büyük ölçüde kamu ödenekleri, kamu sektörü icatları, korumacılık, kurtarma paketleri vs. sayesinde başardı.

Reagan'ın devlet müdahalesi ve korumacılığı abartması, yine İngiltere deneyiminde de görülebilir. Britanya, imalatçıları Japonya'yla baş edemeyip imparatorluk limanlarını Japon mallarına kapatınca diğer Batılı güçler de onu izlemişti. Bu II. Dünya Savaşı'nın Pasifik'e sıçramasının arka planında önemli rol oynamıştır.

Ekonomide radikal devlet müdahalesi halen devam etmektedir ancak şu anda biyoloji tabanlı endüstrilere kaymıştır. Geleceğin lokomotifi olacak bu alanlarda araştırma ve geliştirmeye devletin sağladığı finansman hızla artmakta. Özel sektörün devlet müdahalesiyle desteklenişi başka yollarla olmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün belli başlı kuralları birkaç güçlü devlet ve onlarla yakından ilişkili çokuluslu şirket tarafından düzenlenmektedir. Bahsi geçen bir dizi madde, büyük şirketlerin patent düzeni aracılığıyla fiyatlandırma tekelini güvence altına almaktadır. Böylesine koşullar, zengin toplumların büyüme döneminde varolmuş olsaydı ekonomik kalkınmalarını tartışmasız biçimde sekteye uğrattı. Şu anki haliyle, en çok AR-GE alanında devlet sektörüne bel bağlamış belli başlı büyük özel şirketlere hizmet etmekte. Örneğin ilaç sanayiine ayrılan kamu fonu %100 arttırılıp ilaç şirketleri piyasa fiyatından satmaya mecbur edilseydi tüketici muazzam tasarruf edecek, en önemlisi de insanların hayatları kurtulacaktı. Fakat "gerçekten mevcut kapitalizm" çok daha farklı işliyor. ABD'nin taleplerinin kabul edilmesi durumunda insanların hayatlarının tehlikeye gireceğine dair uyarılara kulak asılmıyor hatta bu tip uyarılara kalkışanlar bir şekilde cezalandırılıyor.

İşte bu yüzden "serbest ticaret anlaşması" gibi tabirlerden kaçınmak lazım. Bu anlaşmaları hazırlayıp diğerlerine dayatanlar serbest piyasadan yana değil. Liberalleşmeden anladıkları da kendi seçimleri ve geçici avantajlarına uygun düşecek kadar. Bu tabirden sakınmanın bir nedeni de "ticaret" denilen şeyin de ideolojik bir yapı olması. Mesela Sovyetler Birliği'nde parça üretimi ve montajı St. Petersburg, Polonya gibi farklı yerlerde yapıp Moskova'ya satılıyordu. Yani sınırlar geçiliyordu ama Batılı yorumlar bunu ticaret kabul etmiyordu. Aslında günümüzde GM'in parça üretimini Hindistan'da; montajını Meksika'da yaptırdığı arabaları New York'ta satması da aynı şey. Kurumsal şirketler kamuya hesap vermek zorunda olmadığı için bu tip ticaretin ölçeği bilinmiyor ama ticaretin %40'ını oluşturduğu zannediliyor. ABD-Meksika için bu oran daha yüksek. Hizmetler alanında ticareti düşündüğümüzde ise ticaretin anlamı iyice kayboluyor. Hizmetlerin özelleştirilmesi, insanlarla ilgili neredeyse her şeyi kapsıyor: eğitim, sağlık, enerji, su ve diğer kaynaklar, vs. Öyleyse bu durumda "ticaret" terimi, insan hayatının devlet destekli ama halka karşı sorumsuz özel tahakkümlere emanet edildiğinin üstü kapalı şekilde söylenmesi. Sonuç olarak insanların toplumun bir parçası olduğunu kabul edeceksek "serbest ticaret" kisvesiyle yapılan bu anlaşmalar, uzlaşım anlaşma filan değil, çünkü genelde halkların karşı çıktığı şartlar barındırdığı için meclis, hükümet, şirketler vs. arasında gizli yapılan anlaşmalar. Çokuluslu şirketler, bankalar ve

güçlü devletler tarafından kendi menfaatlerine uygun şekilde tasarlanmış kamuoyundan habersiz ya da muhalefetine rağmen imzalanan anlaşmalar. Aslında “yatırımcı hakları anlaşmaları” daha doğru bir tabir olurdu.

Neoliberal prensiplerin neredeyse tüm unsurları demokrasiye doğrudan saldırıdır. Mesela kamu işletmeleri en azından prensipte bir dereceye kadar kamu idaresindedir. Daha demokratik toplumlarda bu kayda değer bir dereceye yükselir. Daha da demokratik toplumlarda; ki var olduğu henüz söylenemez, kamu işletmeleri doğrudan işçiler ve toplumlardan oluşan “paydaşlar”ın kontrolündedir. Fakat özelleştirilen işletmelerin kamuya hesap vermesi söz konusu değildir. Özel sermayenin devlet üzerindeki ezici nüfuzu sayesinde mevzuat mekanizmaları da çok zayıf kalmaktadır. Demokrasiye en ciddi saldırı, hizmetlerin özelleştirilmesidir. Bu durumda demokratik kurumlar varlığını sadece formalite icabı sürdürebilir. Çünkü insanların hayatlarını etkileyecek en önemli kararlar kamusal alandan çıkartılmış olacaktır. Özelleştirmenin savunusu etkinlik-verimlilik olmalıdır. Ancak Dünya Bankası ve IMF özelleştirmeyi düstur edindiğinden özel ve kamu işletmelerinin performanslarına dair pek çok kıyaslama yapılmakta. Ancak bulgular net bir şekilde şunu gösterir: Düzgün işleyen toplumlarda özel sektör de kamu sektörü de etkin ve verimli çalışmakta; yozlaşmış, düzeni bozuk toplumlarda her ikisi de yetersiz işlemekte. Bazı bölgelerde özel sektörün performansı çok daha kötüdür. Sanayileşmiş dünyanın kamu teşebbüslerinde ise Enron gibi işletmelerin sıradışı yolsuzlukları, ABD’nin özelleştirdiği sağlık sisteminin başarısızlığı da unutulmamalı. Üstelik Amerikan devleti kanunen ilaç şirketleriyle fiyat pazarlığından men edilmiş tek ülkedir ve bunu yatırımcıları zengin etmekten başka işe yaramayan “serbest piyasa” politikasına borçludur. Öte yandan serbest piyasa ekonomisi modeli olarak övülen Şili, şiddet yoluyla dayatılan neoliberal prensipleri izlemiştir izlemesine ama çöken ekonomisini kurtarmayı devlet müdahalesiyle sermaye kontrolüne gidip neoliberal kuralları çiğneyerek başarabilmiştir.

Neoliberalizmin merkezinde 70’lerde başlayan finansal liberallaşma vardır. En kötü finansal krizleri atlatan ülkeler sermaye kontrolünü devam ettirenlerdir. 1997-98 Asya krizini Hindistan, Çin ve Malezya bu şekilde atlattı. ABD’de finans sektörünün kurumsal kardaki payı 2004’te %30’a ulaştı. Clinton döneminde bankacılık sektörüne tanınan fırsatlar da ‘çökemeyecek kadar büyük’ denen finans piyasasında 2007-8 felaketinin oluşmasına katkı sağladı. Ekonominin finansallaştırılması imalat sektörünün tasfiye edilmesinde önemli rol oynadı. ABD büyük ölçekli yüksek teknoloji imalatında da liderliği kaybetmekte. Bunun nedeni de özel şirket ve devlet ekonomi idarecilerinin imalata önem vermemesi. Sonuçta ABD’nin buluşları Asya’da bir yerde üretilmekte. ABD’nin tarihinde görülen en büyük eşitsizliği yaşadığı da bilinmekte. Bunlar neoliberal küreselleşme çağında ekonominin finansallaşmasıyla meydana gelen doğal sonuçlar.

Vergi mükellefleri yurtdışında Ar-Ge maliyetini karşıladıkça ve finansal manipülasyonlar yoğunlaştırıldıkça, politika mimarlarına göre imalatın yurtdışına kayması çok mantıklı. Toplum üzerindeki etkileri elem verici olabilir ama bu konu hep ikinci planda.

Kamunun sırtından beslenen Citibank'ın dahil olduğu Citigroup bünyesindeki analiz uzmanlarına göre dünya ikiye ayrılıyor. ABD, İngiltere ve Kanada ekonomileri büyüme ve tüketimin büyük kısmının meydana geldiği yer. Dünyada ekonomik büyümenin üçte ikisi tüketimle yürüyor ve bu ülkeler karı da tekelleştiriyor. Az sayıda zengin o kadar çok kazanıyor ki çok fazla tüketiyor. Sayıca çoğunluk olmalarına rağmen zengin olmayanların pastadan aldığı pay ise çok küçük. Citigroup'un yatırımcılara tavsiyesi de zenginlere odaklanmaları. Sonuçta nerede hareket orada bereket! İşletme okullarında öğretilen de müşterilerin iki sınıfa ayrıldığı. Müşterilerinizin %20'si karın %80'ini sağlar; yani geri kalan %80 ile uğraşmasanız da olur!

Neoliberalizm politikalarının tüm dünyaya yayılması bir yana şu anki durumda, ABD'ni çok daha karamsar sonuçlar beklemekte. ABD'nin başta gelen strateji uzmanları hükümeti saldırgan militarizmi sürdürdüğü takdirde kaçınılmaz bir son veya yakın bir kıyamet hakkında uyarmakta. Öte yanda duran diğer büyük tehdit ise fazla uzakta olmayan ve giderek üzerimize çökmekte olan çevre felaketleri. İş dünyasının giderek büyüyen çevre krizine karşı hala direnmekte olan kaleleri de artık teslim oluyor. İklim değişikliğine tepkiler artarak sürerken hiç orali olmayan *Wall Street Journal* bile sonunda bu konuyla ilgili kapsamlı bir dosya yayınlayarak alınacak tedbirlerin yeterli olmayacağı dolayısıyla gezegeni soğutmak gibi jeomühendislik projeleri gerekebileceğini öne sürdü. Çok kişinin kavramakta zorluk çekmediği, alınması gereken en önemli tedbir ise II. Dünya Savaşı sonrası yaygınlaştırılan sosyal mühendislik programlarını tersine çevirmek olacak. Çünkü enerji harcayan ve çevreyi mahveden fosil yakıt temelli ekonomiyi teşvik etmek için tasarlanmış bu programların değişmesi elzem. Bu değişimin merkezindeyse hızlı raylı sistemlerin geliştirilmesi olmak zorunda. Konuya nasıl yaklaşıldığını da anlamak lazım. Hızlı trenler için ihale sırasına giren Avrupalı şirketler, finansmanını Amerikan vergi mükelleflerinin karşılayacağını umdukları altyapı çalışmalarına talipler. Aynı zamanda Washington Amerikan sanayinin önde gelen sektörlerini dağıtarak işçilerin ve toplumların hayatını karartmakla meşgul.

ABD'de kurumsal hissedarların kısa vadeli çıkarlarının diğer kurumsal paydaşlardan daha öncelikli olma hakkı yazılı bir kanun değil ama öyleymiş gibi uygulanıyor. Aydınlanmaya kadar uzanan klasik liberalizm ideallerinin kapitalizm içinde parçalanarak yok olduğu açıkça görülüyor. Sanayinin feodalikten kurtulup demokratik bir sosyal düzene dönüştürülmesi gerekli. Bu olmadıkça siyaset de büyük işletmelerin toplum üzerine düşen gölgesinden ibaret kalacak. Bu gölgenin azaltılması özünü değiştirmeyeceğinden kökten bir değişim şart. Endüstriyel demokrasi gerçekleşmedikçe

siyasi demokratik reformların içeriği hep eksik kalacak ve insanlar “özgür ve akıllı” biçimde değil maaş için çalışacak. Bu da ahlak dışı ve özgürlükçü olmayan bir durum. Günümüzün iş dünyası, insan zihnine karşı açtığı savaşı yüzeyde kazanmış görünüyor. Ancak işin aslı başka olabilir. Tarihte buna benzer zaferlerin yanıltıcı olduğu örneklere rastlamak mümkün. Eğer öyleyse Business Week’in sorduğu Geleceğin Amerika’da kurulması mümkün mü? Sorusunun cevabı evet olabilir. Uzun zamandır bastırılan özgürlük ve adalet vaatlerinin tekrar farkına varıp gerçekleştirebilir. Ekonominin radikal bir şekilde finansallaşmaya kaymasından yana olanlar telafi edici ekonomik avantajlardan bahsedebilir fakat demokrasi üzerine olumsuz etkisi barizdir. Finansal liberalleşme devlet politikaları üzerinde an be an referandum yapan yatırımcı ve borç verenlerden oluşan gayri resmi bir meclis yaratır adeta. Eğer kara odaklı değil de insanların yararına bir politika oluşturulmuşsa bu meclis, sermaye kaçıışı, dövize saldırı ve başka yöntemlerle veto gücünü kullanarak politikaların yürütülmesine engel olabilir. Dolayısıyla finansal liberalleşme demokrasiyi dizginleyen bir olgudur. Rastlantı mı bilinmez ama finansal liberalleşmenin ortaya çıkışı, 60’larda elit kesimin demokrasi krizi olarak adlandırdığı normalde pasif ve itaatkar toplum kesimlerinin sıkıntılarını kamusal alana taşınmalarıyla aynı döneme denk gelir. O zamanlar buna “aşırı demokrasi” denmiş ve devlete yük olmuştu. Ulusal çıkarlar, topluma sahip olan ve yöneten ufak bir kesim tarafından belirlenirken, özel çıkarlar olarak adlandırılan ise kadınlar, işçiler, gençler, yaşlılar, azınlıklar, çoğunluğu kapsıyor aslında genel nüfusu tanımlıyordu.

Neoliberal piyasanın kurbanları arasına artık zengin ülkeler de girmiş durumda. Çünkü finansal liberalleşme 1930’ların Büyük Buhran’ından daha beter bir krize yol açarak batmakta olan finans kurumlarını kurtarmak için yapılan büyük çaplı devlet müdahalelerine sebep oldu. Bugün tahmin edilemeyecek bir raddeye gelmiş olabilir ancak bunun günümüzün devlet kapitalizminin olağan bir özelliği olduğunu belirtelim. Büyük şirketlerin çoğu hükümetlerce kurtarılmasa, kayıplarını kamulaştırmaya ayakta kalamazdı. Bu devletin hayati rolünden öte, maliyet ve riskin kamulaştırılıp karın özelleştirilmesinden kaynaklanmakta. Keynes’e göre Bretton Woods sisteminin en başarılı tarafı, hükümetlere sermaye hareketini kısıtlama hakkı vermesiydi. Takip eden neoliberal safhada ise tam aksine Amerikan Hazinesi serbest sermaye hareketliliğini temel hak saymakta. Oysa ki Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde sözü geçen eğitim, sağlık, düzgün istihdam, güvenlik gibi haklar Reagan ve Bush idaresi tarafından abesle iştil olarak tanımlandı. Şunu eklemek gerekir ki; 70’lerden itibaren Bretton Woods sisteminin bertaraf edilmesiyle işleyen demokrasi kısıtlandı. Buna bağlı olarak toplumu bir biçimde yönlendirip kontrol etmek şart oldu. ABD gibi daha çok iş dünyasının yönettiği toplumlarda bu daha açık görülebilir. Latin Amerika’da ise resmi demokrasi yayıldıkça demokratik kurumlara olan inancın azaldığı görülmektedir. Bu

farklı şekillerde olmakla birlikte dünya çapında geçerlidir çünkü yeni demokratikleşme akımı neoliberal ekonomik reformlarla kesişmekte; ki bunlar da etkin demokrasiyi baltalamakta. Amerikalıların da kurumlara inancı azalmaya başlamıştır ve haksız da sayılmazlar.

Günümüzde kamuoyuyla kamu politikası arasında kayda değer bir fark oluşmaya başladı. ABD’de seçimler bile bir tür pazarlama gibi gerçekleşmekte. 2004 Başkanlık seçimlerinde iki aday da zengin ve seçkin ailelerden ve benzer bir arka plandan geliyordu. Açıkladıkları programlar zengin ve seçkinlerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmişti. ABD’de kamuoyu görüşünü şekillendirmek için semboller ve diğer araçları kullanan yanıltma ve kandırmaya adanmış sektörler adayları dış macunu gibi paketleyip pazarlamakta. Demokrasinin altının oyulması da oldukça ilgi görüyor. Adaylar duruşlarını seçmen çoğunluğuna göre ayarlamıyor. Seçilenler kamuoyu gözünde olumlu bir imaj yaratanlar ve rakibini olumsuz gösterebilenler. 2006 kongre seçimlerinde Demokrat Parti danışmanları, Cumhuriyetçiler gibi Demokratların da kimliğin politikayı belirlediğini fark etmelerini öğütüyordu. Bir sonraki seçimde bu tavsiyeye uyuldu. Güney Amerika’nın en fakir ülkesi ile karşılaştırırsak, 2005 seçimlerindeyse Bolivyalı seçmenler ayrıcalıklı kesimi temsil eden birini değil, kendilerinden birini seçtiler. Halkın sorunlarıyla; kaynakların kontrolü, yerli halkın kültürel hakları, çok etnik kökenli bir ülkede eşitlik vb. gibi bir çok meseleyle uğraşacak birini. Bu karşılaştırma demokrasi teşvik programlarına nerelerde ihtiyaç duyulduğuna dair soru işaretleri oluşturabilir. Latin Amerika halkı gerçekten seçimini yaptı. Anlamli demokrasi için gereken temeli sağlayan dinamik örgütler mevcut. Artık emperyalist idarenin geleneksel modelleri şiddet ve ekonomik kısıtlanma yok. Bunlar Latin Amerika için heyecan verici olasılıklar. Bunlar kısmen de olsa gerçekleştirilebilirse sonuçların dünya çapında büyük çaplı bir etkisi olması kaçınılmaz.

Serbest Finans Sisteminin Arızaları

IMF tarafından güçsüz olana dayatılan yapısal düzenleme programlarıyla devasa finansal kurtarma paketleri arasında çarpıcı bir benzerlik mevcut. IMF’nin ABD yöneticisi, mafyaya özenmiş olacak ki, kurumu “kredi toplumu tatbikçisi” olarak tanımlamıştı. Batı idaresindeki uluslararası ekonomi yatırımcılar üçüncü dünyanın despot hükümetlerine yüksek riskli borç vererek inanılmaz kar ediyor. Borç alanın borcu ödeyemediğini düşünün. Kapitalist ekonomide borç verenler kaybı üstlenir. Fakat mevcut kapitalist düzende hakikaten de çok farklı işlemekte. Borçlular borçlarını ödeyemezse IMF araya girip borç verenlerin ve yatırımcıların koruma altında olduğuna dair güvence verir. Borç, borcu alan ülkenin fakir halkına aktarılır. Halbuki halk paranın pek bir faydasını görmemiştir bile. Bu yönteme “yapısal düzenleme” denir. Sonunda

zengin ülkedeki vergi mükellefleri IMF'yi finanse eder. Ancak unutmamalym ki; bunlar ekonomi kuramının öğretileri değildir yalnızca karar verici güçlerin dağılımını yansıtır.

Uluslararası ekonomiyi tasarlayanlar yoksul olanın piyasa disiplini kabul etmesini talep eder ama kendilerinin tahribattan korunmasını güvence altına alır. İşte, dünyayı fakir ve zengin toplumlar olarak ikiye bölen, modern sanayi kapitalizminin kökeninde bulunan bu ayarlamadır. Piyasa heveslilerinin tasarladığı, aslında pazar-karşıtı olan bu düzen şu anda Amerika'nın finans kriziyle mücadele için uyguladığı sistemdir. Genel olarak piyasaların iyi bilinen yetersizlikleri vardır. İşlemler, taraf olmayanlar üzerindeki etkilerini hesaba katmazlar. Bu yan etkiler büyük çaplı olabilir. Finansal kurumların durumunda da böyledir. Görevleri risk almaktır ve iyi yönetiliyorlarsa potansiyel riskleri sigortalıdır. Ama sadece kendilerine gelebilecek zararlara karşı korunurlar. Kapitalist kurallara göre başkalarına verdikleri zararı düşünmek zorunda kalmazlar. Ekonomistlerin, bu yetersizliklerin doğurduğu olumsuz sonuçlara ve finansal liberalleşme döneminde giderek artan finansal krizlerin kontrol edilemez bir felakete dönüşebileceğine dair uyarılarına ne Clinton, ne Bush kulak asmamıştır. Obama ise bu felaketin sorumlularını işin başına getirerek düzeltmelerini ummaktadır.

Beklenen felaket gerçekleştiğinde ekonomistlerin vardığı görüş birliği finansal piyasaların sağduyulu bir üst denetime ihtiyacı olduğudur. Bu da finansal sistemin istikrarına parça parça değil bir bütün olarak dikkat etmeyi gerektirmektedir. Finansal sistem bir kısır döngüde devam etmekte. Ne zaman batsa kurtarmak için vergi politikalarına güveniyoruz bu da finansal sektöre istediği gibi kumar oynayıp masraflar için endişelenmemeyi öğretiyor. Nasılsa zararları vergi mükelleflerince, işlerini kaybedenlerce ödeniyor. Böylece finansal sistem gene batmak için diriltilmiş oluyor. Örneğin Wall Street, vergi mükelleflerinin cebinden çıkan milyarlarca dolar sayesinde krizden çıktığında piyasalar çökmeden önceki haline dönmüş olacak. Bunun üzerine "zararından neresinden dönsek kardır" diyenler olabilir ancak finans sektörünün hükümete hakim olduğu göz önüne alınırsa anlamlı finansal düzenlemeler yapılabilsen bile muhtemelen sönük kalacak. Teoride etkili bir düzenlemeyle piyasa eşitsizlikleri ve sapkın teşviklerin önüne geçilebilir ancak zenginlik ve gücü özel tahakkümlere odaklayan aynı yerleşik eğilimler bu tür adımların atılma olasılığını azaltmakta.

Gıda sorunu, çevre sorunu gibi dünyayı tehdit eden çok daha ciddi krizler varken son yıllarda Batı'da kriz terimi hep finansal kriz anlamında kullanıldı. ABD finans piyasasına hükmeden bazı devler belki de bu krizi rahatça atlatacak. Bir anlamda en güçlü olan en çok kazanacak. Piyasa konumlarını güçlendirip kar potansiyellerini arttıracaklar. Hükümet güvencesi politikaları sayesinde risk alıp kazanç sağlamak için başarısızlıkla sonuçlanacağından endişe etmeden fırsatları daha iyi değerlendirebilecekler. Hafif düzenleyici tedbirlerin bile geri püskürtüldüğü bu sosyoekonomik düzende finansal

liberalleşmenin doğurduğu olumsuzlukların giderilmesine yönelik herhangi bir önerinin başarılı olma şansı çok az. İş dünyasının kısa günün karı mantığıyla hareket ederek uzun vadeli endişeleri hiçe saydığı belli. Esasında kendi çocuklarının torunlarının kaderini hatta şu anda sahip olduklarını gözden çıkarmış görünüyor. Şirket yöneticileri de eğitilmiş elitler gibi ciddi tedbirler alınmadıkça dünyanın çevre felaketine sürüklendiğinin farkında. Yine de bu felaketin meydana gelmesi için ant içmişçesine propaganda yapmaya devam edebiliyorlar. Kamuoyunu küresel ısınma üzerinde insan faaliyetlerinin etkisinin olmadığına inandırmaya çalışıyorlar. Ne de olsa oyunda kalmak istiyorsan başkalarına verdiğin zararı görmezden gelip işine bakacaksın! Piyasa yetersizliklerinden kaynaklanan yan etkiler, yüzünden bu sefer insan türünün devamı tehlikede ama maalesef iş dünyasına egemen mantık değişmiyor.

Fakat en azından dünyanın başka yerlerinde cesaret verici alametler var. Almanya ve İspanya güneş enerjisinde başı çekmekte. Çin, hala iç sorunlarıyla uğraşan yoksul bir ülke olmasına rağmen yeşil enerjiye sağlam kaynaklar ayırıyor. Hali hazırda dünyadaki güneş pilleri ve elektrikli araba üretiminde önemli paya sahip ve rüzgar türbini açısından en büyük Pazar olduğundan ABD'yi geçeceği öngörülmekte. Ayrıca finansal kurumlar için de en başarılı modeli uyguluyor. Neoliberal dönemin finansal liberalleşmesini reddetmesi sayesinde finansal ve ekonomik krizlerden hasar görmedi hatta kazançlı çıktı.

2. Bölüm

Kuzey Amerika

Irak ve ötesi

Bilindiği gibi, ABD'nin öncelikle Irak'ın petrol rezervlerine erişimini güvence altına almak ve bölgedeki hakimiyetini pekiştirmek amacıyla giriştiği savaş dünyanın en büyük insanlık felaketine dönüştü. Amerikan işgaliyle Irak'ın yerle bir olduğunu tartışmak gereksiz. Bush iktidarının terörle mücadele etmek amacıyla Saddam Hüseyin ve Usame bin Ladin bağlantısını öne sürerek giriştiği Irak işgalinin dünya çapında terörü 7 kat arttırdığı da bir gerçek. İşgalle birlikte Irak'taki ortam aşırı derecede şiddet yaşanmasına çok uygun bir hal aldı çünkü ABD, uyumakta olan mezhep çatışmalarını hortlatarak ülkeyi mahvetti. Hayatını kaybeden siviller, Suriye ve Ürdün'e ya da başka yerlere sığınmaya çalışan mültecilerin sayısı belli değil. Öte yandan etnik temizliğe maruz kalan Bağdat ve çevresinde de yerel diktatörler ve milis kuvvetler cirit atıyor. ABD böylece sadece Irak'ı değil, tüm bölgeyi fena halde karıştırmış oldu. Çünkü bölgede mezhep ayrılıklarıyla birlikte diğer tehditkar güçleri körükledi ve Arap ve İslam aleminin bunu modern bir Haçlı seferi olarak görmesine neden oldu. Üstelik Şii İslamcı İran'ın

nüfuzunu arttırmış oldu. Irak, 13.yy'da Moğol istilasından daha beter hasar gördü. Belki de bir daha ayağa kalkması mümkün olmayacak. 1980'lerde kendi kendine yetebilen bir ülke olan Irak tarım, hayvancılık, dericilik ve tekstilde, çelik ve çimento sanayiinde gelişmişti. Fakat savaşlar, kötü yönetim, uluslararası rekabet ve yatırım eksikliği hepsini kuruttu. Yavaş yavaş Irak'ın ekonomisi ithalata ve tek bir mala, petrole dayanmaya başladı. Bir zamanlar dünyanın en büyük hurma ihracatçısı olan ülkede şu anki üretim 80'lerdeki miktarın yarısına inmiş durumda. Bunda ABD'nin uyguladığı yaptırımların payı büyük. Tıpkı Washington'ın, Saddam Hüseyin'in 80'lerde Kürt katliamı dahil tüm canavarlıklarını desteklemiş olması gibi. O zaman Reagan iktidarının öne sürdüğü sebep İran'ın daha tehlikeli olmasıydı ancak bunu ciddiye almak zor. Irak-İran savaşını takip eden dönemde de ABD, Saddam'ı desteklemeyi sürdürdü. Kitle imha silahları geliştirmesine de yardım edildiği sırada Saddam Hüseyin, -ya emirlere karşı geldi ya da yanlış anladı- birdenbire ABD için dosttan düşmana hatta şeytanın ta kendisine dönüştü. Bugün Irak'ın feci durumu saklanamayacak kadar açık. Iraklıların kendi ülkelerinin kontrolünü ellerine almalarında engelleyici rol oynayan ABD ve İngiltere, Saddam'ı, daha fazla muhafaza edemeyeceği diktatörlerle (Çavuşesku, Markos, Suharto ve Chun vb.) aynı kadere mahkum etti. Clinton döneminde Irak'a uygulanan yaptırımlar belki de son binyılın en korkunç etkilerini yarattı. Irak'ın petrol gelirinin bir kısmını yıkıma uğramış halk için kullanılmasına lütfedip izin veren BM yaptırımları nedeniyle başta çocuklar, çok sayıda sivilin öldüğünü ve bunun zaten bu amaçla tasarlanmış bir soykırım politikası olduğunu söyleyip istifa edenler, BM'nin Irak'ta görevli diplomatları. II. Bush Irak'ı işgal etmeye hazırlanırken ABD medyasında görünmeleri yasaklandı. Tabii, resmi düşmanların işlediği sözde soykırımlar hakkında kahramanlık taslayanlara bunlardan bahsedilemiyor. Bu da kendi suçlarını örtbas etmeye veya reddetmeye çalışırken eğitilmiş görüşe sahip kesimlerde sıradan sayılan bir tür fesatlık denebilir.

Washington'ın 2007'deki beyanına göre savaş amacı, Irak'ta "yabancı saldırıları engellemek" ve Irak'ın "yabancı yatırımları özellikle Amerikan yatırımlarını teşvik etmesi"ni sağlamaktı ancak ortada kendisinden başka yabancı saldırgan yok. Ayrıca Irak hükümeti bağımsızlaşmaya doğru yol alıp İran ile ilişkilerini güçlendirmeye kalkarsa Washington'ın tepkisi ne olur acaba? Özetle Irak'ın ABD'nin kalıcı askeri yerleşimlerine izin verip operasyonlarını sürdürme hakkı tanınması ve Irak'ın petrol kaynaklarının kontrolünü ABD'ye devretmesi aynı zamanda Amerikan yatırımcılara imtiyaz sağlaması bekleniyordu. Ancak Bush, kararlı şiddete dayalı olmayan Irak direnişi karşısında bu taleplerini birer birer geri çekmeye mecbur kaldı.

Washington, iradesine itaat anlamında kullandığı "istikrar"ı oluşturmak adına Irak'ta çalışmalarına devam ediyor. İşgal ordusunun yaptığı ankette ulusal uzlaşının hala mümkün olduğu sonucuna varıldığını müjdeliyor. Oysa bunun önkoşulu ABD ordusunun

Irak'tan çekilmesi. Hangi mezhepten hangi etnik kökenden olursa olsun Iraklılar, ancak o zaman bir umut olabileceğinde hemfikir. Örneğin, İngiliz ordusu Basra'dan çekilince şiddet olayları azaldı. Mezhep çatışmalarında da düşüş var. Elbette bunda işgal sırasındaki etnik temizlik nedeniyle geride öldürülecek daha az insanın kalmış olması yatmakta.

Vietnam Savaşı bittiğinde Amerikalıların çoğu savaşı kökten yanlış ve ahlaksız olarak değerlendiyordu. ABD'nin Irak işgali hakkındaki eleştiriler ise Vietnam'la kıyaslanamayacak kadar yoğun. 2008'de yapılan bir ankete göre Amerikalıların çoğu ABD dış politikasının yurtdışında hoşnutsuzluk yarattığını ve Amerikan değerlerinin beğenilmediği görüşünde. Ancak bu propagandayla beslenen yanlış bir algı. Çünkü asıl sorun dünya çapındaki ABD hoşnutsuzluğunun Amerikan değerlerinden kaynaklanması değil, bunların kabul görüp ABD hükümeti ve elit kesim tarafından yadsındığının farkına varılmış olması.

Bundan sonra ABD'nin Irak politikasını yine çıkarlar belirleyecek. Irak halkına ne istediklerini, nasıl bir hükümet tercih ettiklerini soran yok. Çünkü siyasi sınıfın izlediği temel prensipler belli. Emperyalist zihniyetin devamından ibaret. Bu zihniyetin ne kadar derine işlemiş olduğunu gösteren şöyle bir örnek verecek olursak çok sık kullanılan "dünyanın geri kalanı" tabiri aslında dünya nüfusunun çoğunluğunu kapsıyor. Fakat ABD hükümetinin emirlerine uymayanlar geleneksel söylemde dünyanın parçası sayılmıyor.

İşgalcilere saygısı olmayan yalnızca Iraklılar değil Afganistan'da da durum aynı. İngiltere, ABD ile arasının bozulmasını göze alarak, Afganistan'daki ihtilafın askeri bir çözümü olmadığını; dolayısıyla Taliban ile pazarlığa oturulmasının gerektiğine dair uyarıda bulundu. Taliban'la gizli görüşmeler yapıldığına ve Suudi Arabistan'ın sponsorluğunda, İngiltere'nin de desteğiyle Afganistan'da geniş kapsamlı bir barış sürecine gidileceğine dair haberler çıktı. Sovyet yönetimi altındayken koşulların şimdikinden çok daha iyi olduğunu, kadınların eğitildiğini belirten Afgan aktivistler içişlerine karışılmamasından ve diplomatik diyalogdan yana. Sivil toplum örgütleri giderek güçleniyor. Afganlılar artık savaştan bıkmış ve barış istiyorlar, ekonomik gelişmeye odaklanmak istiyorlar.

Pakistan'ın bugünkü sorunlarının (dini medreseler, dinci partiler, mezhep çatışmaları vb.) temelinde Amerikan destekli Suudilerin finanse ettiği politikalarla halka İslam devleti dayatılması var. Akademik çevrelerce Pakistan'daki köktendincilik, Reagan dönemi ABD politikalarıyla Ziya ül Hak dönemi Pakistan'ının gayri meşru çocuğu olarak değerlendirmekte. Bir açıdan Reagan ve Ziya ül Hak'ın başlattığı küresel cihat, El Kaide'nin tohumlarını ekti ve Pakistan'ı cihadın merkezi yaptı. Pakistan'da, Afganistan ve Asya'daki ABD varlığı Pakistan'a tehdit olarak algılanıyor. Çoğunluk ABD'nin İslam dünyasına zarar vermek istediği kanısında.

Nükleer Silah Meselesi

İran söz konusu olduğunda da emperyalist zihniyetin yansımalarını açıkça görebiliyoruz. İran ve ABD'nin nükleer silahlar konusundaki tartışmasına çözüm olabilecek 4 fikir sıralayabiliriz.

1. Nükleer Silahlarının Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'na (NPT) göre İran'a silah değil ama nükleer enerji geliştirme hakkı tanınmalı.
2. İran, İsrail ve bölgedeki ABD güçleri dahil tüm bölge nükleer silahtan arındırılmalı.
3. ABD, NPT'yi kabul etmeli.
4. ABD, İran'a karşı tehditlerinden vazgeçip ciddi diplomasiye geri dönmeli.

Bunlar herkesin bildiği şeyler. Sağduyu bunu gerektiriyor. Liderlerinin söylemlerine rağmen İran kamuoyu da Amerikan kamuoyu da aynı fikirde. Bu göz önüne alındığında şu sonuç ortaya çıkıyor: ABD ve İran'da demokrasi işliyor olsa bu çok tehlikeli anlaşmazlık barışçıl yollarla çözümlenebilirdi. Fakat bu sorunun hala çözülememesinin nedeni, ABD'deki demokrasi eksikliği ve siyasi sınıfın aşırılıkları. Kamuoyunun dikkate alınması gerektiğinden bahsedildiğinde bunun siyasi olarak imkansız olduğu söylenerek alaya alınmakta. Çünkü halkın siyasi arenaya fazla yaklaşması tehlikeli kabul ediliyor. Siyasi ve ekonomik çıkar çevrelerinde 'cahil halk ne anlasın' mantığı hakim. Hem iç siyaset hem dış siyaset toplumun dikkatini başka yöne çekerek yürütülüyor. Ortadoğu'nun Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge'ye dönüştürülmesi hedefini öne süren İran'dır. Bu hedef İran ve Amerikan kamuoyunun çoğunluğu tarafından desteklenmekte ancak Amerikan hükümeti ve Demokrat ve Cumhuriyetçi partileri buna yanaşmamakta. İran'ın iddia edilen nükleer programı tehdidine yoğun şekilde odaklanılmasına rağmen Ortadoğu'da Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge meselesi gündeme getirilmemekte. Washington ve medya, İran'ın uranyumu zenginleştirerek "dünya"ya meydan okuduğunu öne sürerken aslında bazen uluslararası kamuoyu diye tabir ettikleri "dünya"yı Washington ve o anda aynı fikirde olan diğerleri şeklinde tanımlıyorlar.

Ayrıca Amerikalılar, İranlılar ve gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğu İran'ın Nükleer Silahsızlanma Anlaşması'ndaki tüm taraflar gibi barışçıl amaçlarla nükleer enerji geliştirmek, üretmek ve kullanmak için "devredilemez" haklara sahip olduğunda hemfikir. Bu haklar anlaşmayı imzalasalar ABD yandaşları İsrail, Pakistan ve Hindistan için de geçerli olacak. Üstelik İran, uluslararası siyasette bomba yapmanın artılarını eksilerini halka açık bir şekilde tartışan tek ülke. Örneğin Savunma bakanı bile nükleer seçeneğe karşı. Oysa ki nükleer silahları "ilk başvurulacak" olarak değerlendirmekten yana olan ABD strateji kumandanlığı STRATCOM'un nükleer silahlara karşı yaklaşımının

iç rahatlatıcı olduğu söylenemez. Soğuk savaş sonrası askeri kaynaklarını eski Sovyetlere yöneltmeye devam ettiren ABD'nin hedefine üçüncü dünya ülkeleri de eklenince herhangi bir ihtilaf ya da kriz durumunda göz dağı vermeye yarayan nükleer silahlar ABD'nin kozu oldu. STRATCOM, bazı unsurların kontrol dışında gelişebileceğini ve ABD'nin serinkanlı ve mantıklı davranmak zorunda olmadığını da açıkça belirtmektedir. Yani, ABD'nin bir saldırıya cevap ya da engelleyici olarak verdiği tepki nükleer silah kullanmak olabilir.

Bush döneminde Amerikan siyasetinin Ortadoğu'da barışa yönelik bir diplomasi arayışında olmadığı anlaşılıyordu ama Demokratların da fazla bir alternatif getirdiği söylenemez. Avrupa'daki gelişmeler de tehlikeyle dolu. NATO liderleri kendilerini barış gücü olarak görüyor. Batının iyi niyetiyle alakalı farklı anıları olan dünyanın büyük kısmıysa çok başka düşünüyor. Rusya, NATO'nun genişlemesine karşı olduğu halde ABD buna izin verdi. Üstelik, Rusya'nın Kuzey Buz Denizi'den Karadeniz'e kadar olan bölgenin nükleer silahlardan arındırılması teklifi de ABD tarafından reddedilince Ruslar yeniden nükleer silahı ilk kullanılacaklar listesine aldı. NATO ise bu politikadan hiç vazgeçmemişti zaten. II. Bush'un tehditkar söylemi karşısında da tahmin edildiği gibi Rusya askeri kapasitesini arttırdı. Çin de onu izledi. Balistik füze kalkını programları önemli bir tehdit. Nedeni ise Uzayın askerileştirmesine doğru bir adım olarak anlaşılması. Ayrıca savunmadan çok saldırıyla alakalı. ABD, uluslararası muhalefete karşı bu planlarında bastırmaya devam ediyor. Amerikalı analizcilere göre füze savunma sistemi aslında ABD'nin kendisini korumak için değil küresel hakimiyet için kullandığı bir araç. Rus ve Çinli uzmanlara göre de öyle. Rusya, ABD'nin Doğu Avrupa'ya yığıldığı füze kalkanlarını ciddi bir güvenlik tehdidi olarak değerlendiriyor. Ayrıca Putin'in, füze savunma sistemlerini Gürcistan, Azerbaycan veya Türkiye'nin doğusuna yerleştirme teklifinin Bush tarafından reddedilmesinden sonra, iddia edilen İran tehdidinin sadece bir bahane olduğuna daha çok inanmış durumdalar.

İran tehdidinin ciddiye alınmasını zorlaştıran başka nedenler de var. İlki, herhangi bir potansiyel tehlikenin Batılı güçlerin Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arınmış bölge olmasına yanaşmasıyla ortadan kaldırılabilecek olması. Bunun dışında İran liderleri kendi canlarına kıymayı kafaya koymadığı sürece nükleer füze kullanması hatta nükleer silahlanması çok düşük bir olasılık. Eğer füze savunma sistemi iddia edildiği gibi İran'a yönelikse, o zaman Amerikan saldırısına karşı olası bir caydırıcıyı etkisiz kılma niyetiyle yapılmıştır.

İran tehdidinin bir saldırı tehdidi olmadığını mantıklı olan anlar. İran'ın İsrail'e nükleer silahla saldırması kendisi için intihar anlamına gelir. Ne Hümeyni ne de diğer dini liderler şimdiye kadar elde ettikleri servetten ve kurdukları devasa ekonomik imparatorluktan vazgeçmezler. İran nükleer saldırı yapmayı göze alamaz çünkü

kendisini mahvetmek isteyecek kadar deli değil. Büyük Fars imparatorluğunun başkenti Tahran'ın toz duman olması yüreklerini parçalar. Üstelik Tahran'ın nükleer silah istemesi mantıksız değil. Koşullar düşünüldüğünde; geçirdiği Körfez Savaşı; nükleer silah geliştiren komşusu Pakistan; yanı başında Saddam Hüseyin; kadim rakibi Suudi Arabistan; en çok korktuğu komşusu Rusya, Kafkasya'da tekrar hükmünü geçirirken İsrail de İslam Cumhuriyeti'ni parçalara ayırabilir. Mollalar dahil, sağcısı solcusu hepsi, nükleer silahlanmanın İran'ın müdafaasının, bölgede büyük bir güç olarak bağımsızlığının mutlak garantisi olduğunun farkında. Ancak bölgede nükleer silahla misilleme yapacak birinin olduğuna inandığı sürece aptalca bir şeye kalkışmaz. Burada Irak örneğini hatırlamakta fayda var. Saddam'ın nükleer silah programını başlatmasını sağlayan İsrail'in 1981'de Irak'ın nükleer reaktörüne saldırması olmuştur. ABD veya İsrail, İran'ın nükleer tesislerini bombalayacak olursa bunun da etkisi aynı olur. Çünkü, her zaman olduğu gibi şiddet şiddeti doğuracaktır. Uzmanlar İran'ın caydırıcı amaçlı olarak silah programı izlediğinin farkında. Ne de olsa tüm dünya ABD'nin Irak'a sonradan ortaya çıktığı gibi sebepsiz yere saldırdığına şahit oldu. Bu durumda tehdit altında hisseden İranlıların nükleer silah geliştirmeye kalkışması doğal. Nükleer silah "potansiyeli"ne doğru ilerlemesinin nedeni, bunu Amerikan tehdidine karşı caydırıcı olarak kullanmak için stratejik bir hedef olarak belirlemiş olması. Aslında ortalığı en çok kızıştıran ABD'nin kendisi. "İran'ın nükleer silahı olsa İsrail'e saldırır" varsayımıyla aslında İran'ın liderlerinin aklının başında olmadığını iddia etmektedir. İranlı din adamlarının nükleer saldırıyla sadece Yahudileri değil, İsrail'de yaşayan 1,5 milyon Müslüman'ı da öldüreceğine kim inanır? Üstelik bu misilleme bir İsrail saldırısını tetikleyip İran'ı radyoaktif serpintiye gömecekse. İran'ın nükleer silahları teröristlere aktarılma olasılığına gelince, kaynağı İran olsun olmasın bu silahlar başkasının eline geçtiğinde yine Tahran suçlanacağı için bu da İran'ın tahribatıyla sonuçlanacaktır. O yüzden ABD politikasını değiştirmedikçe İran'ın caydırıcı bir etkene sahip olmak istemesi normal.

Bush'un "Şer Eksenini" üçüncü üyesi Kuzey Kore'ye bakacak olursak, resmi anlatıya göre nükleer silah tesislerini tasfiye etmeye zorlanan ülke bunu yapmamakta direniyor. Halbuki işin aslı, ABD verdiği sözleri tutmayınca Kuzey Kore'nin sorun çıkarmaya başlamış olması. Kuzey Kore şimdiye kadar kendisine vaat edilen petrolün %15'ini alabildi. Üstelik ABD diplomatik ilişkileri geliştirme sözünü de tutmadı. Kuzey Kore hükümeti dünyanın en kötü yönetimi olabilir ama ABD ile pazarlıklarında pragmatik bir misli ile mukabele taktiği izliyor. ABD, saldırgan ve tehditkar davranınca ona göre tepki veriyor. Eğer ABD uzlaşıcı davranırsa onlar da öyle yapıyor. Dolayısıyla Bush'un şer eksenini söylemi üzerine Kuzey Kore, nükleer füze ve silah geliştirme çalışmalarını hızlandırdı. Uluslararası baskı uzlaşmaya gidilmesine yoğunlaştı ama ABD'nin sürekli

tavir değiştirmesi Kuzey Kore'nin de anlaşmaya yanaşmamasına neden oldu. 2007 Eylül'ünde İsrail'in, Suriye'de Kuzey Kore'nin desteğiyle kurulan bir nükleer tesisi bombalamasıyla Kuzey Kore'ye yönelik suçlamalar arttı. Fakat geçmişe baktığımızda 1993'te İsrail'in Kuzey Kore'yi tanınması karşılığında Kuzey Kore'nin Ortadoğu'da nükleer silahlarla ilgili herhangi bir oluşuma dahil olmayacağı yönünde iki ülke anlaşmak üzereydi. Bunun İsrail'in güvenliği için önemi barizdi. Fakat Clinton bu anlaşmanın iptalini istedi. Tabii ki 1971'de barışı reddederek yayılmacı bir tavır benimsediğinden beri korunmak için ABD'ye muhtaç olan dolayısıyla Washington'a boyun eğmeye mecbur olan İsrail de bu emre uymak zorundaydı. Kuzey Kore ve Suriye hakkındaki suçlamalar doğru olsun olmasın İsrail'in güvenliği gerçekten önemli bir mesele olsaydı bölgedeki nükleer silah tehdidi barışçıl yollarla önlenirdi.

Nükleer patlamanın yaratacağı tahribat anında gerçekleşeceğinden ve etkisini hafifletici pek bir şey yapılamayacağından insanlığın sonunu getirebilecek güçte bir tehlike. Mevcut gelişmeler cesaretlendirici sayılamaz. Sonucu, baskın gücüyle Washington'ın duruşu belirleyecek.

İsrail-Filistin Meselesi

Kuruluşundan bu yana ABD'nin askeri, ekonomik, diplomatik ve ideolojik desteğine güvenen İsrail, sırtını tamamen ABD'ye yaslamış durumda. İsrail ve ABD'nin birlikte hareket ettiğini unutmamak lazım. İsrail, ABD izin verdiği kadar ileri gidebilir. İşlediği suçlar aynı zamanda ABD'nin de suçları sayılır. İsrail yerleşimleri ve buna yönelik faaliyetleri yasadışıdır. 40 yıl öncesine uzanan Güvenlik Konseyi kurallarını ihlal etmekte. Elbet, İsrail de bunun farkında. Filistinlilerin ve dayanışma örgütlerinin şiddet içermeyen tepkileri acımasızca bastırılmakta. Batı, İsrail işgaliyle özgürlüklerini, sevdiklerini kaybeden Filistinlilerin şiddet içeren eylemlerini öfkeyle kınarken çok daha şiddetli ve yıkıcı İsrail eylemleri yaramazlık saymakta. İsrail'in Gazze'den atılan roketleri engelleyici eylemleri orantısız sayılsa da meşru bir öz-savunma olarak kabul edilmekte. İsrail'in Gazze'ye düzenlediği alçakça saldırıda da bu yaklaşım değişmedi. Bu bitmek bilmeyen meselede Batı riyakarlığı da aşıkardır. Köklerini emperyalist zihniyetten alan Batı propagandasının gücünün başka bir yansıması...

Gerçekler ve ilkeler oldukça açık. Diğer devletler gibi İsrail'in de öz savunma hakkı var ama asıl soru bu durumda şiddet kullanmaya hakkı var mı? BM anlaşmasına göre ancak barışçıl yolları deneyip sonuç alamadıysa buna hakkı olur. Fakat İsrail, şiddet dışındaki yolları değil denemek, aklından bile geçirmiyor. İşgal altındaki Filistin'de süregelen suçları bir yana sadece Gazze'de ateşkes bile yanaşmadı. Halbuki Hamas birçok kez ateşkes teklif etti. Bu gerçekler ABD-İsrail ikilisinin Gazze saldırısını haklı göstermesini

engellemeye yeter. Belli ki bu saldırı Gazzelilere daha çok işkence etmek, Batı Şeria'da değerli ne varsa devralmak ve İsrail gücünü düzenli olarak ispatlamak yatıyordu.

2006'daki seçimlerde Filistinlilerin Washington'ın adayını seçmemesi ardından ABD-İsrail ittifakı, Hamas'a oy veren Gazze'yi cezalandırırken; Batı Şeria'da Batının desteklediği El Fetih hükümetine diplomatik ve ekonomik destek yağdırdı. Buna rağmen her iki yörede Hamas'ın popülaritesi artmakta. İsrail, seçim sonrası Gazze halkını cezalandırmakta o kadar ileri gitti ki insanlık dışı ne varsa uygulamaya başladı. Seçimle başa gelen Hamas'ı devirmek için İsrail, ABD desteğiyle iç savaşı tetikledi ama bunun sonucunda da Hamas güçlendi. Gazze'ye saldıran İsrail ordusundan askerlerin esir alınması Batı toplumunda geniş yankı uyandırırken Batı medyasının İsrail'in kaçırıp hapse attığı sivillerle çocuklara yer verildiği söylenemez. Hamas'la ateşkes anlaşmasına varıp Gazze ambargosunu kaldıracağını beyan ettiği halde esir alınan Gilat Şalit, serbest bırakılmadıkça anlaşmaya uymayacağını bildirerek kuşatmayı sürdürdü. İsrail'in diplomasi tehdidini önlemek için giriştiği tahrikler saymakla bitmez. Diplomatik çaba yönünde önemli bir adım olabilecek El Fetih ve Hamas görüşmeleri öncesinde düzenlediği Gazze saldırısı da buna bir örnek. 1982 Lübnan Savaşı, 1988 İntifadasına Demir Yumruk darbesi, 2006 Lübnan Savaşında olduğu gibi İsrail'in tahammül edilemeyecek terör eylemlerine tepkisini verdiği savunuldu ancak Filistin işgalinin asıl diplomasi adına tahammülü mümkün olmayan eylemlerle alakası vardı. FKÖ'nün terörizme başvuracağını umarak hareket eden İsrail hükümeti, Arafat'ın başarısından sonra meşru bir siyasi muhatabı olmaması için uğraşmaktan hiç vazgeçmedi.

İsrail'in Amerikan militarizmi ve küresel hakimiyeti için sağladıkları arasında, stratejik konumdaki askeri üs olması; yüksek teknoloji ekonomisi ve savunma sanayii ilişkileri var. İsrail ve ABD'nin savunma sanayii ilişkileri o kadar güçlü ki İsrail binlerce işçinin itirazına kulak asmadan, savunma geliştirme ve imalat tesislerini ABD'ye taşıyor. Bu şekilde Amerikan askeri yardımı alması daha kolay. Bu arada Filistin Güvenlik Güçlerini eğiten de ABD ordusu. Filistin'in diğer yarısında süren katliam ve yıkımı protesto etmek için Batı Şeria'da eylem yapanları kontrol altına alıyor. Haksızlığa uğrayan insanların sesini çıkarmasını engellemek doğru mu? ABD'nin bu konuda da İsrail'i haklı bulduğunu görüyoruz. Ne de olsa ABD'nin Filipin ve başka ülkelerde uzun bir emperyalist geçmişi var. Direnişle çeşitli yollarla başa çıkmayı çok iyi biliyor. Gazze'yi hapisaneyeye dönüştürmek de bunlardan biri. İsrail, aynı zamanda, nüfus sorununa da bir çare arıyor. Irkçı yaklaşımlarla Arap vatandaşlarını sürmek gibi fikirler ortaya atıyor. Tabii ki insan yerine konmayan halkın fikrini soran yok. Zengin bir ülkeden çıkarılıp lütfen "devlet" denilecek bir yere gönderilmeye kim itiraz etmez ki? Uzlaşının önündeki engellerden biri İsrail'in Filistinliler tarafından Yahudi devleti olarak kabul görmemesi. Bu da Filistinlilerin haklarını yok sayacak. Ülkede en temel demokratik ilkelerden bile aşırı bir

sapma var. Kanunlar Arap asıllı vatandaşların mülkiyet haklarını sınırlamakta. Arap yerleşimlere sunulan hizmet yok denecek kadar az. İsrail'in önünde işgal altındaki tüm yerleşimler için siyasi bir uzlaşmayı kabul etmek gibi bir seçenek var ama buna yanaşmıyor. Filistinliler içinse 2 seçenek var:

1. ABD ve İsrail, 70'lerden beri sürdürdükleri tek taraflı inkarı bırakıp uluslararası hukuka uyarak "iki devlet" anlaşmasını kabul edecek. Arap Birliği, İran, Hamas dahil uluslararası kamuoyunun desteklediği çözüm bu.
2. Ya da ABD ve İsrail halen uygulamakta oldukları stratejiyi izleyerek Filistinlilere Gazze hapishanesinde eziyet etmeyi sürdürecektir. İşgalin ilk yıllarında Savunma Bakanı Moşe Dayan'ın İsrail-Filistin ilişkilerine dair yaptığı "bir Bedevi'nin bir kızı rızası dışında kaçırmaması"na benzetme, İsrail'in kendini zorla kabul ettirmekle bir sorunu olmadığını açıkça ortaya koymakta.

Barışçıl bir anlaşmaya varılarak iki uluslu devlet çözümüne gidilmesi de bugüne kadar yaşanan şiddet olayları olmasaydı bir olasılıktı. İsrail'in kurulmasından önce iki uluslu üniter devlet fikri olası görünüyordu ama sonra bu fikir adeta aforoz edildi. Bugüne kadar yaşanan olaylardan sonra artık bunun pek imkanı kalmadığı için olsa gerek, bazı çevreler tekrar gündeme gelen bu teklife hoşgörülü yaklaşmakta. Bir olasılık da koşullar izin verdiğince entegrasyona giden bir federal düzen olabilirdi ama 70'lerde sunduğumuz öneriler fazla kabul görmedi veya öfkeyle karşılandı. Aslında İsrail askeri istihbaratından bile bu yönde bir parça destek gelmişti ama Filistinlilere siyasi haklar tanınması hükümet tarafından hemen reddedildi. 70'lerin sonunda, Filistinlilerin ulusal hakları uluslararası gündeme geldikten sonra Güvenlik Konseyi'nde Arap devletlerinin sunduğu iki devlet çözümüne ABD veto verdi. 35 yıldır da ABD ve İsrail iki devlet çözümüne yanaşmıyor. Son zamanlarda iki uluslu devleti savunanlar İsrail'in bu gidişle Güney Afrika'daki gibi ırkçılığa dayanan bir devlete dönüşeceğini ve haklarından mahrum kalan Filistinlilerin sivil mücadeleye girişeceğini ve sonunda demokratik bir üniter devlet oluşacağı iddiasında.

İsrail'in nükleer programları kendi güvenliği için de tehdit teşkil ediyor. Nükleer politikasını yeniden gözden geçirip kitle imha silahlarından arındırılmış bir Ortadoğu yaklaşımını benimsemesinde hayır var. Arap topraklarını gasp ettiğini ve Batı Şeria'yı sistematik biçimde ele geçirdiğini saklıyor. Bu "uluslararası kamuoyunda" görmezden geliniyor. Şu anda uygulanan plan Batı Şeria'daki en değerli toprakların kontrolünü İsrail'e bırakmak üzere tasarlanmış. Filistinliler ise yaşanmaz yerlere sıkıştırılıyor. Filistin hayatının merkezi olan Kudüs'ten uzaklaştırılıyorlar. Filistin'i bölen ilhak duvarı İsrail'in Batı Şeria su kaynağını da kontrolünü sağlıyor. Dünya Bankası'nın raporuna göre Filistinliler İsraililere verilen suyun yalnızca dörtte biri hatta bazen daha azını alıyor. Filistin'in geri kalanında ise düzenli İsrail saldırıları ve acımasız kuşatma devam etmekte.

Filistinlilerin kasten düşürüldüğü bu sefil durumun suç ortakları şüphesiz ki ABD ve İsrail'dir. Amerikan silahları kullanarak ABD desteğiyle düzenlediği Gazze saldırısı için İsrail'in inandırıcı hiçbir mazereti yok. Barışçıl yolları da reddeden İsrail'in kendini savunma masalı düpedüz yalan. Üstelik Gazze saldırısı başlı başına savaş nedeni sayılır. Esasında suç sayılan bu kuşatmanın fazla bahsedilmeyen bir yönü de deniz ablukası. İsrail saldırıları yüzünden kanalizasyon sisteminin ve enerji tesislerinin tahribatının yarattığı deniz kirliliği nedeniyle Filistinli balıkçı kayıklarının kıyıya yakın avlanması imkansız. Fakat İsrail gemileri balıkçıları ne pahasına olursa olsun açık sulara yaklaştırmıyor. Filistin'in balıkçılık sektörü bu nedenle çöktü. Bunun nedeni Gazze açıklarında gayet yoğun miktarda doğalgaz bulunmuş olması ve İsrail'in bunu kendi çıkarına kullanma niyeti. İsrail'in uyguladığı kısıtlamalar Filistin'de yaşamı ve ekonomiyi korkunç etkilemekte. Her taraf kontrol noktası dolu olduğundan ticaret ve seyahat sekteye uğramakta. İsrail elitlerin Ramallah gibi yerlerde ayrıcalıklı bir yaşam sürmesine izin veriyor hatta Avrupa finansmanı ile bunu teşvik ediyor. Bu da sömürgeciliğin ve yeni sömürgecilik uygulamalarının geleneksel özelliklerinden biri.

Arap dünyası için barış ancak İsrail'in uluslararası sınırlara çekilmesiyle mümkün. Gazze ve Batı Şeria'da bir Filistin Devleti kurulmasını öneren ve ancak ondan sonra İsrail ile ilişkilerin normalleşeceğini ileri süren Arap Barış İnisiyatifi, İran'ın da dahil olduğu İslam Devletleri Örgütü'nce de kabul ediliyor. 40 yıl önceki Güney Afrika'da ırkçılığa dayalı *apartheid* döneminde Amerikan politikasının eksen değiştirmesiyle rejimin yıkıldığını hatırlarsak İsrail-Filistin meselesinde de ABD'nin tavrının belirleyeceği olacağının farkına varmak daha kolay. ABD reddetme politikasını sürdürdükçe İsrail dünyayı kandırabileceğini zannedebilir ancak bunun her an değişebileceğini de unutmamalı. Taktikler ve protestolar, her ne kadar değişmeye başlamış olsa da ABD'nin mevcut dünya düzenindeki yeri akılda tutularak devam etmeli.

Yüzyılın Zorlukları

İnsanlığın karşısındaki başlıca zorluk düzgün bir yaşamı devam ettirebilmemiz. Çevre felaketi, susuzluk, kıtlık, salgınlar gibi sorunlarla nasıl başa çıkacağımız belirsiz ancak müdahale etmekte geç kalırsak gelecek kuşakları faturası çok ağır olacak. Ancak daha önce bahsettiğimiz gibi nükleer silah sorununu nasıl çözüleceği bariz. Nükleer silahların ortadan kaldırılmasıyla ortada sorun filan kalmayacak. Zaten bu uluslararası hukukun on yıl önce belirlediğine göre nükleer güçlerin uyması gereken yasal bir zorunluluk. Daha geniş çerçevede tüm nükleer çalışmaların uluslararası bir kuruluşa devredilip devletlerin buraya askeri olmayan amaçlarla başvurabilmesini öneren olası bir plan mevcut. BM Komitesi silahsızlanmayla ilgili olarak bu koşulları içeren bir anlaşmayı 2004 yılında oyladı ancak 147 ülkenin onayladığı, İsrail ve İngiltere'nin katılmadığı oylamada

ABD yine veto verdi. Fakat bu sonuç değiştirilebilir. Dünya çapında bilgili ve ilgili bir toplum bu fırsatın kaçmaması için uğraşabilir. Her şey büyük güçlerin kurallara uymak istemesine bağlıdır. ABD ve ona tabii İngiltere'nin engelleme politikalarına rağmen Nükleer Silahtan Arındırılmış Bölgeler önemli bir adım olacaktır. Hele Ortadoğu için çok değerli bir başlangıç olur.

Anlaşıldığı üzere teknolojik olarak çok gelişmiş olan ABD'nin şiddette üstüne yok. Fakat diğer yönlerden bakınca dünya çok daha çeşitli ve karmaşık bir yere dönüşmekte. Geleneksel kontrol yöntemleri terkediliyor. Örneğin, İran'ı uluslararası ekonominin dışında bırakabilecek ABD hazinesinden gelen uyarıyı, savaş beyanı olarak tanımlamak abartı sayılmaz. nükleersiz bir dünyanın mümkün olmadığını söyleyen NATO uzmanları, finans silahlarının istismar edilmesi gibi potansiyel savaş nedenlerine karşı uyarıyor. Fakat tarih boyunca olduğu gibi, ticari ya da askeri olsun, bu silahlar başkalarının elindeyse savaş nedeni; bizdeyse öz savunmaya yönelik haklı araçlar oluyor.

40 yıl öncesinde, Bertrand Russel ve Albert Einstein, tüyler ürpertici bir seçimle karşı karşıya olduğumuza dair uyardır. İnsanlığın sonunu mu getireceğiz yoksa savaőmaktan vaz mı geçeceğiz? Böyle devam edersek kıyamet yakın. Bir süredir, evre felaketinin de yaşamın sürdürülebilmesi açısından nükleer silahlardan daha az bir tehdit olmadığını biliyoruz. Hem de çok da uzak olmayan bir gelecekte. Buna yönelik ciddi yaklaşım çevreye sahip çıkıp koruma ve yenilenebilir enerjiye geçiş olacaktır. Bunun ötesinde devlet ve şirketlerin elbirliğiyle oluşturduğu bol atıklı fosil yakıtlara bağımlı mürşif düzenin etkilerini geri çevirebilmek için belirgin sosyoekonomik değişimlere gidilmeli. Bununla ilişkili başka bir tehdit de su ve gıda gibi hayatın temel ihtiyaçlarına eriőim sıkıntısı. Susuzluk ve kıtlık tehdidinin kapıda olduğunu öngörmek zor değil. Deniz suyunun arındırılması gibi pahalı, aşırı enerji harcayan ve kısa vadeli özömlerdense uzun vadeli çözüm arayışlarına gidilmeli. Bizi bekleyen en iç karartıcı zorluklardan biri de kontrol edilemeyen bir salgın hastalık olasılığı. Önceden özenli bir planlama yapılıp kaynaklar bu tehlikeyi önlemeye ayrılmazsa yıkıma sürüklenebiliriz.

Bunlar ciddi zorluklardan sadece birkaçı. Bunlarla gerektiği gibi yüzleşemezsek, üstün insan aklının sadece kendi sonunu getiren bir hata olduğu ispatlanmış olacak.

Dönüm Noktası

Obama'nın bölgeye ziyareti sırasında yaptığı ağrı, Amerikan Ortadoğu siyasetinde bir dönüm noktası olarak algılandı. Acaba gerçekten öyle mi? Bölgede yeni bir barış açılımı mümkün mü? Obama'nın açıklamalarının Ürdün Kralı Abdullah'ın Arap Barış İnişyatifine benzer bir açılımı teşvik edeceğine ve İsrail'e sert politik taktikler uygulayabileceğine dair iőaretler barındırduğını düşünenlere bir umut doğmuştu. Fakat

yakından incelendiğinde böyle olacağı şüpheli. Çünkü Obama, Arap devletlerinin İsrail ile ilişkilerini normalleştirmesini istedi ama önerinin temelini oluşturan İsrail'i bağlayıcı koşullara değinmekten kaçındı. Filistinlilerin çok zor koşullarda yaşamlarını sürdürmesine yol açan İsrail'in uyguladığı tüm politikalar Obama tarafından da desteklenmeye devam ediliyor. Hatta İsrail'e askeri yardımın on yıl boyunca arttırılmasını istedi. Dolayısıyla Filistinlilerin Obama iktidarında da rahat yüzü göremeyeceği kesin. İsrail yerleşimleri konusunda yasal tabir ettikleri aslında yasadışı yerleşimler. Obama, İsrail yerleşimlerinin yayılmasına gerçekten karşı olsa somut önlemler alabilir, mesela bu amaca yönelik Amerikan yardımını azaltabilirdi. Genel olarak bakıldığında, herkesin duymak istediğini anladığı Obama nutukları, tarafları oyalamak için daha çok kullanılacağına benzer.

Elli yılı aşkın bir süre önce Eisenhower, İsrail, İngiltere ve Fransa'yı Sinai yarımadasından kovduktan sonra bile, Arap aleminde Amerikalılara karşı duyulan nefret kampanyasından endişe ettiğini belirtiyordu. Araplar, ABD'nin Yakın Doğu'da statükoyu destekleyip siyasi ve ekonomik gelişmeye karşı koyarak petrol çıkarlarını koruma arayışında olduğu kanısında olduğu da bu kampanyanın nedenleri arasında gösterilmişti. Amerikan hükümetinin Arap milliyetçiliği hedeflerinin gerçekleştirilmesine karşı çıktığı da başka bir nedendi. Takip eden dönemden günümüze kadar bu nedenler giderek arttı. Irak yaptırımları, İsrail'in suçlarına destek, Afganistan, ardından Irak işgali bu duyguları körükledi. Pentagon'un araştırmalarına göre Müslümanlar Bush'un iddia ettiği gibi Amerikalıların özgürlüğünden değil Amerikan politikalarından nefret ediyor ve Amerikan hükümeti İslam toplumlarına demokrasi götürmekten bahsettiğinde bunun ikiyüzlülükten başka bir şey olmadığını düşünüyorlar. Uzmanlar bu görüşlerin tartışmalı olduğu kanısında. Amerikan politikaları, harekete geçirmek istedikleri toplumlara karşı şiddetli bir misillemeye yönelik kışkırtmayı hedefleyen cihat hareketinin içindeki aşırı grupların işine yarıyor. Dolayısıyla ABD, bin Ladin'in vazgeçilmez müttefiki bir anlamda.

Obama'nın nükleer silahlara yaklaşımı da temkin gerektiriyor. Nükleer silahların bırakılmasına yönelik umutlarını tekrarlıyor ama bu sorumluluğu sadece NPT'yi imzalayanlara yüklediği için bu çağrı, nükleer silah geliştirmelerini desteklediği İsrail, Hindistan ve Pakistan'ı kapsamıyor. Ne İran'ın ne de başka birinin nükleer silah geliştirmesini kimse istemiyor. Ancak fark edilmesi gereken şu ki asıl korkulan, İran'ın bunu intihar eylemine dönüştürmesi değil, bölgede ABD ve İsrail'in hakimiyetlerini arttırmaya yönelik faaliyetlerini engelleyici bir tehdit oluşturması.

Washington'ın Ortadoğu barışı için yeni açılımı umulduğu kadarıyla İsrail'i, petrol üreticisi ılıman Arap devletleriyle bütünleştirerek enerji kaynağı bölgelerde ABD kalesine dönüştürmek. Obama'nın askeri operasyonları arttırdığı Afganistan ve Pakistan'ı da kapsayan uzun vadeli niyetlerini açıkça belli ediyor. ABD kendi çıkarları

doğrultusunda, yönetim biçimi ne olursa olsun emirlerine uyacak Arap ülkeleriyle işbirliği içinde görünmekte. "ılıman" terimini de Amerikan politikalarına uygun hareket etmeyi seçen hükümetler için kullanmakta. Obama da emperyalist doktrine uygun hareket ediyor. Taktiği, nazik laf kalabalığıyla, aynı masalı tekrarlamaktan ibaret. İran'ı tehdit olarak göstererek Amerika'nın Ortadoğu'daki kontrolünü ve hakimiyetini sağlamlaştırmak niyetinde.

Amerika'nın Batı yarıküreyi hakimiyet altına alma hevesi 1820'lerden beri planlar dahilinde. II. Dünya Savaşı sırasında bu küresel hakimiyet hedefine dönüştü. Avrasya, Uzakdoğu ve eski İngiliz sömürgeleri dahil... Yani enerji kaynaklarını ele geçirme arzusu.. NATO'nun özellikle Amerikan hükümetine yakın duran küçük devletleri de içine alarak yayılması ve yeni görevler üstlenmesi ABD'nin Avrupa üzerinde kontrol amacına uymakta. Ticari ve sanayii kalbi Almanya ve Fransa'nın nüfuzunu kırmış oluyor. Washington ve Londra da dünyanın parçası. II. Dünya Savaşı sonrasında iki devlet arasındaki ilişki nasıl tanımlanır, pek net değil. İngiltere ABD'nin ortağı olmayı tercih eder görünmesine karşın ABD ona astıymış gibi davranıyordu. Bu ayrım bile Obama seçildiğinde Avrupa'nın sevincini açıklamaya yardım edebilir. Bush'un Avrupa'ya en basit biçimde emirlerine uymadıkça konu dışı kalacaklarını söylemesinden sonra Obama'nın duymak istedikleri gibi saygın ortaklar olduklarını söyleyip ardından yine sessiz sedasız selefi gibi davranması ayrı. Buna karşılık, Avrupa büyük oranda ABD'ye tabi olmayı çoktan seçmiştir. Japonya da öyle. Çin ise farklı bir yol izledi. ABD ekonomisinin Çin'e yaslanmış olması da Amerikalı şahinlerin elini kolunu bağladı Hindistan ABD ile ittifakını güçlendirirken bağımsızlığını da elden bırakmadı. Çin ve Hindistan çok hızlı büyümekte ancak iç sorunları büyük. Çözüp çözemeyecekleri de belli değil. Öte yandan halen biriktirmekte oldukları servetlerine karşın Ortadoğulu petrol üreticilerini de kötümser sorunlar beklemekte. Tükenmekte olan bir kaynağa bağımlılığın giderilmesi için rasyonel bir yatırım politikası benimsemediği sürece tüm bölge trajediye sürüklenmekte. Bu fırsatı kaçırmadan harekete geçmeliler.

Umut Gerçek Dünyaya Karşı

2008 ABD seçim sürecinde tarihi olaylar yaşandı. Demokrat Partinin adaylarından biri bir kadın biri de zenciydi. Başkanlık seçimi sonundaysa Beyaz Saray'a zenci bir aile yerleşti. Ülkenin 40 yıl önce hayal bile edilemeyecek bir şeyi kabul edecek kadar uygarlaşmış olmasını 60'larda başlayan aktivizm hareketlerine borçluyuz. Bundan ders çıkarmalıyız. ABD'de halk halen hükümetin yanlış yolda olduğu, kamuoyunu dikkate almadığı ve kendi çıkarlarını düşünen ufak bir kesimce yönetildikleri kanısında. İnsanların çoğu böyle düşünürken her iki parti de kamuoyunu yansıtmıyor. Çünkü, tam anlamıyla iş dünyasınca güdülen bir toplumda güç odaklarının devleti kontrol etmek için

her dört yılda bir siyasete yatırım yapması ve böylece menfaatlerine uygun politikalar izlenmesini sağlamaları doğal. ABD’de sosyal hizmetlerin Avrupa’ya kıyasla çok zayıf olması Amerikan ruhunun bireyselliğine, devlet karşıtı özgürlüğüne düşkünlüğüne bağlanmakta. İş dünyasının insanların zihnini kazanarak, kitlelerin siyasi gücünü bertaraf etmeye olan kararlılığıyla sendika ve hükümet karşıtı kampanyaları süregeldi. Buna rağmen sosyal demokratik düşüncelerin sivil anlamda sürdürülebilmesi kayda değer. Halkın siyasi bir güce dönüşmesi hem sanayicilerin hem de yeni türeyen finans sektörünün hoşuna gitmez tabii ki. Kampanyaların amacı nüfusun hükümetten korkup nefret etmesini ve böylece demokrasi ve sosyal hizmet gibi konularla uğraşmaması, öte yandan zenginleri kollayan güçlü devletten de desteğini esirgememesi. İş dünyası bunu çok becerikli biçimde halletmeyi başarmakta. 2008 başkanlık seçimleri de bir anlamda aynı kalıbı yansıtmakta.

Obama’nın umut ve değişim mesajları, kendisini destekleyenlerin içini doldurabileceği boş bir sayfa gibi değerlendirilebilir. Obama kampanyası, halkla ilişkiler ve pazarlama sektörünün başarısı olarak da değerlendirilebilir. Tüketicilere gereksiz mallar satmayı becerdikleri gibi dünyadan bihaber seçmenlerin de gözünü boyayabiliyorlar. Zaten her iki partinin de özel sermaye tarafından desteklendiği bilinen bir gerçek. Bir başkan adayının markalaştırılması ilk değil. Yönetim kurullarında etkili olan ilk başkan olan Reagan’ın seçim kampanyası da benzer şekilde tasarlanmıştı. Reagan’a duyduğu hayranlıktan bahseden Obama onun Pakistan’ı nükleer silahlı bir devlete dönüştürmesinden veya Orta Amerika ve Güney Afrika’da döktüğü kanlardan bahsetmiyor herhalde. ABD’yi dünyanın önde gelen alacaklısından en büyük borçlusuna çevirmesini ya da Avrupa’yı andıran bir sanayii toplumundan çoğunluğun maaşlarının sabit kalıp sosyal marazlar artarken hükümet politikalarınca kayırılan küçük bir kesimin servet sahibi olduğu bir piyasa merkezine dönüştürmesini kastetmiyor tabii.

Geleceğe dönersek; Obama yönetiminden ne bekleyebiliriz ona bakalım. Yaptığı işler, söylemi ve seçtiği kurmaylar bize buna dair bilgi verebilir. Başkan yardımcısı olarak seçtiği Joe Biden, başından beri Irak işgalini destekleyenlerden. İflas halinde bireyin borçlarının iptalini zorlaştıran yasayı çıkaran da o. Genelkurmay başkanı Rahm Emanuel de borsanın kampanya katkılarında en çok sebeplenenden. Finansla ilgili görevlereyse şu anki krizin sorumluları getirildi. Aralarında serbest piyasa ekonomisinde bir aziz gibi görülen Alan Greenspan eksik ki kendisinin önce teknoloji balonunun çökmesini ardından 8 trilyon dolarlık emlak balonunu öngörememesi süregelen finansal krizin baş nedenidir.

(Bkz.http://ozetkitap.com/ozet_kitap.php?sayfa_id=304&kategori_id=301&id=39&lng=1).

Obama’nın ekonomi ekibi, oluşturdukları politikalarla yol açtıkları kriz nedeniyle zor duruma düşen şirketlerin devlet yardımıyla kurtarılmasını sağladı. Bunu da vergi

mükelleflerinin sırtına yükledi. Wall Street vergi mükelleflerinin milyarlarıyla toparlanıp eskisinden de güçlenerek çıktı krizden. Dolayısıyla finans dünyasını Demokrat Kongrenin değiştireceği beklenmemeli. Ayrıca Cumhuriyetçilerin Demokratik bir başkana bu kadar yakın hissetmesinin nedeni de kendine sağcı bir ekip kurmuş olması. Kriz süresince hükümet finansal kurumların çıkarlarını korumak için özen gösterdi. Krizin oluşumunda büyük payı olan ve kaçınılmaz çöküşe kadar hükümetin desteğiyle büyük kumar oynamayı sürdüren elit iş dünyasının menfaatlerini bozmamaya uğraşırken bizi buraya getiren sistemi sorgulamaya yeltenmiyor. Dışişlerine gelince Gates, Clinton ve Jones gibi kritik isimler seçmesi de Amerikan dış politikasında pek bir değişiklik görülmeceğine işaret olarak algılanabilir. Ortadoğu özel danışmanı olarak görevlendirdiği Dan Kurtzer ise Clinton ve Bush'un sırasıyla Mısır ve İsrail büyükelçisiydi. Başsavcı ise terörle suçlanan tutukluların sorgusunda işkenceyi meşru gören Eric Holder. Ekibinden bilindik simaları yeniden göreve getirmiş olmasına karşı yapılan eleştiriler Obama'nın cevabı ise deneyimle taze fikirleri birleştirerek değişim yaratacakları oldu. Ne de olsa bu değişim ve umutlara dair ikna edici söylemlerle başı dönen şüpheciyi tatmin etmeye yetmeli.

Hükümetin ilk hedefi finansal krizi ve ekonominin çöküşünü durdurmaktı. Fakat verimsiz şekilde özelleştirilmiş sağlık sistemi de çözüm bekleyen bir sorundu. Bu gidişle bütçeyi aşacaktı. Obama ve Clinton'ın teklifi halkın çoktandır istediği sosyal sağlık hizmetine yakındı. Daha önce sağlık sistemine devlet müdahalesine, sigorta ve ilaç şirketlerinin işine gelmediği için politik desteği olmadığı iddia edilerek karşı çıkılırdı. Fakat artık sağlık sektörünün önemli güçleri özelleştirilen sağlık sisteminden zarar ettiklerini fark etmişti. Bu da halkın iradesine politik destek sağlamış oldu. Fakat Obama iktidarı, ilaç firmalarıyla fiyatlarla ilgili gizli bir anlaşma yapmayı da ihmal etmedi. Bu da işlemeyen demokrasiye ve bizi bekleyen mücadelelere başka bir örnek. Obama'ya duyulan öfke artarken sigorta şirketleri ve finans sektörü yöneticilerinin yüzü güldü. Finans sektörü Obama'yı seçtirmek için harcadıkları çabanın karşılığını aldı ama 2010 ile birlikte Obama halkın bankacılara duyduğu öfkeye tepki vermeye başlayınca ortam gerginleşti. Büyük bankalar Obama haklarında açgözlü bankacılar diye konuşup düzenlemelerden bahsetmeye devam ederse Cumhuriyetçileri finanse edeceklerini açıkladı. Obama mesajı alıp kabarık ikramiyelerin ve yüksek karların serbest piyasa sisteminin parçası olduğunu söyleyip iş dünyasına övgüler yağdırdı. Bu sırada Cumhuriyetçilerin, sağcı Demokratlarla birleşerek sağlık reformunu Senatodan geçirmede. Hükümeti yöneten liberal elitlerin aşırılıklarına karşı sağcılardan yoğun tepki gelmeye başladı. Kısaca Obama'nın politikalarına karşı seslerin yükselmesinin nedeni varlıklı kesimi daha çok zenginleştiremeyip fakir kesimlerce de onlar için fazlasını bile yapıyor olarak algılanması.

Obama'nın izlediği dış politikadan bahsetmiştik. Bush yönetimi gibi şüpheli El Kaide teröristlerinin bulunduğu ABD'nin henüz işgal etmediği ülkelere baskın yapıp sivilleri katletmeyi sürdürdü. İran'a karşı sert diplomasi takındı. İşledikleri suçlardan ötürü değil, Amerikan destekli şiddet ve saldırganlığa direndikleri için "terrorist" sayılan Hizbullah ve Hamas'a destek verdiği için sıkıntı yaratan tavrını değiştirmesini istedi. Ancak o zaman ABD ile normal diplomatik ve ekonomik ilişkilere girebilirlerdi. İsrail-Filistin meselesinde Amerika'nın her zaman İsrail'i destekleyeceğini açıkça belirten Obama, Hamas hükümetine karşı öne sürdüğü koşulları kendisi yerine getirmediği gibi sürekli barışçıl yolları tıkayıp zor kullanmayı seçen İsrail'den yana olmakta da ısrarlı. Özetle "dünya barışı"na giden adımlar Obama'nın kampanya sloganında kullandığı "inanılacak değişim" tabirine pek uymuyor sanki. Taraflarca anlaşıldığı üzere ilk saldırı silahı ve uzayın silahlandırılması anlamına gelen "füze savunma sistemi" konusunda Obama'nın duruşunun ne olacağı da kritik bir soru. Nükleer Silahları yayılmasını önleme anlaşmasını imzalayanların yasal zorunluluğu olarak nükleer silahların eninde sonunda devreden çıkarılması konusuna değinmesine rağmen net bir açıklama yapmadı. Yine de yaklaşımı Bush'unkine kıyasla olumlu sayılabilir. Obama, sözcükleri seçmeyi çok iyi bilen zeki bir hukukçu. Ciddiye alınmayı hak ediyor. En azından dünyayı canlı türlerinin devamını tehdit eden bu silahlardan kurtarma peşindeki popüler hareketler için bir olasılık sunuyor.

Son başkanlık seçiminin demokrasi örneği olarak gösterilmesi Batı çerçevesinde kabul edilebilir ama dünyanın en büyük demokrasisi olan ama kadınlara kötü davranılan Hindistan'da başbakan parya sınıfından bir kadın. 2005 Bolivya seçimlerinde de halk kendinden birini seçti. Üstelik Evo Morales kampanyasında umut ve değişim değil toplumsal sorunlara çözüm vadettiği için seçildi. Bolivya ve ABD seçimlerini karşılaştırdığımızda seçimlerin çok farklı şekilde işleyebileceğini görüyoruz. Batı modeli demokrasilerden oldukça farklı bir biçimde, Bolivya'da halkın çıkarına hareket edecek, toplumun oluşturduğu politikaları uygulayacak aday başkan seçildi. Bu açıdan bakılacak olursa Washington ve elit kesimlerin kamuoyunu dikkate alması ABD için bir demokrasi teşviki olabilir. Amerikan nüfusunun %80'i devletin tüm insanlar için değil de kendilerini düşünen bir avuç büyük çıkar grubu tarafından yönetildiğini düşünmekte ama toplumun bunu sonsuza dek kabul edeceğine dair bir garanti yok. Haklarından mahrum edildikleri için harekete geçmeyi seçebilirler. Dünya çapında giderek artan aktivizm hareketlerinin dünyanın daha yaşanılır bir yer olmasına katkıda bulunacağına şüphe olmasın. Artmakta olan sivil hareketler hepimizi daha demokratik bir insan toplumuna doğru yaklaştırmakta. Üçüncü Dünya olan bitene seyirci kalmayı kabul etmiyor, Batı gibi katılımcı olmak istiyor artık...

Peki, Amerikan halkı da seyirci olmaksansa katılımcı olmayı seçerse Obama markasının içeriği ne olur? Üzerine düşünmeye değer. Belki o zaman dünya daha akli başında ve yaşanılabilir bir yer olabilir.

Yıkılan Duvarlar: 1989 ve ötesi

Kasım 1989 - Berlin Duvarının Yıkılması dünya tarihinde büyük bir dönüm noktası oldu. Güç kullanmaktan vazgeçtiklerini açıklayan Gorbaçov'un reformları sayesinde Rusya'da kısmen açık seçime gidildi ve sonunda Doğu Avrupa despot Sovyet yönetiminden kurtuldu. Şu anda, Obama'nın başını çektiği küresel liderliği üstlenen kuşak dünyanın silahsız değiştirilebileceğine tanık oldu. Tarihte bir kişinin nasıl da önemli bir fark yaratabildiğini gördüler. Bu da onlara kendilerini şiddetsizliğe ve adalete adanmış yönünde güç ve güven verdi. Bunlar gerçekten unutulabilecek anılar değil ama bu tablo, emperyal kültürün baskın prensiplerine sadık kaldığımız sürece ikna edici olabilir. Düşmanlarının suçlarına odaklanıp kendine sakın dönüp bakma! Aynı prensipler 20 yıl önceki olaylar için de geçerli. Bu yüzden alternatif perspektiflere de bir göz atalım: Duvarın yıkılışını anma töreninde Angela Merkel, bu özgürlüğün tadını çıkarıp çağımızın duvarlarını yıkmamızı salık verdi. Batılı güçlerin İsrail'in güvenliği açısından meşru kabul ettiği Filistin'de uzayıp giden duvara ne demeli peki? Elbirliğiyle önce onu yıkmak gerekmez mi! Üstüne bir de Mısır'ın Amerikan yardımıyla Gazze Şeridine çelikten bir duvar örmeye başlaması var. Batılı devletlerden buna da ses çıkaran yok. Böylece Gazze'nin hem karadan hem denizden tüm bağlantısı kesilecek ve Filistinliler İsrail tarafından boğulmaya devam edecek. Eğer Merkel'in tavsiyelerine uyacak olan varsa öncelikle ABD yardımı alanların başında gelen İsrail ve Mısır'ın yardım almasını engellemeli; ABD'nin çoğu Orta Amerika'daki ABD teröründen kaçan ya da NAFTA mağduru olan çaresiz insanların ülkeye girişine engel olmak için Meksika sınırına inşa etmekte olduğu duvarı yıktırmalı.

1989'da Berlin Duvarının yıkılmasını kime borçluyuz tartışmaları olaya dahil olan üç başkanın da gündemindeydi. Helmut Kohl "Şimdi Tanrının bize nasıl yardım ettiğini biliyorum" derken I. Bush "uzun zamandır Tanrı'nın verdiği haklardan mahrum edilen" Doğu Alman halkını övmüş; Gorbaçov ise ABD'nin de kendi perestroykasına ihtiyacı olduğunu söylemekle yetinmişti.

ABD liderleri stratejik ve ekonomik çıkarlara uyduğu sürece Sovyet uydu devletlerinde demokrasiyi destekledikleri için demokrasi teşviki savunucuları tarafından yıllar sonra da olsa eleştirilmedi değil ama 20 yıl önce öldürülen Latin Amerikalı aydınların, Cizvit rahiplerin, masum sivillerin hesabı da sorulmalı. 80'lerde Sovyet uydusu ülkeler özgürleşirken Amerikan'ın nüfuz bölgesindeki ülkelerde umudun kırılması çarpıcı ve

aydınlatıcı bir tezat. Dinde özgürleşmeyi, fakirlerin tercih haklarını savunan Cizvit rahipleri aslında 1962'de XXIII. Papa'nın başlattığı Katolik Kilisesi tarihinde yeni bir çığır açan II. Vatikan döneminden ilham alıyordu. Roma imparatoru Konstantin'in Hristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun resmi dini yaparak zulüm gören Hristiyanlığı tek bir yüzyıl içinde "zulmeden" kiliseye dönüştürmüştü. II. Vatikan Roma öncesi dönemin Hristiyanlığını canlandırmak istiyordu. Latin Amerika'da da bu yolu izleyen Cizvit rahipler, mazlumlara ve yoksullara kutsal kitabı götürerek onları kaderlerinin dizginlerini ellerine almaya teşvik edip Amerikan gücü altında ezilmenin yarattığı sefil hayatlarında, birlikte çalışarak zorlukların üstesinden gelinebileceğine dair umut oluyorlardı. Bu hareketin Güney Amerika'da yayılmaya başladığını fark eden ABD, Brezilya'da askeri darbe yaparak sosyal demokrat hükümeti devirip işkence ve baskı rejimi kurdu. Ardından Şili, Arjantin, El Salvador tüm Orta Amerika'yı kasıp kavurdu. ABD terörünün başlıca hedefi, dinde özgürleşmeden yana olanlardı. Hristiyanlığın temel ilkelerine dönüşü benimseyen kiliseyi canlandırma çabasının yok edildiğine dair şüphe yok. Amerikan ordusunun yardımıyla bu tehdidin de üstesinden gelinmişti. Latin Amerikalı suikastçiler yetiştirilmiş ve Cizvit rahipler öldürtülmüştü. Tabii Katolik Kilisesinin güç kaybetmesini istemeyen Vatikan'ın da buna destek verdiğini atlamayalım. O dönemde şu anda XVI.Papa Benedict olan Kardinal Ratzinger, Vatikan tatbikçisiydi ve onun kılavuzluğunda, ihraç etme ve bastırma gibi daha nazik yollar kullanıldı. Bu olay kesinlikle Dostoyevski'nin Büyük Engizisyoncu hikayesini hatırlatmakta ama maalesef Cizvit rahiplerin sonu daha acıklı oldu.

Rus tahakkümünün çöküşüyle İncil'in "kötü" amaçlarla kullanılmasının önüne geçilmesi sembolik olarak bağlantılı. Üstelik Çekoslovakya'nın son, Çek Cumhuriyeti'ninse ilk başkanı olan Vaclav Havel, Salvadorlu rahiplerin öldürülmesinden kısa bir süre sonra Washington'a geldiğinde ABD'yi özgürlük savunucusu olarak nitelemişti. Acaba koşullar tersine olsaydı tepkiler nasıl olurdu bunu da düşünmek lazım.

Her şeyi değiştiren 1989'dan itibaren dünyanın tek kutuplu oluşuyla küresel politikaların nasıl etkileneceği de kritik bir soruydu. Cevap, dünyayı anlamak isteyenler için Soğuk Savaş ve sonrası hakkında oldukça aydınlatıcı. I. Bush'un hemen Panama'yı işgal etmesini ele alırsak bahane artık eskisi gibi müdahaleleri meşrulaştıran Rusların yaklaşması değildi. Bu defa Latin kökenlilerin uyuşturucu trafiğiydi. İkinci fark ise ABD'nin ilk defa Sovyet tepkisinden korkmadan müdahalede bulunmasıydı. Sovyetlerin yıkılmasıyla açıkta kalan askeri gücünü üçüncü dünya ülkelerine kaydırması da avantajındaydı. Böylece askeri gücünü, dış politika aracı olarak Amerikan çıkarlarına meydan okumayı aklından geçirenlere karşı kullanabilirdi. Bu da küresel hedeflere ulaşmak için daha çok şiddet, baskı uygulayabileceği anlamına geliyordu. Özetle, ABD'nin benimsediği taktikler ve mazeretler dışında hiçbir şey değişmeyecekti. Artık

askeri sistemi büyütmesi için başka bir neden vardı. Üçüncü dünya güçlerinin teknolojik bilgisi nedeniyle yüksek teknoloji sektörünü muhafaza etmeliydi. Ortadoğu'daki enerji kaynağı sahibi olan bölgelere yönlendirilmiş müdahale kuvvetlerini de kalıcı hale getirmeliydi çünkü çıkarlarına yönelik önemli tehditlerin bulunduğu yerler Kremlin'e bırakılamazdı. NATO'nun kaderinin ne olacağı sorusu gündeme geldi. Her ne kadar geleneksel gerekçesi Ruslara karşı savunma olan NATO'nun varlığı için bir vesile kalmamış olsa da NATO'nun da uçup gideceğini düşünmek saflık olur. Tam tersine yayılıp güçlendi. Gorbaçov, NATO'nun Doğu Almanya'da ilerlemeyeceğine ve NATO'nun kendini daha politik bir örgüte dönüştüreceğine dair temin edildi. Batı dünyası sözüne güvenen Gorbaçov'u bir güzel dolandırdı. NATO'nun ilerlemesi ilişkileri duvar yıkılmadan önceki hale getirdi. Tarihe geçen bu hile NATO ve en büyük stratejik tehdidi Rusya arasındaki askeri hattı ebedileştirmekle beraber, Gorbaçov'un ortak Avrupa teklifini de baltalamış oldu. Bu teklif gerçekleşebilseydi NATO da Varşova Paktı da birleşik Avrupa düzeni uğruna yok olup gidecekti. Rusya'da halen bu kandırılmanın acısı ve düşmanlığı süregelmekte. Aynı zamanda 2008'de yaşanan Gürcistan ihtilafını da meşrulaştırmakta. NATO'nun yetki alanı da genişleyerek petrol doğalgaz boru hatları gibi küresel enerji sisteminin altyapısının kontrolünü de üstlendi. Ayrıca ABD'nin müdahale gücü olarak görev yapmakta. Avrupa'yı olduğu yerde tutmaya da devam ediyor ama dünya düzeni çeşitlendikçe bu görevini başarılı bir şekilde sürdürebilir mi bilinmez.

*Saldırganlık, baskı, terör, ekonomik ambargo gibi Amerikan tarihinde sıkça görülen emperyalist yöntemlerden biri olan işkencenin de hala devam ettiği ortada. Gizli hapishanelerde, Guantanamo'da insanlık dışı muamelelere maruz kalan, suçu ispatlanmadığı halde hapse tıkan mahkumlar. Yeri geldiğinde insan hakları savunucusu kesilen ABD, Irak işgalini meşrulaştırmak adına Irak'ın El Kaide ile bağlantısını ispatlamak için işkence kullanıldığı belgelerle ortaya çıktı. Soruşturmalarda bilgi almak için her şey mübah. Tabii bunun işe yarayıp yaramadığı tartışılıyor. Bu da işe yarıyorsa işkencenin meşrulaşabileceği varsayıldığı anlamına geliyor. Önceden terörist olmadığı halde işkence gördükten sonra terörist olan da var. ABD'nin işkenceye dolaylı olarak karıştığı durumlar da var. 80'lerde vatandaşlarına işkence eden Latin Amerika hükümetlerine daha çok yardım akıttığı kayıtlara girmiş. Bu eğilimi halen devam ediyor.

* Barışçıl çözümler aramak varken şiddet kullanmak niye? Terörden kurtulmanın yolu güç kullanmak değil. İngiltere onca kan döküldükten sonra, terör örgütüyle masaya oturmaya karar verdi. IRA terörünün temelini oluşturan İrlandalı Katoliklerin haklı yasını tanıyıp duyarlı davranarak diplomasiyle terörü bitirdi.

*Burada verilen örneklerden kolayca anlaşılacağı gibi tarihsel unutkanlık çok tehlikeli bir kavram. Sadece ahlaki ve entelektüel bütünlüğü bozduğu için değil gelecek suçlara zemin hazırladığı için de...

Belki de bu kitapta değinilen noktalar, esasında çıkar çatışmasından ibaret olan “medeniyetler çatışması” denen kavrama ışık tutar. Bana kalırsa en iyi sonuç halkları birleştirmek için tüm devlet sınırlarının kaldırılması olur ama bunlar belli ki geleceğin sorunları olacak.